

№ 2 (88) 2018

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

ISSN 2077-1827

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

№ 2 (88) 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ і НАУКИ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад

“Донбаський державний педагогічний університет”

**ГУМАНІЗАЦІЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ**

Збірник наукових праць

**Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.**

№ 2 (88) 2018

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

**Харків
ТОВ «Видавництво НТМТ»
2018**

УДК 371.13

Засновник, редакція –
Державний вищий навчальний заклад
“Донбаський державний педагогічний університет” (ДДПУ)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р.
Державною реєстраційною службою України

Затверджено Рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.
як наукове фахове видання із педагогічних наук

Збірник наукових праць містить результати дисертацій аспірантів, здобувачів, які вивчають проблеми розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки в теоретичному, історичному та практичному аспекті; у виданні висвітлено наукові здобутки, практичні рекомендації учених, які працюють у науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах національної системи освіти та зарубіжжя; представлено дослідження із проблем вищої школи, інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

The collection of scientific papers contains the results of the theses of the postgraduates, researchers who study the problems of modern education and scientific-pedagogical ideas in the theoretical, historical and practical aspect; in the publication there are covered the scientific achievements and practical recommendations of the scientists working at research institutions and universities of the national education system and abroad; it is presented the research on the problems of higher school, Ukraine's integration into the European and global educational space.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Друкується за рішенням Вченої ради
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”
(протокол № 8 від 24.04.2018 р.)

Адреса редакції:

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. генерала Батюка, 19,
м. Слов'янськ, Донецької області, Україна, 84116.
Тел.: + 380509898962 (в робочі дні та години).
E-mail: kaf.phsdspu@gmail.com.

Редакційна колегія:

- Сипченко В.І.** – завідувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор);
- Кузьміна О.В.** – завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор (заступник відповідального редактора);
- Омельченко С.О.** – ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Євтух М.Б.** – дійсний член НАПН України, академік-секретар відділення вищої освіти, доктор педагогічних наук, професор; почесний професор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;
- Пономарьова Г.Ф.** – ректор Харківської гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор;
- Набока О.Г.** – перший проректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Курінна С.М.** – завідувач кафедри дошкільної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Дмітрієва І.В.** – завідувач кафедри технологій корекційної та інклюзивної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» доктор педагогічних наук, професор;
- Коношенко С.В.** – декан педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент;
- Мамічева О.В.** – декан факультету спеціальної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор психологічних наук, професор;
- Біличенко О.Л.** – завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор наук із соціальних комунікацій, професор;
- Панасенко Е.А.** – завідувач кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Гаврілова Л.Г.** – завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Стешенко В.В.** – завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Бондаренко В.І.** – завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін, промислових технологій та безпеки життєдіяльності ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент.

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378.015.31:78:37.011.3-051

ЗУБАРЄВА Олена

кандидат філософських наук, доцент кафедри музики і хореографії
Донбаського державного педагогічного університету,

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ, Україна, 84100

E-mail: zuolg2502@gmail.com

НОЧОВКА Ольга

старший викладач кафедри музики і хореографії Донбаського
державного педагогічного університету,

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ, Україна, 84100

E-mail: zuolg2502@gmail.com

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЧИННИК ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Анотація: Статтю присвячено підготовці майбутнього педагога як духовно розвиненої особистості, здатної до розвитку творчих здібностей у дітей, до вміння бачити і розуміти справжню красу, укладену в мистецтві. Оскільки мистецтво – найважливіший засіб залучення людини до загальнолюдських духовних цінностей, воно виховує особистість та її душу, стимулює емоційні процеси, спонукає до творчості. У статті висвітлено необхідність вже на студентській лаві у розвитку духовної культури, моральності та професіоналізму. Доведено необхідність збагачення духовності особистості майбутнього педагога надбаннями національного і світового музичного мистецтва. Робота з розвитку творчих здібностей дітей буде ефективно здійснюватися лише за умови, що педагогічний процес будуть здійснювати педагоги всебічно розвинені, з

© Зубарева О., Ночовка О., 2018

багатим духовним світом, високої культури. В. Сухомлинський вважав, що учитель повинен зростати духовно разом з кожним учнем, наново відкриваючи з ним світ. Музичне виховання, за його твердженням, це, передусім, не виховання музиканта, а виховання людини. У статті розкривається значення музичного мистецтва як частини духовної культури людства, у розвитку духовності та професійної культури майбутніх педагогів. Розкрито виховне значення музики у формуванні творчої, життєздатної особистості.

Музика в нашому житті — це живе знання й уявлення людини про саму себе, це шлях до себе і відкриття себе в собі. Звернення до музики надає виняткові можливості для розвитку свідомості, розширення кругозору, збагачення досвіду спілкування; створити передумови для розвитку власних духовними потенцій. Варто зазначити, що особистість, яка розуміє музику, глибоко і тонко відчуває внутрішній світ, уміє бачити величне й прекрасне в навколишньому житті і відчувати його в усьому різноманітті. Результатом заохочення майбутніх педагогів до музичного мистецтва, його вивчення та розуміння є музична культура. Саме високий рівень музичної культури дозволяє виявити потенційні можливості духовного розвитку особистості. Саме тому процес музичного виховання на всіх освітніх рівнях є комплексним, інтегрованим, виступає складовою частиною сучасного соціокультурного процесу.

Ключові слова: музика, музичне мистецтво, музична культура, духовність, духовна культура, духовна особистість.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Духовне відродження та розуміння необхідності духовно-морального оздоровлення соціального життя є на сьогодні проблемою, що має неабияке значення в соціально-економічному перетворенні суспільства. Сучасній соціокультурній ситуації в країні притаманні тенденції зростання бездуховності, деморалізації, що спостерігається як у ставленні до життєвих проблем, до

культури, до освіти, так і в поведінці, у взаємовідносинах в молодіжному середовищі, що до того ж нав'язуються засобами масової інформації і створили ускладнену ситуацію виховної діяльності школи і ВНЗ. Актуалізація проблеми формування і розвитку духовності пов'язана з новими зростаючими вимогами до моральних, громадянських якостей особистості вчителя, що виходить з його особливої функції в суспільстві, специфіки професійної діяльності, соціальних можливостей впливати на духовне життя суспільства. Тому, виникла особлива необхідність зосередити увагу саме на формуванні духовності майбутнього вчителя, який виховуватиме наступні покоління, який здатний допомогти школярам керуватися в житті загальнолюдськими цінностями, адаптуватися до якісних змін середовища.

На сучасному етапі розвитку освіти на теоретичному і практичному тлі сформовано певний досвід вирішення проблеми виховання особистості засобами музики, виокремлено значимість формування музичної культури, розвитку здатності до творчого самовираження в музичному мистецтві. У процесі виховання засобами музики особистість засвоює музичні цінності, розвивається духовно, долучається до мистецтва. «Як гімнастика випрямляє тіло, так музика випрямляє душу людини» – писав В.Сухомлинський. Отже, наразі особливо важливим є зосередження уваги в навчальному педагогічному закладі на процесі підготовки майбутніх учителів, здатних професійно керувати духовним становленням школярів, формувати у них духовні цінності, відповідальність за моральне самовизначення, вчити самостійно працювати над розвитком власного духовного світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Музика завжди була предметом вивчення філософів, мистецтвознавців, фізиків, психологів, педагогів, соціологів. Усі вони одностайні в тому, що музика має величезний вплив на розвиток особистості, має значні можливості

впливати на внутрішній світ людини, сприяти формуванню її духовного зростання. Філософи та психологи, педагоги та соціологи замислювалися над таємницями впливу музики на людину, прагнули визначити роль музичного мистецтва у становленні особистості, виявляли та підкреслювали особливі властивості музичного мистецтва серед інших мистецтв. Естетичні аспекти музичного мистецтва та його місце в історії культури висвітлено в наукових доробках Б.Асаф'єва, Ю. Борева, В.Шестакова. Засоби впливу видів мистецтва на особистість, у тому числі і музичного, розглянуто у працях Т. Завадської, Л. Коваль, С. Олійник, Г.Побережної, О. Рудницької, О.Холопової, в яких вони розкриваються як творчо-розвиваючий чинник виховання, що формує найважливіші людські якості. Значення духовної культури майбутнього фахівця, як передумови його високого професіоналізму, розкрито в працях В. Бондаря, І. Зязюна, О. Олексюк, В. Сластьоніна та інших. Питання використання музики у системі професійної освіти розкрито в роботах Т. Зверевої, Л.Корній, П.Маценка. Але більш глибокого аналізу потребує проблема значення музичного мистецтва та відповідної освіти в розвитку духовності майбутнього педагога початкової школи, оскільки це вкрай важливо для збереження музичної спадщини людства, є засобом підвищення духовної культури.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Проблема формування і розвитку духовності майбутнього вчителя, підготовки його до відповідної ціле спрямованої виховної роботи з учнями пов'язана з педагогічною професійною діяльністю, має наукове і практичне значення.

Мета статті є – висвітлення ролі музичного мистецтва як чинника духовного розвитку особистості майбутнього вчителя, формування його духовно-моральних відносин у професійній діяльності. Завдання статті полягає в теоретичному обґрунтуванні категорій «духовність», «духовний розвиток»; аргументації необхідності збагачення духовності особистості

майбутнього педагога надбаннями національного і світового музичного мистецтва; розкритті деяких аспектів підготовки майбутнього вчителя, здатного здійснювати виховну діяльність у сучасних умовах, володіти педагогічними технологіями розвитку духовності школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах, коли в освіті реалізується ідея модернізації, істотно міняються соціальні установки, відбувається реформування змісту усіх компонентів педагогічної діяльності. Особливістю освітнього процесу стало право свободи вибору змісту і форм навчання, увагу з акцентовано на особистісно-орієнтоване навчання, виховання і розвиток духовно-моральної сфери людини. Одним із шляхів духовного розвитку майбутнього педагога початкової школи є залучення до музики як специфічного виду мистецтва, який дозволяє розвинути вищі духовні і практичні сили людини, її здатність до творчого і внутрішнього перетворення за канонами істини, добра і краси.

З давніх часів було встановлено, що музика, насамперед, її основні компоненти – мелодія та ритм, впливають на настрій людини, змінюють її внутрішній стан. Упродовж усієї історії людської культури музика використовувалася як засіб виховання та формування вищих духовних якостей особистості. Піфагор у своїй школі встановив в якості одного з основних правил – виховання за допомогою музики (тих або інших мелодій і ритмів), що призводить до лікування людських пристрастей, відновлення гармонії душевних здібностей. Платон називав музичне мистецтво «гімнастикою душі» і розглядав його як важливий виховний засіб. Античність визнавала музичне мистецтво одним із найважливіших факторів виховання молоді, адже саме у юному віці формуються моральні та духовні якості майбутнього члена суспільства. У Давній Греції музичне мистецтво сприймалося у триєдності магічних мистецтв – поезії, танцю і

саме музики, котра вважалася одним із наймогутніших засобів впливу на духовний світ людини.

Музика може виразити цілу гаму різноманітних станів людини та, завдяки асоціаціям із конкретними явищами оточуючого світу, викликати відповідний відгук слухача. Відродження високих гуманістичних ідеалів античності почалося з прагнення відтворити мистецтво давньогрецької драми і створення таких жанрів, як опери та ораторії. Аристотель зазначав, що музика має бути обов'язковим предметом навчання та виховання, бо в ній є духовна краса. В епоху античності музичне мистецтво не трактувалося як засіб втіхи окремої особи, а підпорядковувало його служінню державним інтересам, тоді як середньовічна музично-естетична ідея – лише церкви.

За допомогою музики відбувається формування сильної, творчої, життєздатної особистості, що дозволяє повніше відчувати цінність життя, відчувати її пульс. Музика вшляхетнює внутрішній світ особистості. На думку Конфуція, музика надає особистості цілісність і гармонійність. Відмінною рисою такої особистості була висока духовність. З іншого боку, музика наповнює світ красою, що є своєрідним взаємопроникненням ідеального і реального, а це, в свою чергу, дозволяє шукати шляхи утвердження духовності, замислюватись над моральними проблемами.

За твердженням Г. Гегеля, чуттєві образи і звуки виступають в мистецтві, щоб у цій формі задовольнити вищі духовні інтереси, адже вони мають здатність пробудити і торкнутися глибини свідомості і викликати відгук у душі.

У процесі спілкування з мистецтвом І. Кант бачив важливий момент – перевищення людиною власних можливостей. Він звертав увагу на стимулювання твором мистецтва духовного зростання особистості, що виникає в результаті повноцінного сприйняття музичного твору і проникнення в його сутність. Варто зауважити, що музика в цілому прямо й опосередковано впливає на розумом (І. Кант), допомагає піднести людину,

розкрити її духовну сутність. Сенс, що породжується музикою, полягає не в тому, щоб без кінця задовольняти свої емпіричні бажання, а найголовніше, — розкривати свої потенційні, надати їм можливості розвиватися.

Духовна культура, побудована на цінностях музичного мистецтва, здатна розкрити творчий потенціал, перетворити духовний світ особистості. Під впливом музики змінюється сам вигляд людини, її моральність, психологічні установки, зароджується і формується усвідомлення і відчуття Вселенського буття. «Музика ... не лише збуджує емоційний поверховий шар душі, а й змушує занурюватися в особливий над особистісний стан і не просто проживати під музику свої індивідуальні настрої, а замислюватися над вічним питанням буття, відчувати себе часткою Всесвіту, відчувати в собі пробудження його великої таємниці» [3, с.17].

Відповідно до культурологічного підходу, духовна культура складається з багатьох чинників. Сюди належать всі галузі наук про природу та суспільство, література, архітектура, сценічне мистецтво і саме музичне мистецтво. Досягнення вершин духовної культури неможливе без певних знань, без набуття навичок дивитися – бачити, слухати – чути, розуміти. Світова психолого-педагогічна наука розглядає процес навчання як діяльність, спрямовану на пізнання об'єктивної дійсності. А. Маслоу зазначав: «Навчання за допомогою мистецтва піднімає до світла якості людини, що залягають у глибинних пластах її психіки і допомагають людині змужніти й зміцніти, спонукають до зростання і навчання» [2, с. 113].

Результат навчання — оволодіння студентами певною системою знань, відповідними вміннями та навичками, сформованістю їх розумових і спеціальних здібностей. Здатність музики впливати на становлення духовного світу молодшої людини через розвиток її фантазії, уяви, творчого мислення стала аксіомою педагогіки мистецтва. Вищий сенс перебування людини в освітній системі — максимальне розкриття своїх здібностей, духовність і вихованість, що проявляється в її реальній поведінці.

Спрямованість на розвиток особистості, розкриття здібностей, реалізація свої духовних інтересів визначає особливу значущість підготовки компетентних кадрів.

Духовно-моральне виховання особистості – складний і багатогранний процес, що включає педагогічну, соціальну і духовну складові. Духовність – загальнолюдська цінність буття, складовими якої є, передусім, моральні категорії – розумне, добре, вічне, нічим не можна замінити. Учитель має бути гарантом національної злагоди, моральності, стабільності суспільства. Одним з пріоритетних завдань сучасної освітньої установи є збереження і розвиток духовного потенціалу молодого покоління. Виховання особистості – це, передусім, пробудження інтересу до цілей і сенсу свого існування, існування інших людей і в решті решт – усього суспільства.

Моральність, духовний світ особистості ґрунтується на пам'яті, культурі, повазі до національних святинь, мистецтві, добрі. У процесі становлення особистості важлива роль належить самовихованню – поглибленій роботі над собою, над постійним підвищенням рівня своїх знань, відкриваючи перед особою ясну дорогу до творчості і вдосконалення в обраній сфері діяльності – наукової, практичної, організаційної, мистецької.

Саме мистецтво формує і розвиває людину, всебічно впливає на її духовний світ в цілому. Своєрідність мистецтва полягає в тому, що воно потребує від того, хто його сприймає, і здатності відчувати красу твору, і водночас осмислювати свої переживання, самого себе, вести художній діалог у площині своїх духовних можливостей [4, с. 7]. Воно поглиблює й спрямовує емоції, збуджує фантазію, примушує працювати думку, розширює кругозір, формує моральні принципи і творчі здібності. Музичне мистецтво в цьому процесі грає не останню роль, оскільки містить у собі величезний потенціал і можливості впливати на духовний розвиток особистості. В. Сухомлинський зазначав, що одним із засобів гармонійного розвитку

особистості, формування її культури є музика. Вона збуджує думки і почуття, викликає натхнення і насолоду, збагачує духовний світ людини, адже «музика – це джерело думки..., музика – це найсприятливіший фон, на якому виникає духовна спільність вихователя і дітей» [5, с. 66].

У сучасному соціумі музика все більше виходить на перший план у структурі художніх переваг молоді, широко використовується у повсякденному житті, заповнюючи вільний і навчальний час сучасної молоді. За подібною картиною приховані складні протиріччя сприйняття ціннісних орієнтацій в музичному мистецтві. Більшість студентів надають перевагу естрадно-розважальній музиці, яка не вимагає особливих інтелектуальних і моральних зусиль для досягнення, не сприймають її як художню ціле. Вона слугує для них фоном. Отже не слід забувати, що музика може бути різною, тому важливо бачити, яка музика і в яких ситуаціях популярна серед молоді, як вона впливає на формування духовної культури суспільства. Слухаючи якісну музику, особистість росте духовно, відкриває в собі нові інтереси, стає творчою й цілісною. Недарма в сім'ях аристократів здавна приділяли великої уваги музичній освіті. В. Холопова характеризує музику як найбільш динамічну з мистецтв, що емоційно супроводжує суспільні та особистісні зміни, є активною формою соціальної суспільної реабілітації, виражально-інформаційним засобом створення звукових образів, впливає на емоційно-чуттєву сферу людини, особливо в молодому віці, вона не лише надає естетичну насолоду (наприклад, відгук слухача на музичний твір), а й формує ставлення до навколишнього мистецького середовища (естетична дія), що забезпечуючи в такий спосіб зміни психічних станів і фізіологічних процесів [6, с. 7-10].

Музичне виховання, на думку В.Сухомлинського, це, передусім, не виховання музиканта, а виховання людини. Музика, як і інші види мистецтва, має особливе призначення. З давніх часів вона виявила дивовижну здатність опановувати увагою людини, магічно відключати її

від реалій навколишньої ситуації, забезпечувати особливу концентрацію енергії. Музика не може виражати зміст, як література, поезія або театр. Вона не може створювати конкретні образи, як живопис або скульптура. Музика здатна передавати динаміку різних життєвих процесів і подій, які вона зображує через емоційне ставлення до них людини. Музика є джерелом натхнення, виражає не тільки почуття. Наприклад, пісні, романси, опери, тобто текстові твори виражають думки, є носіями певних ідей. До відома, деякі лікарі-психотерапевти зазначають, що на людину впливає спочатку музика, а потім слово. Прикладом цього є досвід роботи С.Гроффа з втілювання сучасних підходів експериментальної психотерапії, де використовуються музика. Усе, що не піддається вираженню в інтелектуально-дискурсивній формі, всі прагнення душі, хвилювання, які розум не в силах умістити у свої абстракції, в музиці знаходить вільну сферу свого вираження: так музика виявляється ключем до таємничих глибин суб'єктивного світу. Завдяки своїм можливостям музика стає посередником між розумом і світом душі, важливою одиницею процесу осягнення людиною свого душевного і духовного буття. Музичне мистецтво відображає в людській свідомості цінності минулого і сучасного, володіє даром синтезування узагальненого досвіду людства, чим і впливає на багатство духовного світу особистості [1, с.457].

Одним із основних завдань підготовки вчителя початкової школи є виховання гармонійно розвиненої особистості. Саме цьому сприяє музичне мистецтво, в якому розкривається духовний світ людини, її творчі можливості. Оскільки творчість є атрибутом діяльності лише людського роду, родовою сутністю людини, її найважливішою атрибутивною властивістю, існує предметна діяльність, суть якої – творчість. Проте, цей атрибут не властивий людині з народження. У цей період він є присутнім тільки у вигляді можливості. Творчість – не дар природи, а набута властивість – результат трудової діяльності. Перетворююча діяльність

людини, виховує в ній, суб'єкта творчості, прищеплює їй відповідні знання, навички, виховує волю, робить її всебічно розвиненою, дозволяє створювати якісно нові різні матеріальні та духовної культури, тобто спонукає творити. У творчому процесі, коли інтелект людини пов'язаний насамперед із збором інформації та вмінням вільно володіти нею, емоційність є необхідним проявом людської духовності та творчих джерел, яким вкрай важлива потреба в музичних переживаннях, потреба в створенні музичних творів, потреба, яка лежить в основі композиторської і виконавської діяльності. Потреба виступає джерелом творчої активності, вона, як умова людської діяльності, знаходить своє задоволення в процесі і результатах творчості. Це поняття, які відображають переживання та стан душі.

Учитель – унікальна творча професія, яка поєднує в собі багато інших професій. Мотивації, ціннісні орієнтації, здібності, інтереси й інші професійні характеристики особистості педагога не піддаються системній педагогічній дії з метою пробудити в ньому творчу активність. У сукупності засобів, що забезпечують розвиток духовності майбутніх педагогів, важлива роль належить предметам художньо-естетичного циклу. Здійснюючи розвиток духовності майбутніх учителів початкової школи засобами мистецтва на практиці, а саме в процесі викладання дисциплін «Творча майстерня», «Сценічне мистецтво з методикою навчання» нашим завданням є – правильність відбору музичного матеріалу, розкриття його естетичного змісту, ознайомлення з автором, епохою. При підборі репертуару ми керуємося двома принципами – високою художністю і доступністю. Тут важливо враховувати побажання та інтереси студентів у відборі музичного матеріалу. Це можуть бути твори різних стилів і країн: музичний фольклор народів світу, класична, духовна і сучасна музика. Музична діяльність, що має три обов'язкові форми – слухання, виконання, композиція – проходить в навчальному процесі певні етапи свого становлення: від найнижчої фази пасивної участі (навіть при байдужому ставленні до суті діяльності) до

найвищої фази, коли учень реалізує та розгортає свій творчий потенціал засобами імпровізації, композиції, активним сприйняттям музичного твору, творчу інтерпретацію при його виконанні.

Говорячи про виховний потенціал музичного мистецтва, не можна не сказати про народну музику. Пісенне багатство народу – це його духовне багатство. У пісні відбиті не лише широта і щедрість характеру, в ній таємниця його непереможності. Сьогодні залучення до цінностей народної творчості потрібне, оскільки в ній втілене не просто минуле культури, але і моральні властивості і здібності людської душі. Народна музика формує активну життєву позицію сучасної людини, визначає їй високі орієнтири в житті.

Зробивши опитування студентів у процесі занять, констатуємо, що студенти, зрозуміло, музику слухають, вона займає важливе місце в їх житті, деякі навіть пов'язують музику з подальшим професійним життям. Але здебільшого респонденти не надають переваги класичній музиці, не всі розуміють її вплив на духовний розвиток. Більшість слухають популярну музику, але стверджують, що є тексти такої музики, які розбещують молодь і не несуть ніякого змістовного навантаження.

Включення до музично-практичних видів діяльності, зокрема до гри на музичних інструментах, співу, імпровізацій як правило має позитивний відгук у студентів. Така музично-освітня підготовка містить матеріал, що прищеплює любов до музики, виховує художній смак, розвиває інтелект, творчу ініціативу та є складовою частиною професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів як духовно розвиненої особистості. Вважаємо, що навчити любити і розуміти музику можна тільки за допомогою самої музики. Таким чином, серед численних виховних засобів дії на молодь важливе місце належить музичному мистецтву. В процесі виховання музикою особистість засвоює музичні цінності, розвивається духовно, залучається до мистецтва.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Музика є частиною духовної культури людства, вона прагне компенсувати нестачу гармонії в межах загальної культури зокрема музичної. Духовна культура суспільства складається з внутрішньої культури окремих особистостей. Людство накопичило величезний арсенал культурних і моральних цінностей, здатних привести до певної гармонії увесь внутрішній світ суспільства і окремої людини.

Виховання духовності здійснюється з моменту появи дитини на світ упродовж усього життя в родині, в навчальних закладах в оточуючому середовищі тощо. Серед чинників виховання духовності студентів педагогічних вузів музика особливе займає місце. Музичне виховання слід розглядати як складову частину загального розвитку підростаючого покоління. Будучи за своєю природою явищем ідеальним, а в онтології відображенням дійсності почуттів і сокровенності буття, музика має величезні потенційні можливості педагогічного впливу на духовність людини. Її виховна місія полягає в заклик до добра і справедливості, в удосконаленні світу. Отже, музичне мистецтво вирішує головне завдання – навчаючи, виховати особистість та її душу, стимулювати емоційні процеси, спонукати до творчості. Формування і розвиток духовності учителя уможливорює соціокультурний розвиток особистості, сприяє гуманізації навчально-виховного процесу.

Враховуючи вищевикладене варто зазначити: формування духовної особистості – багатогранний і складний процес, що відбувається в тісній взаємодії інтелектуального та емоційного розвитку та не закінчується у в стінах вищого навчального закладу. Майбутній учитель, зокрема вчитель музики, як носій духовного досвіду, виконує особливу роль в пробудженні у дитини моральних, естетичних переживань, відкриває шлях до поступового зростання особистості, накопичення нею особистого духовного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів/О.І.Вишневецький. – Дрогобич, Коло, 2003. – 528 с.
2. Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики: переводное издание / А.Г. Маслоу ; [Пер. с англ. Татлыдаевой А.М.]; [Науч. ред., вступ. ст. и коммент. Акулиной Н.Н.]. – Санкт-Петербург: Евразия, 1997. – 430 с.
3. Побережна Г. І. Загальна теорія музики: підруч. / Г. І. Побережна, Т.В.Щериця. – К.: Вища школа, 2004. – 303 с
4. Рудницька О.П. Мистецтво у контексті розвитку духовної культури особистості // Зб. наук ст.– Художня освіта і проблеми виховання молоді. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 3-10.
5. Сухомлинский В.А. о воспитании (сост. и авт. вступительного очерка С.Соловейчик). – М., 1988.
6. Холопова В. Музыка как вид искусства : учебн. пособ. / В. Холопова. - М. : СПб., 2000. – С. 7-10.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2018.

ЗУБАРЕВА Елена

кандидат философских наук, доцент кафедры музыки и хореографии
Донбасского государственного педагогического университета,

ул. Университетская, 12, г. Славянск, Украина, 84100

E-mail: zuolg2502@gmail.com

НОЧОВКА Ольга

старший преподаватель кафедры музыки и хореографии Донбасского
государственного педагогического университета,

ул. Университетская, 12, г. Славянск, Украина, 84100

E-mail: zuolg2502@gmail.com

МУЗЫКАЛЬНОЕ ИСКУССТВО КАК ФАКТОР ДУХОВНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

Резюме. Статья посвящена подготовке будущего педагога как духовно развитой личности, способной к развитию творческих способностей у детей, к умению видеть и понимать настоящую красоту, заключенную в искусстве. Поскольку искусство – важнейшее средство привлечения человека к общечеловеческим духовным ценностям, оно воспитывает личность и ее душу, стимулирует эмоциональные процессы, побуждает к творчеству. В статье отражена необходимость уже со студенческой скамьи в развитии духовной культуры, нравственности и профессионализма. Аргументирована необходимость обогащения духовности личности будущего педагога приобретениями национального и мирового музыкального искусства. Работа по развитию творческих способностей детей будет эффективно осуществляться лишь при условии, что педагогический процесс будут вести педагоги всесторонне развитые, с богатым духовным миром, высокой культуры. Поэтому в статье раскрывается значение музыкального искусства, как части духовной культуры человечества, в развитии духовности и профессиональной культуры будущих педагогов. Раскрыто воспитательное значение музыки в формировании сильной, творческой, жизнеспособной личности. Музыка в нашей жизни – это живое знание и представление человека о самом себе, это путь к себе и открытие себя в себе. Обращение к ней предоставляет исключительные возможности для «расширения» сознания, «обогащения смысла общения»; она создает предпосылки для осознания процесса рефлексии над собственными душевными и духовными потенциями. Результатом приобщения будущих педагогов к музыкальному искусству, его пониманию и изучению является – музыкальная культура. Именно высокий уровень музыкальной культуры позволяет обнаружить потенциальные возможности духовного развития личности. Поэтому

процесс музыкального воспитания на всех образовательных уровнях является комплексным, интегрированным, является составной частью современного социокультурного процесса.

Ключевые слова: музыка, музыкальное искусство, музыкальная культура, духовность, духовная культура, духовная личность.

ZUBARIEVA Olena

candidate of philosophical sciences, associate professor of department of music and choreography of Donbas State Pedagogical University,

University st., 12, Sloviansk, Ukraine, 84100

E-mail: zuolg2502@gmail.com

NOCHOVKA Olga

senior lecturer of the Department of Music and Choreography of Donbass State Pedagogical University,

University st., 12, Slavyansk, Ukraine, 84100

E-mail: zuolg2502@gmail.com

MUSICAL ART AS FACTOR OF SPIRITUAL DEVELOPMENT OF PERSONALITY OF FUTURE TEACHER

Summary. The article is sanctified to preparation of future teacher as spiritually developed personality apt at developing creative flairs for children, to ability to see and understand the real beauty celled in an art. The educator value of music is exposed in forming of strong, creative, viable personality. The result of attaching of future teachers to the musical art, his understanding and study is is a musical culture. Exactly the high level of musical culture allows to find out potential possibilities of spiritual development of personality. Therefore a process of musical education on all educational levels is complex, integrated, is component part of modern sociocultural process.

Abstract. Introduction. The article is sanctified to preparation of future teacher as spiritually developed personality apt at developing creative flairs for children, to ability to see and understand the real beauty celled in an art. Music in

our life is a living knowledge and a person's perception of ourselves, this is the path to ourselves and the discovery of ourselves in ourselves. One can say that a person who feels music, deeply and subtly feels the world, is able to see the beautiful, majestic in the surrounding life and hear the world in all its diversity.

Analysis of publicftions. Aesthetic aspects of musical art and its place in the history of culture are covered in the revisions of B. Asafiev, Y. Boriev, V. Shestakov. Means of the influence of arts on the person, including musical art, are considered in the works of T. Zavadskaya, L. Koval, S. Oliynyk, G. Poberezhna, O. Rudnitsky, O. Kholopova.

Purhos Since art is the most important means of attracting human beings to universal human spiritual values, it brings up the personality and soul, stimulates emotional processes, encourages creativity. Work on the development of children's creative abilities will be effective only provided that the pedagogical process will be conducted by educators comprehensively developed, with a rich spiritual world, high culture. Musical education is not the education of a musician, but the upbringing of a person. Therefore, the article reveals the importance of musical art as part of the spiritual culture of mankind, in the development of spirituality and professional culture of future teachers.

Results. The result of learning is to master students with a certain system of knowledge, skills and abilities, the formation of their mental and special abilities. The ability of music without excessive didactics to influence the formation of the spiritual world of a young man through the development of his imagination, imagination, creative thinking has become an axiom of pedagogy of art. The teacher must be the guarantor of national harmony, morality, and stability of society. One of the priorities of a modern educational institution is the preservation and development of the spiritual potential of the younger generation. The education of personality is, first of all, an awakening of interest in the purposes and meaning of its existence, the existence of other people, of society as a whole.

Conclusion. Musical art is the art that solves the main problem of pedagogy –teaching, educating the personality and her soul, stimulating emotional processes, inducing creativity. The formation and development of the spirituality of the teacher now serves as a reflection of the requirements of modern socio-cultural development, the humanization of the educational process.

Keywords: music, musical art, spirituality, musical culture, spiritual culture, spiritual personality.

REFERENCES

1. Vyshnevs'kyu O.I. (2003) Teoretychni osnovy suchasnoyi ukrayins'koyi pedahohiky. [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy] - *Drohobych, Kolo* [in Ukrainian]
2. Maslou A. G. (1997) Dal'niye predely chelovecheskoy psikhiki: perevodnoye izdaniye [The Far Limits of the Human Psyche: A Translational Edition] *St. Petersburg: Eurasia* [in Russian]
3. Poberezhna H. I. (2004) Zahal'na teoriya muzyky: pidruch. [General theory of music: subcategory] - *K. : Higher school* [in Ukrainian]
4. Rudnyts'ka O.P. (1997) Mystetstvo u konteksti rozvytku dukhovnoyi kul'tury osobystosti [Art in the context of the development of the spiritual culture of personality Artistic education and problems of youth education] - *K. : IZMN* [in Ukrainian]
5. Sukhomlinskiy V.A. o vospitanii (sost. i avt. vstupitel'nogo ocherka S. Soloveychik) (1988) [Suhomlinsky V.A. on education (composition and author of the introductory essay by S. Soloveichik)] – *Moscow* [in Russian]
6. Kholopova V. (2000) Muzyka kak vid iskusstva: uchebnoye posobiye. [Music as an art form: educational. Allowance] – *M.: St. Petersburg* [in Russian]

(Англійською переклала О.Г. Зубарева – кандидат філософських наук, доцент кафедри музики і хореографії Донбаського державного педагогічного університету).

УДК 376.112.4

МАНЬКО Олена

старший викладач кафедри технологій спеціальної та інклюзивної освіти Донбаський державний педагогічний університет,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецької обл., Україна, 84116

E-mail: elenamanko23@gmail.com

ШАРНІНА Маріанна

асистент кафедри культурології, естетики та історії Донбаський державний педагогічний університет,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецької обл., Україна, 84116

E-mail: elenamanko23@gmail.com

КРАСІЛІНА Дар'я

студентка IV курсу факультету спеціальної освіти Донбаського державного педагогічного університету,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецької обл., Україна, 84116

E-mail: elenamanko23@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. В статті аналізуються сучасні наукові підходи до розуміння сутності художньо-естетичної компетенції, її значення в процесі забезпечення професійної корекційної підтримки, реалізації професійної діяльності корекційного педагога. Визначено цілі, задачі, принципи, методи, організаційні форми та джерела формування художньо-естетичної компетенції майбутніх психолого-корекційних педагогів. Розроблено структурно-функціональну модель підготовки корекційних педагогів.

© Манько О., Шарніна М., Красіліна Д., 2018

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійні компетенції корекційного педагога, художньо-естетична компетенція, корекційна педагогіка, структурно-функціональна модель.

Постановка проблеми... Швидкі геополітичні, соціокультурні, економічні зміни, глибокі онтологічні трансформації різних аспектів життєдіяльності, інтеграція вітчизняної системи освіти у глобальний освітній простір вимагають необхідності переосмислення сутності, задач та якості освіти майбутніх спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Проблема формування художньо-естетичної компетенції майбутніх корекційних педагогів розглядається у дослідженнях учених О. Рудницька, Л. Рапацька, В.Ковальчук, Л. Масол, Н. Миропольська, В. Радкевич, В. Орлов та ін. Різноманітні аспекти змісту професійної підготовки корекційних педагогів є предметом досліджень відомих науковців (В. Бондар, І. Дмитрієва, А. Колупаєва, С. Миронова, В. Синьов, М. Шеремет та ін.).

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні структурно-функціональної моделі формування художньо-естетичної компетенції корекційних педагогів відповідно до сучасних соціальних вимог суспільства щодо інтеграції дітей із особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сьогодні українське суспільство відчуває потребу у спеціалістах, які «органічно поєднують у собі професійну стійкість, надійність і гнучкість, інтелігентність і духовну щедрість, випереджальну соціокультурну оперативність, а також усвідомлену громадянськість, патріотизм і безсумнівну міжетнічну толерантність» [5, с. 6]. Необхідність підвищення конкурентоздатності випускників українських вузів потребує реформування та модернізації освітньої системи України, переосмислення задач і змісту сучасної

системи підготовки випускників вузів, зокрема професійної підготовки фахівців для роботи з дітьми із особливими потребами.

В рамках модернізації української освітньої системи в останнім часом в практику вищої школи впроваджується компетентнісний підхід, як один з ефективних інструментів оптимізації освіти, нова методологія модернізації всієї освітньої структури. Категоріально-понятійний апарат, що характеризує сутність компетентнісного підходу в освіті, є неусталеним в сучасній науковій літературі, базові поняття та категорії підходу піддаються переосмисленню, знаходяться у процесі свого формування, в той же час відсутній, загальноприйнятий підхід до таксономії професійних компетенцій.

Незважаючи на відсутність єдності у підходах до класифікації ключових компетенцій, певна частина дослідників (І. Г. Галянт, Ю. В. Стюарт, Л. А. Кликова, Л. М. Масол) наголошує на необхідності формування художньо-естетичної компетенції, яка являє собою невід'ємну складову загальної культури сучасної особистості, «динамічний процес становлення суб'єктивної особистісно-змістовної позиції розуміння сенсу та значення естетичних норм, тяжіння до творчої самореалізації, наявність соціально-моральної позиції» [13, с. 24], результат практичної художньо-естетичної діяльності, що «сприяє становленню таких якостей особистості, як пізнавальна активність, самостійність, ініціативність, чутливість» [14, с. 249], саме таких якостей, без яких неможлива успішна реалізація професійної діяльності психолого-корекційного педагога, націленої на «нарощування дитиною особистісного, пізнавального і соціального потенціалу» [9, с. 153].

Грунтовний аналіз наукових праць дозволяє виявити відсутність системної теоретико-методичної підготовки дефектологів до ефективної реалізації професійної діяльності, до формування базових професійних

компетенцій, у тому числі, художньо-естетичної як основи особливого світовідчуття, естетичного сприйняття та інтерпретації дійсності.

Нами встановлена низка суперечностей, які негативно впливають на ефективність фахової підготовки професійних кадрів у галузі корекційної педагогіки:

- на соціально-педагогічному рівні між соціальним замовленням на підготовку фахівців, здатних забезпечити повноцінну, ефективну інтеграцію дітей із особливими потребами в загальноосвітній простір на засадах гуманізації, демократизації, реалізації особистісного підходу та існуючою практикою підготовки психолого-корекційних педагогів, орієнтованою переважно на формування системи професійних знань, а не компетенцій;

- на науково-методологічному рівні між орієнтацією сучасної педагогічної науки на впровадження нової структурно-компонентної моделі майбутнього корекційного педагога та сучасним змістом, методами і формами такої підготовки;

- на науково-педагогічному рівні між усвідомленням суспільством необхідності високого рівня сформованості художньо-естетичної компетенції майбутніх психолого-корекційного педагога і відсутністю системного цілеспрямованого педагогічного впливу на формування й розвиток структурних компонентів зазначеної компетенції в практиці вищої школи.

Різні аспекти впровадження компетентнісного підходу в практику вищої школи розглядаються в наукових наробках О. Овчарук, Г. Лежиної, В. Антипової, К. Колесиної, Г. Пахомової, І. Фруміна, А. Андрєєва, В.Байденко, Н. Бібік та ін. Проблеми розвитку художньо-естетичної компетентності студентської молоді вивчали Л. Масол, О. Рудницька, В.Ковальчук, Н. Миропольська, Л. Рапацька, В. Радкевич, В. Орлов та ін.

Результати аналізу наукових джерел підтверджують той факт, що окремі аспекти формування складових художньо-естетичної компетенцій корекційних педагогів залишаються поза увагою науковців, не набули належного відображення в сучасній науковій літературі.

Під педагогічною моделлю у сучасній науковій літературі розуміється реально існуюча матеріальна система, яка заміщає або відтворює іншу систему-оригінал і перебуває з останньою в явно вираженому відношенні подібності, завдяки чому експериментальне дослідження моделі дозволяє отримати інформацію про оригінал і перевірити її ефективність. Отже наші припущення відносяться до оригіналу шляхом зіставлення цих припущень і отриманої інформації [15, с. 124]; «логічний конструкт, який схематично відбиває освітню практику в цілому або окремі її фрагменти» [8, с. 74].

Зважаючи на основні положення компетентнісного підходу, його орієнтацію на результативність, формування конкретно визначених компетенцій як синтезних конструктів, особистісних утворень, що дозволяють ефективно реалізовувати академічну, соціальну або професійну діяльність, в практиці вищої школи особливої актуальності набуває впровадження структурно-функціональної моделі підготовки корекційних педагогів.

В структурі педагогічної моделі традиційно виділяють такі змістовні блоки [1; 4; 8]:

1) цільовий, — у рамках якого виділяють мету, завдання, на досягнення яких націлена педагогічна модель;

2) теоретично-змістовний блок — визначає методологічні підходи, принципи, на базі яких здійснюється функціонування педагогічної моделі;

3) процесуально-методичний, технологічний блок — включає технології реалізації освітньо-виховної, самостійної, науково-дослідницької роботи, форми і методи, зміст і засоби навчання, методичні

та педагогічні умови формування художньо-естетичної компетенції корекційних педагогів;

4) критеріальний блок — містить індикатори, показники оцінювання результатів рівня сформованості досліджуваної компетенції.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Так от, незважаючи на відсутність єдності в дефініції та розумінні сутності художньо-естетичної компетенції, частина дослідників виділяють в структурі особистісного утворення сукупність знань, умінь і навичок. Аналогічне розуміння сутності зазначеної компетенції наводиться в нормативних документах Європейської комісії. Згідно з Рекомендаціями Європейського Парламенту, досліджувана категорія розуміється як «визнання важливості творчої репрезентації ідей, досвіду та емоцій у ЗМІ, музиці, виконавчих мистецтвах, літературі та візуальних мистецтвах» [17, с. 12].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воденникова Л. А. Модель формирования профессиональных ценностных ориентаций будущих педагогов-дефектологов/ Л. А. Воденникова // Вестник Тверского государственного университета. Серия: Педагогика и психология. – 2013. – Выпуск 4, № 26. - С. 307-313.
2. Гусленко И. Ю. Составляющие методики эстетического воспитания студентов в вузе/ И. Ю. Гусленко// Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки– Белгород «БелГУ», 2011. - № 6 (101). Выпуск 9. – С. 305 – 310
3. Долматова М. П. Художній текст як чинник мовно-естетичного впливу/ М. П. Долматова // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2004. - № 2 (42). - С. 79 – 86
4. Евстигнеева И. А. Методика развития дискурсивных умений студентов на основе современных информационных и коммуникационных технологий

- (английский язык, языковой вуз). Дисс. канд. пед. наук/ И. А. Евстигнеева. – Тамбов, 2013. – 228 с.
5. Компетентностный подход к преподаванию гуманитарных дисциплин в учреждениях среднего профессионального образования в контексте глобализации образования/ под ред. Р.Х. Гильмеевой. – Казань, 2009. – 161 с.
6. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН України від 01.10.2010 р. № 912 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-koncepciyi-rozvitku-inklyuzivnogo-navchan-doc34598.html>. – Назва з екрану
7. Лопата К. М. Педагогические условия формирования дискурсивной компетентности у студентов медицинского университета (на примере изучения иностранного языка): Дисс. канд. пед. наук/ К. М. Лопата. – Курск, 2014. – 222 с.
8. Мартинчук О.В. Компетентнісний підхід до фахової підготовки вчителів – дефектологів для забезпечення освітньої інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку/О. В. Мартинчук // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова . Серія №19.Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб.наукових праць. – 2013. - № 19 (24). - С. 153-158.
9. Методологія і методика виховання студентів. навчально-методичний посібник. / Дереча О. А., Заглада О. А., Литвак П. В., Малиновський А. С. та ін. - Житомир: Видавництво «Волинь», 2004. - 172 с.
10. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика / Н. Є. Миропольська. - К.: Парламентське видавництво, 2002. - 204 с.
11. Ревенко І. В. Художньо-естетична компетентність учителя як показник його професійної культури / І. В. Ревенко // Мистецтво і освіта. – 2007. – № 3. – С. 139–146
-

12. Стюард Ю. В. Становление художественно-эстетической компетенции детей старшего дошкольного возраста : автореф. дисс. на получение науч. степени канд. пед. наук / Ю. В. Стюард. – Челябинск, 2012 – 27 с.
13. Чернова О. В. Художньо-естетична компетентність як компонент професійної компетентності культуролога/ О. В. Чернова // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. – 2013. - Випуск 3 (69). - С. 247 – 250.
14. Штофф В. А., Марков Б. В. Проблемы проверки научного знания/ В. А. Штофф, Б. В. Марков // Межвузовский сб. под ред. В. В. Ильина. Сер. «Проблемы диалектики». - 1997. - Вып. 7. - С. 115–133.
15. Щукин А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц / А. Н. Щукин. - М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. - 746 с.
16. Figel Jan. Key competencies for lifelong learning. European reference framework / Jan Figel. — European communities, 2007. — 16 p.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2018.

МАНЬКО Елена

старший преподаватель кафедры технологий специального и инклюзивного образования, Донбасский государственный педагогический университет,

ул. Г. Батюка, 19, Славянск, 84116, Украина

E-mail: elenamanko23@gmail.com

ШАРНИНА Марианна

ассистент кафедры культурологии, эстетики и истории, Донбасский государственный педагогический университет,

ул. Г. Батюка, 19, Славянск, 84116, Украина

E-mail: elenamanko23@gmail.com

КРАСИЛИНА Дарья

студентка IV курса факультета специального образования
Донбасский государственный педагогический университет,

ул. Г. Батюка, 19, Славянск, 84116, Украина

E-mail: elenamanko23@gmail.com

**ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-
ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ
КОРРЕКЦИОННЫХ ПЕДАГОГОВ**

Резюме. В статье исследуется проблема становления компетентностного подхода как эффективного инструмента преодоления противоречий между новыми социальными потребностями и сложившейся теорией и практикой высшей школы. Изучение этого вопроса позволило сделать выводы, что на современном этапе разработка теоретико-методологического обоснования данного подхода, его базовых категорий находится на начальных стадиях, в результате чего единый подход к классификации компетенций отсутствует. Выяснено, что несмотря на отсутствие единой таксономии, общепринятого понимания компетентностной модели коррекционного педагога, большая часть исследователей сходится на высокой актуальности формирования художественно-эстетической компетенции студента-дефектолога как основы формирования особого миропонимания, особого эстетического восприятия действительности, что обеспечит возможности эффективной реализации академической, социальной, профессиональной деятельности, оказания высококвалифицированного коррекционного сопровождения детей с особыми потребностями. Вместе с тем, в современной научной литературе вопросы целенаправленного педагогического воздействия на формирование как отдельных структурных компонентов художественно-

эстетической компетенции, так и интегральной характеристики в целом отсутствуют, что обуславливает актуальность темы исследования.

В статье раскрыта сущность художественно-эстетической компетенции, в структуре педагогической модели формирования художественно-эстетической компетенции и выделены целевой, теоретический содержательный, процессуально-методический и критериальный блоки.

Разработанная структурно-функциональная модель формирования художественно-эстетической компетенции студентов-дефектологов, отвечает современным социальным потребностям, задачам интеграции детей с особыми потребностями в единое образовательное пространство.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональные компетенции учителя – дефектолога, коррекционная педагогика, структурно-функциональная модель.

MANKO Elena

senior Lecturer of the Department of Technology, Special and Inclusive Education Donbas State Pedagogical University

Str. G. Batyuk, 19, Slavyansk, Ukraine, 84116

E-mail: elenamanko23@gmail.com

SHARNINA Marianna

assistant of the department of culturology, aesthetics and history Donbas State Pedagogical University

Str. G. Batyuk, 19, Slavyansk, Ukraine, 84116

E-mail: elenamanko23@gmail.com

KRASILINA Dasha

IV course student of the Faculty of special education Donbas State Pedagogical University,

Str. G. Batyuk, 19, Slavyansk, Ukraine, 84116

E-mail: elenamanko23@gmail.com

PECULIARITIES OF FORMING THE ARTISTIC-AESTHETIC COMPETENCE OF FUTURE STUDENTS-DEFECTOLOGISTS

Summary. The article analyzes modern scientific approaches to the understanding of the essence of artistic and aesthetic competence, its importance in the process of providing professional corrective support, the realization of the professional activity of the correctional teacher. The goals, tasks, principles, methods, organizational forms and sources of formation of the artistic and aesthetic competence of future psychological and correctional teachers are defined, the structural-functional model of the formation of a set of knowledge, skills and abilities that provide the development of creative abilities of students, the ability to perceive, interpret works of art. The developed pedagogical model corresponds to the peculiarities of contemporary social requirements of society for the integration of children with special educational needs into the general education space.

Keywords: competence approach, professional competence of the teacher - defectologist, correctional pedagogy, structural pedagogical model.

Deep geopolitical, sociocultural, economic changes, the integration of the Ukrainian educational system into the world educational space, actualized the problems of rethinking the goals, objectives, the essence of higher education, adapting it to the changed conditions, which led to the development of a competence approach. At the present stage, the development of the theoretical and methodological substantiation of this approach, its basic categories, is at the initial stages. Despite the absence of a common taxonomy, most researchers agree on the high relevance of the formation of the aesthetic competence of the student of defectology departments as the basis for the formation of a special world outlook, perception of the world, a special aesthetic perception of reality, which will provide opportunities for effective implementation of academic, professional activity, rendering of highly qualified correctional support of children with special

needs. At the same time, in the modern scientific literature, the issues of purposeful pedagogical influence on the formation of separate structural components of the aesthetic competence are absent, which determines the relevance of the research theme.

The purpose of the article is the development of a functional model for the formation of the aesthetic competence of students of defectology departments, according modern social needs.

REFERENCES

1. Vodennikova, L. A. (2013) Model formirovaniya professionalnykh tsennostnykh orientatsiy buduschih pedagogov-defektologov *Vestnik Tverskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Pedagogika i psihologiya*. Vyipusk 4, 26. 307-313 [in Russian].
2. Guslenko, I. Yu. (2011) Sostavlyayushchie metodiki esteticheskogo vospitaniya studentov v vuze *Nauchnyie vedomosti Bulgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Gumanitarnye nauki Belgorod «BelGU»*, 6 (101). Vyipusk 9. 305 – 310 [in Russian].
3. Dolmatova, M. P. (2004) Hudozhniy tekst yak chinnik movno-estetichnogo vplivu *Pedagogika I psihologiya. Visnik APN Ukrayini*. 2 (42). 79 – 86 [in Ukrainian].
4. Evstigneeva, I. A. (2013) Metodika razvitiya diskursivnykh umeniy studentov na osnove sovremennykh informatsionnykh i kommunikatsionnykh tehnologiy (angliyskiy yazyk, yazykovoy vuz). *Candidate's thesis*. Tambov. [in Russian].
5. Kompetentnostnyiy podhod k prepodavaniyu gumanitarnykh distsiplin v uchrezhdeniyah srednego professionalnogo obrazovaniya v kontekste globalizatsii obrazovaniya/ pod red. R.H. Gilmeevoy. Kazan, 2009. [in Russian].

6. Martinchuk, O.V. (2013) Kompetentnisniy pidhid do fahovoyi pidgotovki vchiteliv – defektologiv dlya zabezpechennya osvitnoyi integratsiyi ditey z porushennyami psihofizichnogo rozvitku *Naukoviy chasopis NPU imeni M.P.Dragomanova . SerIya 19.Korektsiyna pedagogika ta spetsialna psihologiya: zb.naukovih prats.* 19 (24). 153-158. [in Ukrainian].
7. Derecha, O. A., Zaglada, O. A., Litvak, P. V., Malinovskiy, A. S. (2004) Metodologiya i metodika viovannya studentiv. *Navchalno-metodichniy posibnik.* Zhitomir: Vidavnitstvo «Volin» [in Ukrainian].
8. Miropolska, N. E. (2002) *Mistetstvo slova v strukturi hudozhnoyi kulturi uchnya: teoriya i praktika.* – Kyiv. Parlamentske vidavnitstvo [in Ukrainian].
9. Styuard, Yu. V. (2012) Stanovlenie hudozhestvenno-esteticheskoy kompetentsii detey starshogo doshkolnogo vozrasta . Extended abstract of candidate’s thesis. Chelyabinsk [in Russian].
10. Chernova, O. V. (2013) Hudozhno-estetichna kompetentnist yak komponent profesiynoyi kompetentnostI kulturologa *Visnik Zhitomirskogo derzhavnogo universitetu. Pedagogichni nauki.* Vipusk 3 (69). 247 – 250 [in Ukrainian].
11. Shtoff, V. A., Markov, B. V. (1997) Problemyi proverki nauchnogo znaniya *Mezhvuzovskiy sb. pod red. V. V. Ilina. Ser. «Problemyi dialektiki».* Vyip. 7. 115–133 [in Russian].
12. Schukin, A.N. (2007) *Lingvodidakticheskiy entsiklopedicheskiy slovar: bolee 2000 edinit.* M.: Astrel: ACT: Hranitel [in Russian].
13. Figel, Jan. *Key competencies for lifelong learning. European reference framework / Jan Figel.* European communities, 2007. [in English].

(переклад зроблено особисто авторами статті)

УДК [004:37:001:891](075.8)

ТОПОЛЬНИК Яна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи,
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: yannetkatop@gmail.com

ЗМІСТ ТА ФОРМИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ТА ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто важливі аспекти проблеми інформатизації освіти. Звертається увага на те, що наукова діяльність майбутніх магістрів і докторів філософії — є одним із найважливіших засобів підвищення якості підготовки та виховання фахівців із вищою освітою. Охарактеризовано поняття «наукове дослідження», «дослідницька діяльність», «дослідницька компетентність». Виокремлено методи дослідницької діяльності. Визначено ключові принципи дослідницької діяльності, дослідницькі вміння майбутніх педагогів. Розкрито структуру дослідницької компетентності викладача вищого навчального закладу. Визначено особливості змісту та форм наукової діяльності здобувачів вищої освіти другого і третього рівнів. Схарактеризовано дослідницькі індивідуально-творчі якості майбутнього викладача.

Ключові слова: інформатизація освіти, інформаційно-комунікаційні технології, наукова діяльність, наукове дослідження, дослідницька компетентність, освітній процес, майбутній магістр, майбутній доктор філософії.

© Топольник Я., 2018

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Наукова діяльність у закладах вищої освіти – невід'ємна складова освітньої діяльності, яка провадиться відповідно до законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти.

Як зазначено в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015 р., поточна редакція від 11. 10. 2017 р.), наукова діяльність є інтелектуальною творчою діяльністю, спрямованою на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Науково-педагогічна діяльність визначається в Законі як педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю [1].

Підготовка наукових кадри здійснюється в системі вищої освіти, через аспірантуру, яка є основною формою підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» (2016 р.) майбутніх докторів філософії готують за освітньо-науковими програмами. Наукова діяльність є важливим складником підготовки магістрів, підготовка яких здійснюється за освітньо-науковими програмами відповідно статтям Закону України «Про вищу освіту».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Різні аспекти наукової діяльності майбутніх магістрів і докторів філософії, а також різні підходи науково-дослідної підготовки вчителів різних спеціальностей вивчають вітчизняні

науковці М. Архіпова, Л. Бондаренко, С. Лисенко, О. Микитюк, Г. Пономарьова, О. Прохорова, О. Рогозіна, С. Сисоєва, Л. Сущенко, Н. Щербакова та ін. Відзначимо також дисертаційні дослідження та монографії О. Білостоцької, О. Єгорової, Г. Кловак, М. Князян, Є. Кулика, В. Кулешової, С. Лауна, І. Луценко, О. Мілаш, Н. Москалюк, В. Прошкіна, М. Самойлової, Л. Султанової, В. Тушевої, А. Яновського. Зарубіжним системам науково-дослідної роботи присвячені розвідки Н. Погребняк, Н. Базелюк та ін.

О. Микитюк, вивчаючи теоретичні і практичні аспекти організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах освіти України в XIX ст., виділив пріоритетні напрями наукової діяльності вищих навчальних закладів у сучасних умовах, серед яких: підготовка нормативно-правової бази науково-дослідної роботи; організація та фінансування фундаментальних досліджень, розширення співпраці з Національною академією наук України, з галузевими академіями наук та з іншими науковими закладами; соціальний захист науковців, створення системи підтримки талановитих молодих вчених, обдарованої студентської молоді; підготовка наукових кадрів різних рівнів кваліфікації, підвищення їхньої кваліфікації і перепідготовки; міжнародне науково-технічне співробітництво; стимулювання наукової та науково-технічної творчості, винахідництва, інноваційної діяльності викладачів і студентів; пропагування наукових і науково-технічних досягнень, внесок учених вищих навчальних закладів у розвиток науки і техніки тощо [2].

Л. Султанова, вивчаючи процеси формування готовності студентів психолого-педагогічних факультетів до науково-дослідної діяльності, зазначає, що науково-дослідна діяльність – це організована підсистема у структурі системи професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, яка передбачає інтелектуальну творчу діяльність студентів, спрямовану на вивчення конкретного предмета (явища, процесу) з метою

отримання об'єктивно нових знань про нього та їх подальшого використання у практичній діяльності [3, с. 8].

Доцільно для прикладу навести дисертаційне дослідження Є. Кулика, який вивчає підготовку майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності в контексті загальної системи науково-дослідницької діяльності студентів. Він пропонує цілісну педагогічну систему науково-обґрунтованих дій на основі єдності діяльнісного та особистісно орієнтованого аспектів педагогічної діяльності, визначає зміст, види і форми педагогічної дослідницької діяльності та передбачає формування творчого потенціалу, рефлексії власної діяльності, здатності особистості до неперервного саморозвитку та формування ціннісних орієнтацій, оволодіння загальними і спеціальними знаннями, навичками та вміннями дослідницької діяльності, формування необхідних особистісних якостей дослідника [4, с. 32].

О. Єгорова визначає науково-дослідну роботу студентів як пошукову діяльність наукового характеру, що спрямована на пояснення явищ, процесів, встановлення їх зв'язків і відносин, обґрунтування фактів за допомогою наукових методів пізнання, у результаті якої суб'єктивний характер «відкриттів» може набувати певної об'єктивної значущості та новизни [5].

У дослідженні М. Князян науково обґрунтовується поняття самостійно-дослідницької діяльності, що визначається як пізнавальна діяльність творчого характеру, що сприяє розвитку методологічної культури особистості, її інтересів, системного критичного мислення, рефлексії, готовності до ефективної реалізації дослідження на засадах поліпарадигмальності [6]. Введення до наукового обігу цього поняття обумовлюється специфікою науково-дослідної діяльності, у якій значне місце посідає самостійна робота.

Грунтовну концепцію інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів запропоновано у дисертаційному дослідженні В. Прошкіна. Вона полягає в системному розгляді системи університетської підготовки майбутніх учителів, спрямованої на організацію та реалізацію навчального процесу через дослідницьку діяльність; підвищенні статусу університетської науки шляхом реалізації процесу професійної підготовки майбутніх учителів через практико зорієнтовані спільні наукові дослідження викладачів і студентів у межах наукової школи; визначенні стратегічного напрямку наукового розвитку університету задля інтеграції науки та освіти; здійсненні системного моніторингу якості наукових досліджень; залученні студентів до проведення досліджень з однієї комплексної проблеми на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях [7].

Важливою для нашого дослідження є думка науковця, що сучасний рівень розвитку інформаційних технологій дозволяє по-новому підійти до організації науково-дослідної, інноваційної діяльності в університеті, поширення наукової інформації та результатів досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті — аналіз особливостей змісту та форм наукової діяльності майбутніх магістрів і докторів філософії, визначення змін, що відбулися в галузі науково-дослідної діяльності завдяки процесам інформатизації освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наукова діяльність, з точки зору сучасної науки, — це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання та використання нових знань, основними формами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. До фундаментальних (FundamentalResearch) належить наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх

взаємозв'язку; до прикладних (AppliedResearch) – наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання й використання знань для практичних цілей (розроблення нових технологій, методів, матеріалів, виробів та ін.).

Поняття наукової діяльності є близьким до широко вживаних у науці понять «дослідницька діяльність», «наукове дослідження». Розглянемо їх докладніше.

Наукове дослідження – процес дослідження певного об'єкта (предмета або явища) за допомогою наукових методів, що має на меті встановлення закономірностей його виникнення, розвитку і перетворення в інтересах раціонального використання у практичній діяльності людей [8]. Поняття наукове дослідження є синонімічним до наукової діяльності.

Дослідницьку діяльність доцільно розглядати як особливий вид інтелектуально-творчої діяльності людини, що формується у результаті функціонування механізмів пошукової активності й будується на базі дослідницької поведінки [9, с. 25].

Науковцями виокремлено методи дослідницької діяльності, які класифікують за різними критеріями. Приміром, виділяють методи дослідницької діяльності викладача ЗВО у відповідності до призначення:

1) методи збору діагностичної інформації – спостереження, опитування, тестування, контент-аналіз, аналіз результатів діяльності (для розпізнавання діагностованих явищ, властивостей і характеристик, вимірювання рівня їх розвитку;

2) методи оцінювання діагностичної інформації (шкалювання, статистичні методи багатомірного групування, кореляційного і регресивного аналізу, методи рейтингового оцінювання, методи обробки діагностичної інформації тощо);

3) методи представлення та накопичення результатів діагностики (для висновків щодо стану досліджуваного явища);

4) методи використання результатів діагностики (для координації та планування педагогічних дій, прогнозування, рекомендацій, побажань, вимог тощо);

5) методи оцінки достовірності результатів (експертна оцінка, контрольні заходи, спостереження, статистичний аналіз і т. ін. [10].

Визначають також ключові принципи дослідницької діяльності:

– цілеспрямованість, що пов'язана з необхідністю співвіднесення організаційних форм, засобів і методів її реалізації з кінцевою метою;

– адресність, яка визначається мірою диференціації її форм і змісту залежно від індивідуальних або групових особливостей суб'єктів педагогічного процесу;

– доступність, що вимагає забезпечення природності умов діагностування і мотивації обстежуваних;

– системність і безперервність вивчення – забезпечення багатоаспектного і неодноразового діагностування із застосуванням різноманітних методів, що розкривають різні сторони досліджуваного явища в динаміці;

– об'єктивність, яка передбачає аналітичний підхід педагога до отриманих результатів, багатократну перевірку будь-якого факту, високу вимогливість до себе [10].

Наукова діяльність студентів у закладі вищої освіти, зокрема у педагогічному університеті, сприяє створенню загальнонаукового фундаменту і набуттю навичок дослідження. Дослідницький метод є важливим елементом педагогічної діяльності. У зв'язку з цим актуалізується поняття дослідницької компетентності у складі професійної компетентності майбутніх педагогів. Спробуємо проаналізувати його в контексті дослідження інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі знань «Освіта».

Дослідницька компетентність, на думку С. Сисоевої, є інтегрованою особистісно-професійною якістю фахівця, що відображає мотивацію до наукового пошуку, рівень володіння методологією педагогічного дослідження, особистісно-значущими якостями дослідника, зокрема такими, як інноваційне мислення, здатність до творчої та інноваційної діяльності [11, с. 5]. Авторка у тлумаченні феномену дослідницької компетентності акцентує специфічні особистісні якості науковця-дослідника (інноваційність, креативність).

А. Хуторський, виходячи із загального визначення поняття компетентності, визначає дослідницьку компетентність в єдності знань в певній галузі науки, методів та методик дослідження, які забезпечують здійснення дослідницької діяльності, а також мотивації дослідника, його особистісного досвіду та відповідних ціннісних орієнтацій. На думку науковця, дослідницька компетентність є складовою частиною пізнавальної компетентності і належить до ключових [цит. за 12, с. 57 – 62].

Успішність дослідницької діяльності забезпечується комплексом дослідницьких умінь. Так, М. Євтухом визначено такі уміння в складі дослідницької компетентності майбутнього педагога:

- уміння володіти прийомами наукових досліджень з використанням сучасних методів системного наукового аналізу;
- уміння професійно діяти в сучасному інформаційному середовищі; – володіти технікою швидкого читання і сприймання інформації з наукових публікацій;
- уміння володіти сучасними методиками обробки наукової інформації та її систематизації;
- уміння вибудовувати наукову інформацію в полідисциплінарні тематичні конструкти;

- зіставити і порівняти різні схеми вирішення проблеми та створити системи способів її вирішення;
- аналізувати аргументи з різних підходів;
- вміння виокремлювати і формулювати наукову новизну, теоретичну і практичну значущість наукового дослідження, бачити конкретні напрямки впровадження результатів дослідження в практику фахової діяльності [13].

Л. Бондаренко, вивчаючи дослідницьку компетентність викладача вищого навчального закладу, визначає її як цілісну, інтегративну властивість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, науковий досвід, особистісні цінності і якості (креативність, творче мислення, уяву, спостережливість) дослідника і виявляється в готовності ефективно здійснювати власну дослідницьку діяльність і здатності організувати продуктивну науково-дослідну роботу студентів [14]. Цілком логічним вважаємо розкриття змісту дослідницької компетентності викладача ЗВО у триєдності:

- дослідницьких знань (наукові знання з навчальної дисципліни, спеціальності; наукові знання з психолого-педагогічних наук; уявлення про найбільш актуальні наукові дослідження; знання методології науково-педагогічної діяльності; знання ефективних методів наукового пошуку; знання способів професійного самовдосконалення);

- дослідницьких умінь і навичок, серед яких уміння формулювати наукову проблему, мету, об'єкт, предмет, гіпотезу, завдання дослідження; навички пошуку інформації у різних джерелах; уміння аналізувати дані наукового експерименту; уміння аналізувати результати своєї науково-дослідницької діяльності; уміння дискутувати; уміння здійснювати самоаналіз, самоконтроль і самооцінку власної наукової роботи; вільне володіння іноземною мовою в певній галузі; уміння

підготувати наукову статтю, доповідь на науково-практичну конференцію, презентацію результатів наукового пошуку;

– дослідницьких якостей: евристичність; креативність; інтелектуальна мобільність; відкритість інтелекту; допитливість, спостережливість, уважність, ініціативність, почуття нового, пунктуальність, ретельність, честолюбство; здатність самоорганізації власної наукової роботи; ірраціональний компонент (інтуїція, інсайт, уява, натхнення, осяяння тощо) [14].

У структурі дослідницької компетентності викладача вищого навчального закладу С. Сисоєва виділяє інформаційно-комунікаційний компонент, який передбачає володіння методами збирання даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних інформаційних джерел тощо. Зміст інформаційно-комунікаційного компонента, за С. Сисоєвою, розкривається через вміння користуватися інформаційними джерелами (навчальна література, словники, довідники, каталоги, монографії, періодичні видання тощо), володіння методами роботи з науковою літературою, технологією складання бібліографічного списку, вміння оформлювати літературу; здатність працювати з інформацією (збір, обробка, аналіз оцінювання повноти інформації) з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій; спроможність до поширення наукових знань як в академічному, так і суспільному середовищах, зокрема використовуючи інформаційно-комунікативні технології [11, с. 12].

Про необхідність поглибленого використання інформаційно-комунікаційних, зокрема хмаро орієнтованих, технологій йдеться у роботі Д. Бодненко та М. Остапенко, якими відзначено, що впровадження названих технологій зумовлене збільшенням частки самостійної та індивідуальної роботи студентів: необхідну кількість інформації можливо засвоїти лише за умов ефективного застосування ІКТ. Серед етапів науково-дослідної роботи

студентів, які проводяться із підтримкою хмарних сервісів: визначення мережного сервісу /хмарної технології; підготовка матеріалів статті (та тез) щодо використання обраного сервісу/технології (згідно висунутих завдань); компонування публікації в єдине ціле, редагування помилок; подання матеріалів на конференцію (конкурс, семінар, круглий стіл); створення на основі розроблених матеріалів електронного навчально-методичного комплексу в системі дистанційного навчання Moodle; доповідь на конференції; захист проекту [15].

Слід чітко диференціювати наукову діяльність здобувачів вищої освіти різних рівнів. Якщо на третьому (освітньо-науковому) рівні вона є провідною формою діяльності, то на другому – магістерському – рівні наукова (науково-дослідна) робота є складовою загальної професійної підготовки студентів у ЗВО.

Науково-дослідна робота студентів – майбутніх педагогів охоплює майже всі форми навчальної роботи:

- написання рефератів з конкретної теми в процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін психолого-педагогічного циклу, а також дисциплін за спеціалізаціями;
- виконання завдань проблемно-пошукового характеру під час підготовки до лабораторних, практичних, семінарських та самостійних занять;
- виконання завдань експериментального характеру в період практики (проведення опитувань, тестувань, вивчення наукової літератури та ін.);
- розробка методичних матеріалів (глосаріїв, програм і методик психолого-педагогічних досліджень тощо) із використанням науково-дослідницьких методів;
- підготовка та публікація результатів наукової роботи;
- підготовка і захист курсових та магістерських робіт.

Аналізуючи специфіку наукової діяльності магістрів, варто зазначити, що результати науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти рівня «Магістр» оформлюються у вигляді наукового звіту, наукової доповіді, методичної розробки з теми дослідження, наукової статті. Підсумком самостійної дослідницької діяльності магістранта є випускна магістерська робота, яка виконується на завершальному етапі навчання студента за освітньо-науковою програмою. Вимоги до структури та оформлення магістерської роботи зазвичай затверджуються у кожному ЗВО та узгоджуються з вимогами до дисертаційних досліджень.

Що стосується науково-дослідної діяльності майбутніх докторів філософії, відзначимо, що вона займає більш значуще місце у порівнянні зі слухачами магістратури. Навчальний компонент освітньо-наукової програми аспірантури значно менший, аніж у магістратурі.

Як зазначено у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора науку вищих навчальних закладах (наукових установах)», наукова складова освітньо-наукової програми передбачає проведення власного наукового дослідження під керівництвом одного або двох наукових керівників та оформлення його результатів у вигляді дисертації [16].

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії є самостійним розгорнутим дослідженням, що пропонує розв'язання актуального наукового завдання в певній галузі знань або на межі кількох галузей, результати якого становлять оригінальний внесок у суму знань відповідної галузі (галузей) та оприлюднені у відповідних публікаціях [16]. Дисертація оформлюється у відповідності до чітких вимог щодо структури, структурних елементів дисертаційного дослідження та форматування тексту, вимог, що регламентовані Міністерством освіти і науки України. Наразі діють нові вимоги щодо оформлення дисертаційних досліджень,

оприлюднені в Наказі МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (2017 р.).

Дисертація доводить рівень наукової кваліфікації аспіранта, уміння здійснювати науковий пошук та вирішувати самостійно наукові проблеми. Дисертація характеризується наявністю критичного аналізу наявних наукових поглядів та уявлень щодо обраної теми (проблеми), дискусійного та полемічного матеріалу, викладу аргументованої власної позиції науковця. Дисертація має відповідати основним критеріям оцінки наукових результатів дослідження, серед яких: актуальність обраної теми дисертаційного дослідження; наукова новизна одержаних результатів; самостійність виконання та особистісний внесок дисертанта в одержання наукових результатів; достовірність дослідження; практична значущість одержаних наукових результатів; апробація результатів дослідження, впровадження їх у практику.

Отже, серед видів наукової діяльності майбутніх докторів філософії, зокрема у галузі знань «Освіта»: підготовка та видання наукових статей, тез доповідей, автореферату дисертації, доповіді на захисті; проведення наукових конференцій, семінарів, круглих столів та ін., написання дисертаційного дослідження.

Майбутній магістр чи доктор філософії, який здобуває вищу освіту відповідного рівня, є науковцем, оскільки він виконує освітньо-наукову програму. Для успішного здійснення наукової діяльності він має володіти дослідницькими індивідуально-творчими якостями, серед яких:

1) креативність мислення, тобто здатність продукувати нові ідеї, гіпотези, способи вираження проблемних завдань;

2) інтуїція – пряме бачення сутності речей, знаходження правильного рішення проблеми без усвідомлення шляхів і способів досягнення;

3) творча уява – самостійне створення нових образів, які реалізуються в оригінальних і вартісних результатах діяльності;

4) альтернативність, здатність запропонувати кілька підходів до вирішення завдання, бачити проблеми, об'єкти в різних ракурсах;

5) оригінальність мислення, тобто своєрідність якості розуму, способу розумової діяльності;

6) асоціативне мислення – здатність використовувати асоціації, у тому числі аналогії;

7) інтелектуальна активність – інтегральний пізнавально-мотиваційний показник рівня розвитку творчої особистості, що базується на інтелектуальній ініціативі [17].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підводячи підсумки аналізу змісту та форм наукової діяльності майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти, відзначимо наступне:

1. Сучасна педагогічна наука приділяє значну увагу науково-дослідній роботі студентів, зокрема майбутніх вчителів. Вченими розглядаються різні аспекти: закономірності науково-дослідної діяльності у вітчизняному та зарубіжному досвіді, історичні аспекти організації наукової роботи в системі вищої школи, проблеми оптимізації науково-дослідної роботи в студентів різних спеціальностей, підготовки майбутніх учителів до дослідницької діяльності, формування дослідницької компетентності фахівців та ін.

2. Характерною рисою науково-дослідної роботи магістрантів є єдність наукової та навчальної роботи, вбудовування науково-дослідної діяльності в усі елементи процесу університетської підготовки.

3. Особливістю підготовки майбутніх докторів філософії за новими вимогами (від 2016 р.) є навчальний компонент. Уведення певної кількості навчальних дисциплін уможливорює реалізацію ІК-підтримки наукових досліджень за рахунок включення курсів інформаційно-комунікаційного змісту.

Загалом відзначимо зростання ролі науково-дослідної роботи студентів всіх рівнів вищої освіти у процесі професійної підготовки, що забезпечує рух української університетської освіти до європейського та світового освітнього простору.

Перспективним вважаємо подальше вивчення особливостей використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій під час організації наукової діяльності майбутніх магістрів та докторів філософії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
2. Микитюк О.М. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах освіти України в ХІХ ст. : автореф. дис. доктора пед. наук / Інститут педагогіки АПН України / О.М. Микитюк. – К., 2004. – 42 с.
3. Султанова Л.Ю. Формування готовності студентів психолого-педагогічних факультетів до науково-дослідної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : спец. : 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти» / Л.Ю. Султанова. – К., 2007. – 24 с.
4. Кулик Є.В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук. : спец. : 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти» / Є.В. Кулик. – Тернопіль, 2006. – 40 с.
5. Єгорова О.В. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі науково-дослідної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти» / О.В. Єгорова. – Харків, 2009. – 22 с.

6. Князян М.О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук. : спец. : 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти» / М.О. Князян. – Одеса, 2007. – 44 с.
7. Прошкін В.В. Теоретико-методичні основи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.04 / Держ. заклад «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка» / В.В. Прошкін. – Луганськ, 2014. – 46 с.
8. Наукове дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукове_дослідження
9. Савенков А.И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению : учебное пособие / А.И. Савенков. – М. : «Ось-89», 2006. – 480 с.
10. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : навчальний посібник / за ред. І.Л. Холковської. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – 144 с.
11. Сисоєва С.О. Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи : навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Л.В. Козак // Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. – К. : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬ-ВЕЙС», 2016. – 156 с.
12. Головань М.С. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність» / М.С. Головань, В.В. Яценко // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі : зб. наук. праць. Вип. VII. – Кривий Ріг : Вид. відділ НМетАУ, 2012. – С. 55 – 62.
13. Євтух М.Б. Науково-практичні підходи до проблеми формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів / М.Б. Євтух, Л.Л. Борисенко // Духовність особистості : методологія, теорія і практика. – 2012. – Вип. 5 (52). – С. 88 – 104.

14. Бондаренко Л.І. Зміст та структура дослідницької компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу / Л.І. Бондаренко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2013. – № 10 (269). – Ч. 3. – С. 94 – 99.
15. Бодненко Д. Організація науково-дослідної роботи студентів гуманітарних спеціальностей при вивченні хмаро орієнтованих технологій / Д. Бодненко, М. Остапенко // Вісник Черкаського університету. – Вип. № 8.2017. – С. 3 – 8.
16. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах). Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248945529>
17. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник [Електронний ресурс] / О.В. Малихін, І.Г. Павленко, О.О. Лаврентьева, Г.І. Матукова. – Сімферополь : Дайфі, 2011. – 270 с. – Режим доступу : https://pidruchniki.com/88931/pedagogika/naukovo-doslidna_diyalnist_studentiv_magistraturi

Стаття надійшла до редакції 26.03.2018

ТОПОЛЬНИК Яна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи,
Государственное высшее учебное заведение «Донбасский
государственный педагогический университет»,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: yannetkatop@gmail.com

**СОДЕРЖАНИЕ И ФОРМЫ НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
БУДУЩИХ МАГИСТРОВ И ДОКТОРОВ ФИЛОСОФИИ В
СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ИНФОРМАТИЗАЦИИ
ОБРАЗОВАНИЯ**

Резюме. В статье рассмотрены аспекты проблемы информатизации образования. Обращается внимание на то, что научная деятельность будущих магистров и докторов философии является одним из важнейших средств повышения качества подготовки и воспитания специалистов с высшим образованием. Охарактеризованы понятия «научное исследование», «исследовательская деятельность», «исследовательская компетентность». Выделены методы исследовательской деятельности. Определены ключевые принципы исследовательской деятельности, исследовательские умения будущих педагогов. Раскрыта структура исследовательской компетентности преподавателя высшего учебного заведения. Определены особенности содержания и форм научной деятельности соискателей высшего образования второго и третьего уровней. Охарактеризованы исследовательские индивидуально-творческие качества будущего преподавателя.

Ключевые слова: информатизация образования, информационно-коммуникационные технологии, научная деятельность, научное исследование, исследовательская компетентность, образовательный процесс, будущий магистр, будущий доктор философии.

TOPOLNYK Yana

Associate professor of Higher School Pedagogy Department, the Candidate of Pedagogical Sciences, State Higher Educational Establishment “Donbas state pedagogical university”,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: yannetkatop@gmail.com

CONTENTS AND FORMS OF SCIENTIFIC ACTIVITY OF FUTURE MASTERS AND DOCTORS OF PHILOSOPHY IN MODERN EDUCATION INFORMATIZATION CONDITIONS

Summary. In the article the aspects of the problem of education informatization are considered. Attention is drawn to the fact that research

activities for future masters and PhD is one of the most important means of improving the quality of training and education specialists with higher education. The concept of «scientific research», «research activity», «research competence» is characterized. The research methods are singled out. The key principles of research activity, research skills of future teachers are determined. The structure of a teacher research competence of a higher educational establishment is revealed. The peculiarities of the scientific activity content and forms of the second and third level higher education students are determined. The research individual and creative qualities of the future teacher are described.

Abstract. Scientific activity in institutions of higher education is an integral part of educational activity, which is carried out with the purpose of scientific integration, educational and production activity in the system of higher education. Scientific personnel are trained in the system of higher education, in particular, postgraduate studies are the main form of training of scientific personnel of higher qualification. Scientific activity is an important component of the masters preparation, which can also be prepared by educational and scientific programs.

Various aspects of the scientific work of future masters and doctors of philosophy, as well as various approaches to the research training of teachers of various specialties are studied by many domestic scientists.

The purpose of the article is to analyze the peculiarities of the content and forms of scientific activity of future masters and doctors of philosophy, and to determine the changes that have taken place in the field of research activity through the processes of education informatization.

Scientific activity, in terms of modern science, is an intellectual creative activity aimed at obtaining and using new knowledge, the basic forms of which are basic and applied scientific research. The concept of scientific activity is close to the widely used in science concepts «research», «scientific research».

Scientists have identified research methods that are classified according to different criteria. For example, distinguish the methods of research activities of the professor of environmental management in accordance with the appointment. It also defines the key principles of research activity.

Research competence is an integrated personality-professional quality of a specialist, which reflects the motivation for a scientific search, the level of possession of the pedagogical research methodology, personality-significant qualities of the researcher, in particular such as innovative thinking, ability to creative and innovative activity. The research success is provided by a research skills set.

In the research competence structure of the teacher of higher education institution the information-communication component, which involves possession of data collection methods in accordance with hypotheses, the creation of empirical data arrays, the processing of various information sources, etc., are distinguished.

It is necessary to clearly differentiate the scientific activity of higher education graduates of different levels. If at the third (educational-scientific) level it is the leading form of activity, then the second – the master's degree – the level scientific (research) work is an integral part of the general professional students training in higher education institutions. The research work of students – future educators covers almost all forms of educational work.

Analyzing the specifics of the masters scientific activity, it should be noted that the research activities results of higher education graduates are «Master's degree» are issued in the form of scientific report, methodological work on the research topic, scientific article. The result of the independent research activity of the master student is the final master's work, which is carried out at the final stage of student's education in the educational-scientific program.

Among the scientific activities types of future Doctors of Philosophy, in particular in the field of knowledge «Education»: preparation and publication of scientific articles, abstract dissertation, reports on defense; conducting scientific conferences, seminars, round tables, etc., writing dissertation research.

The future Master or Doctor of Philosophy, which acquires a higher education of a corresponding level, is a scientist, since he performs an educational and scientific program. For the successful pursuit of scientific activity, he must possess the research individual and creative qualities.

Modern pedagogical science pays considerable attention to the research work of students, in particular future teachers. A characteristic feature of the research work of graduate students is the unity of scientific and educational work, the integration of research activities into all elements of the university education process. The peculiarity of the training of future doctors according to the new requirements is the educational component.

Looking forward the further study the peculiarities of the use of information and communication technologies in the scientific activities organization of future masters and doctors of philosophy.

Keywords: education informatization, information and communication technologies, scientific activity, scientific research, research competence, educational process, future master's degree, future doctor of philosophy.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist» vid 26.11.2015 # 848-VIII [The Law of Ukraine «On scientific and scientific-technical activity» dated November 26, 2015, No. 848-VIII]. (2015). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19> [in Ukrainian].
2. Mykytiuk, O.M. (2004). Teoriia i praktyka orhanizatsii naukovo-doslidnoi roboty u vyshchych navchalnykh zakladakh osvity Ukrainy v KhIKh st. [Theory and practice of organizing research work at higher educational

- institutions of Ukraine in the nineteenth century]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: Institute of Pedagogics of the PSA Ukraine [in Ukrainian].
3. Sultanova, L.Yu. (2007). Formuvannia hotovnosti studentiv psykholoho-pedahohichnykh fakultetiv do naukovo-doslidnoi diialnosti [Formation of students readiness of psychological and pedagogical faculties for research activities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
 4. Kulyk, Ye.V. (2006). Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia do pedahohichnoi doslidnytskoi diialnosti [Theory and practice of preparing future teachers of labor education for pedagogical research activities]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
 5. Yehorova, O.V. (2009). Pedahohichni umovy rozvytku piznavalnoi aktyvnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnoho profilu u protsesi naukovo-doslidnoi roboty [Pedagogical conditions of future teachers cognitive activity development of the humanitarian profile in the research work process]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
 6. Kniazian, M.O. (2007). Systema formuvannia samostiino-doslidnytskoi diialnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u protsesi stupenevoi pidhotovky [System of independent research activity formation of future foreign languages teachers in the process of phased studies]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Odessa [in Ukrainian].
 7. Proshkin, V.V. Teoretyko-metodychni osnovy intehratsii naukovo-doslidnoi ta navchalnoi roboty v universytetskii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv [Theoretical and methodological foundations for the integration of research and teaching work in the university training of future teachers]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Lugansk [in Ukrainian].

8. Naukove doslidzhennia [Scientific research]. (n.d.). *uk.wikipedia.org*. Retrieved from [https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукове дослідження](https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукове_дослідження) [in Ukrainian].
9. Savenkov, A.I. (2006). *Psikhologicheskie osnovy issledovatel'skogo pokhoda k obucheniiu [Psychological foundations of the research approach to learning]*. Moscow: «Axis-89» [in Russian].
10. Kholkovska, I.L. (Eds.). (2017). *Profesiino-pedahohichna kompetentnist vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu [Professional-pedagogical competence of a higher educational establishment teacher]*. Vinnytsya: LTD. «Nealan LTD» [in Ukrainian].
11. Sysoieva, S.O., & Kozak, L.V. (2016). *Rozvytok doslidnytskoi kompetentnosti vykladachiv vyshchoi shkoly [Development of research competence of higher education teachers]*. Kyiv: LTD. «Publishing Company «EDEL-VICE» [in Ukrainian].
12. Holovan, M.S., & Yatsenko, V.V. (2012). Sutnist ta zmist poniattia «doslidnytska kompetentnist» [The essence and content of the concept «research competence»]. *Teoriia ta metodyka navchannia fundamentalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli – Theory and methods of teaching fundamental disciplines in higher education: collection of scientific works (Issue 7)*, (pp.55-62). Kryviy Rih: NMetAU Publishing Department [in Ukrainian].
13. Yevtukh, M.B., & Borysenko, L.L. (2012). Naukovo-praktychni pidkhody do problemy formuvannia naukovo-doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv [Scientific and practical approaches to the problem of research competence forming of future economists]. *Dukhovnist osobystosti : metodolohiia, teoriia i praktyka – Personality Spirituality: Methodology, Theory and Practice*, 5 (52), 88-104 [in Ukrainian].
14. Bondarenko, L.I. (2013). Zmist ta struktura doslidnytskoi kompetentnosti maibutnoho vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu [Content and structure of research competence of the higher education future teacher].

Visn. Luhan. nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Lugansk National Taras Shevchenko University, 10 (269), 3, 94-99 [in Ukrainian].

15. Bodnenko, D., & Ostapenko, M. (2017). Orhanizatsiia naukovykh doslidnoyi roboty studentiv humanitarnykh spetsialnostei pry vyvchenni khmaro oriientovanykh tekhnolohii [Organization of research work of humanities students in the study of cloud-oriented technologies]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu – Bulletin of Cherkasy University, 8.2017, 3-8 [in Ukrainian].*
16. Pro zatverdzhennia Poriadku pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u vyshchyykh navchalnykh zakladakh (naukovykh ustanovakh). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 bereznia 2016 r. # 261 [On Approval of the Procedure for Preparing Graduates of Higher Education Degree in Doctor of Philosophy and Doctor of Science in Higher Educational Institutions (Scientific Institutions). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 23, 2016 No. 261]. (2016). www.kmu.gov.ua. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248945529> [in Ukrainian].
17. Malykhin, O.V., Pavlenko, I.H., Lavrentieva, O.O., & Matukova, H.I. (2011). *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli [Teaching methodology in higher school]*. Simferopol: Dayfi. Retrieved from https://pidruchniki.com/88931/pedagogika/naukovo-doslidna_diyalnist_studentiv_magistraturi [in Ukrainian].

(переклала на англ. мову автор статті).

УДК 371.01

ЛИСЕНКО Олександра

кнд.філологічних наук, доцент, доцент кафедр теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,

вул.Шевченка, 57, м.Івано-Франківськ, Україна, 76000

E-mail: lysenkova@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО: ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті досліджено характерні особливості педагогічної діяльності педагогів. Проаналізовано структуру особистості педагога та педагогічні здібності. Автором наголошено що цінність – це поняття, яке використовується у філософії і соціології для позначення об'єктів, явищ, їх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють в собі суспільні ідеали і виступаючих завдяки цьому як еталон належного. З цієї точки зору важливо, що для особистісних цінностей характерна висока усвідомленість; вони відображаються у свідомості у вигляді ціннісних орієнтацій; служать важливим фактором соціальної регуляції взаємин людей і поведінки індивіда.

У статті увиразнено, що ціннісні орієнтації - найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань. Автором стверджується, що сукупність сформованих, усталених ціннісних орієнтацій утворює свого роду вісь свідомості, яка забезпечує стійкість особистості, спадкоємність певного типу поведінки і діяльності, виражену в спрямованості потреб та інтересів.

Ключові слова: педагогічна діяльність, ціннісні орієнтації, майбутні педагоги.

© Лисенко О., 2018

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Уявлення кожної людини про загальнолюдські, громадські ціннісні ідеали і соціальні цінності глибоко суб'єктивні. Існує своя ієрархія цих цінностей для кожної окремо взятої особистості. Поєднання декількох цінностей говорить про більш високий рівень розвитку особистості. Максимально реалізувати особистісні можливості можна лише за присутності трьох основних планів цінностей пов'язаних з діяльністю, відносинами, пізнанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Особистість педагога досліджувалась багатьма ученими (А.Алексюк, В.Беспалько, В.Галузинський, М.Євтух, І.Зязюн, В.А.Козаков, В.Сагарда, Н.Тализіна, М.Ярмаченко та інші)

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення ролі ціннісних орієнтацій у педагогічній діяльності педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Мотивація особистості вихователя обумовлена її спрямованістю. Педагогічна спрямованість - це прагнення стати, бути і залишатися педагогом, дієва орієнтація, спрямована на розвиток особистості вихованця. На думку І. Осадчевої, у мотиваційній сфері особистості педагога, як правило переважає потреба в домінуванні, що дослідниця розглядає ресурсом самоактуалізації. М.Демиденко виокремлює три типи мотиваційно-потребнісної сфери педагога (низхідного типу - потреби в безпеці, самооцінці; перехідного типу - стійка тенденція зростання від потреб в самооцінці до потреби в самоактуалізації; висхідного типу).

У свою чергу педагогічні здібності – це одна з найважливіших властивостей особистості вихователя. Нам імпонують виділив дві групи педагогічних здібностей, які виділив С. Дружилов: (перцептивно-рефлексивні і проектні), що включають різні види чутливості вихователя до окремих сторін педагогічного процесу [4].

Структура особистості педагога включає:

- * Мотивацію особистості;
- * Властивості особистості (педагогічні здібності, характер, психічні процеси і стани);
- * Інтегральні характеристики особистості (педагогічна самосвідомість, індивідуальний стиль, творчий потенціал) [3].

Варто, на нашу думку, більш детально їх проаналізувати. Перцептивно-рефлексивні (перцепція - сприйняття) здібності дають можливість проникати у внутрішній світ дитини і розуміти її. Проектні, конструктивні, управлінські здібності дозволяють впливати на іншу людину. До інтегральних характеристик особистості вихователя відноситься також професійна педагогічна самосвідомість. Професійне педагогічне самосвідомість - комплекс уявлень про себе як професіонала - включає наступні складові:

- * Усвідомлення вихователем норм, правил, моделі своєї професії як еталонів для усвідомлення своїх якостей;
- * Усвідомлення цих якостей у колег, порівняння себе з певним професіоналом середньої кваліфікації;
- * Оцінювання себе як професіонала зі сторони - діти, колеги, керівництво;
- * Самооцінка своєї педагогічної діяльності і особистостісних якостей як в плані пізнавальному, так і в емоційному, унаслідок чого складається

позитивна чи негативна Я-концепція. Позитивна самооцінка педагога сприятливо позначається на вихованцях, адже, відчуваючи себе спокійно і впевнено, педагог доброзичливий до них. Педагог з низькою самооцінкою, відчуваючи себе невпевнено, часто звертається до авторитарного стилю як до засобу психологічного самозахисту [5].

Інтегральною характеристикою особистості педагога розглядаємо його професійну компетентність. До прикладу, Н. Кузьміна виділила наступні види компетентності педагога - методичну, диференційно-психологічну, спеціальну, науково-педагогічну, аутопсихологічну та ін.

До компонентами професійної компетентності педагога відносимо також його загальну педагогічну культуру, особистісно-гуманістичну орієнтацію, цілісне і системне прийняття педагогічної реальності, професійні знання і вміння, наявність мотивації, критичність мислення, готовність до творчості. Професійна компетентність педагога розглядається у взаємозв'язку із рівнями його рефлексії, концепції «я - педагог» - репродуктивний, евристичний, креативний (А. Воротнікова). Виділено (В. Коротков) чотири типи професійних орієнтації педагога, визначена їх різна поширеність у педагогів: орієнтація на предметну цінність, орієнтація на інноваційну діяльність, орієнтація на технологію професійної діяльності, орієнтація на особистість дитини. Сьогодні можемо говорити про досить високу поширеність захоплень педагогами як гуманістичним, так і технологічним підходами. Відзначається двофазний характер (за Б. Ананьєвим) розвитку психічних якостей педагога під впливом педагогічної діяльності: так, мислення педагога, що об'єктивно знижується із віком, може супроводжуватися розвитком професійно сенсифікованої структури мислення [4].

Аналіз літературних джерел у вивченні особистості педагога дав нам змогу виділити певний ряд напрямків у дослідників радянської педагогіки.

Так, скажімо, концептуальна модель педагогічного процесу, описана М. Ігнатенко; зв'язок індивідуальної концепції педагогічної діяльності з професійною діяльністю (досліджувалась С. Білих). Відзначається підвищена значущість помилкових дій в діяльності педагога (М.Журавкова). Описано психологічний бар'єр скутості педагога в діяльності і спілкуванні (Л. Дмитрієва).

Виокремлено наступні професійні типи особистості педагога (реалістичний, інтелектуальний, соціальний, конвенціональний, заповзятливий, артистичний), з яких найбільш адекватним, вважаємо, для педагогічної діяльності є соціальний професійний тип. Побудована типологія особистості педагога на основі його професійного стилю діяльності - досягаючий, домінуючий, урівноважений, аффіліативний (О. Кондратьєва). Інтегральна індивідуальність педагога містить наступні рівні - нейродинамічний, психодинамічний, особистісний, метаіндивідуальний. Особистість педагога слід розглядати передусім з точки зору його індивідуального стилю професійної діяльності, маємо на увазі - (педагогічного оцінювання - критикує (негативний), пасивно-формальний (нейтральний), що підтримує (позитивний); їх виокремлюємо відповідно до типу нервової системи педагога.

У індивідуальному стилі діяльності і спілкування педагога виокремлюємо дві , так би мовити крайнощі:

- * Розсудливо-методичний;
- * Емоційно-імпровізаційний.

Для розсудливо-методичного стилю роботи характерно:

* Чітке структурування, планування та організація навчального-виховного процесу;

* Велика увага надається повторенню та закріпленню отриманих знань;

* Робота в основному з середніми і слабкими вихованцями, невисокий темп роботи;

* Гарна якість знань дітей часто супроводжується їхнім недостатнім розвитком активності та ініціативи.

Для емоційно-імпровізаційного стилю характерно:

* Відсутність чіткого планування заняття, в основі якого - розвиток самостійності дітей;

* Незначний час відводиться для повторення і закріплення отриманих знань;

* Перевага надається роботі з «яскравими» дітьми, високий темп роботи, імпровізація;

* вихованці орієнтовані на пошук нового, що не завжди забезпечує ефективність засвоєння знань і навичок [5].

Окремо хочемо наголосити на ще одній необхідній інтегральній характеристиці особистості педагога - творчому потенціалі.

Творчість - це діяльність, що породжує щось нове, раніше не досліджуване, на основі реорганізації наявного досвіду і формування нових комбінацій знань, умінь, результатів.

Ознаки творчої особистості:

* Здатність помічати і формувати альтернативи, брати під сумнів на перший погляд очевидне, уникати поверхневих формулювань;

* Вміння вникати у проблему і в той же час відірватися від реальності, бачити перспективу;

- * Відмова від орієнтації на авторитети;
- * Здатність побачити знайомий об'єкт із зовсім іншого ракурсу, у новому контексті;
- * Відмова від категоричних суджень, поділу на біле і чорне;
- * Легкість асоціювання (здатність викликати у свідомості образи і створювати з них нові комбінації);
- * Здатність до оціночних суджень, критичність мислення;
- * Готовність пам'яті: володіння досить великим обсягом систематизованих знань;
- * Здатність побачити ціле раніше, ніж деталі, здатність до перенесення функції одного предмета на інший.

Педагогічна творчість - це завжди пошук і віднаходження нового. Хочемо запропонувати можливі рівні педагогічної творчості [3]:

1. Творчість у широкому розумінні: відкриття нового для себе, виявлення нестандартних способів вирішення педагогічних завдань, раніше відкритих і описаних, до прикладу - вибір оптимального рішення з ряду можливих, використання старого прийому в новій, нестандартній ситуації та ін.

2. Творчість у більш вузькому розумінні: відкриття нового для себе і для інших, новаторство - створення нових оригінальних прийомів або цілісних підходів, що змінюють звичний погляд на явище, перебудовують громадський педагогічний досвід [4].

З огляду на це, зауважимо, що новаторство - це особливий тип мислення, який відрізняється здатністю виявлення загальних проблем, їх оригінальним рішенням, поверненням в педагогічну практику.

Перелічимо вміння, необхідні для самовираження і саморозвитку особистості педагога:

* Реалізація і розвиток своїх педагогічних здібностей;

* Управління своїми емоціями, здатність надавати їм конструктивний, а не руйнівний характер;

* Усвідомлення перспектив свого професійного розвитку, особливостей свого індивідуального стилю, максимальне використання своїх природних задатків;

* Оволодіння педагогічною майстерністю, відкритість до пошуку нового, здатність його втілювати.

3. Специфічні або предметні деформації обумовлені специфікою навчального предмета. Навіть за зовнішніми ознаками легко визначити, який предмет викладає даний педагог: малювання чи фізкультуру, математику чи мову. Педагоги – часто стають героями гумористичних оповідань – тобто наділені ознаками тих чи інших професійних деформацій.

4. Індивідуальні деформації визначаються змінами, які відбуваються в структурі особистості і зовні не пов'язані з процесом педагогічної діяльності, коли паралельно зі становленням професійно важливих для педагога якостей відбувається розвиток якостей, які не мають, на перший погляд, відношення до педагогічної професії. Подібний феномен пояснюємо тим, що особистісний розвиток здійснюється не тільки під впливом тих дій, прийомів, операцій, які виконує педагог, а передусім, обумовлений його особистісною спрямованістю. [2]

Зупинимося детальніше на особливостях педагогічної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти.

Життя людини у суспільстві починається з дитячого садка, і саме тому основи суспільних відносин, закладені вихователем, є визначальними в подальшому розвитку загальних здібностей дитини, які безумовно є

необхідними кожному у будь-якому виді діяльності. Тому вихователь повинен бути людиною уважною і відповідальною, чуйною і тактовною, товариською і терплячою, мати хорошу пам'ять, увагу, високі комунікативні здібності.

Необхідними для вихователя є загальна культура і ерудованість, грамотна і виразна мова, добре поставлений голос, уміння керувати колективом, також необхідно вміння контролювати свою поведінку і емоції.

Вихователь постійно повинен удосконалювати свою майстерність, використовуючи досягнення педагогічної науки і передової практики, повинен йти вперед, освоювати інноваційні технології та методи. Для оптимізації діяльності сучасного вихователя дитячого садка важливо вміти планувати свою роботу, складати план, який не тільки буде сприяти організації освітнього процесу, виконанню поставлених завдань, а й зробить роботу педагога більш осмисленою і результативною. Тому до початку навчального року необхідно складати комплексно - тематичне планування на рік, де вказувати теми, зміст, види діяльності, терміни, підсумкові заходи. Планувати роботу на кожен день (календарне планування, визначати конкретні завдання, зміст, форми і методи роботи з дітьми на певний відрізок часу). Календарне планування необхідно складати на два тижні вперед. Це надає педагогічному процесу організований характер, робить роботу результативною. Планування освітнього процесу необхідно будувати з урахуванням комплексно-тематичного принципу і принципу інтеграції освітніх областей. Такий підхід дозволяє об'єднати комплекси різних видів специфічних дитячих діяльностей навколо єдиної «теми», забезпечити цілісне уявлення дітей про навколишній світ, освоїти інформацію через різні канали сприйняття:

зоровий, слуховий, кінестетичний. Як варіанти тим використовую, «події», «сезонні явища в природі», «свята», «традиції». [2]

Сьогодні характеризується постійним оновленням інформації, воно динамічне і мінливе. Дані умови диктують вихователю дитячого садка працювати по-новому, використовуючи в організації освітнього процесу сучасні педагогічні технології. Для визначення рівня освоєння освітньої програми вихованцями дитсадка, доцільності планування педагогічної, корекційно-розвиваючої роботи, отримання оперативної інформації про реальний стан і тенденції зміни в розвитку дитини два рази в рік, а при необхідності і в середині року, вихователю необхідно проводити комплексну діагностику.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку: цінність - поняття, яке використовується в філософії і соціології для позначення об'єктів, явищ, їх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють в собі суспільні ідеали і виступаючих завдяки цьому як еталон належного. Як правило, для особистісних цінностей характерна висока усвідомленість; вони відображаються у свідомості у вигляді ціннісних орієнтацій і служать важливим фактором соціальної регуляції взаємин людей і поведінки індивіда. Ціннісні орієнтації - найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань і відмежовує значуще, істотне для даної людини від незначного, несуттєвого. Сукупність сформованих, усталених ціннісних орієнтацій утворює свого роду вісь свідомості, яка забезпечує стійкість особистості, спадкоємність певного типу поведінки і діяльності, виражену в спрямованості потреб та інтересів. Якщо ж ми говоримо про ціннісну парадигму майбутніх педагогів загалом і вихователів зокрема, то

повинні завжди пам'ятати що педагогічна діяльність різноманітна, складна, поліаспектна, пов'язана з дітьми та вимагає від вихователя педагогічної творчості, педагогічної спрямованості, сформованих ціннісних орієнтацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. - М., 2006.
2. Вяткин Б.А. Психология метаиндивидуальности учителя начальных классов.- Пермь, ПГПУ, 2008.
3. Дружилов С. А. Индивидуальный ресурс человека как основ становление профессионализма : Монография. - Воронеж : Научная книга, 2010. - 260 с.
4. Дружилов С.А. Психология профессионализма: Инженерно-психологический подход : монография - Харьков : Издательский дом «Гуманитарный центр», 2011. - 296 с.
5. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития. - М.: Академия , 2009.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2018.

ЛЫСЕНКО Александра

Канд.филологичних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільного і спеціального образования педагогического факультета Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника,

ул. Шевченко, 57, Ивано-Франковск, Украина, 76000

E-mail: lysenkova@gmail.com

**ОСОБЕННОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ВОСПИТАТЕЛЕЙ УЧЕРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ: ЦЕННОСТНЫЙ АСПЕКТ**

Резюме: Проаналізована структура личности педагога и педагогические способности. Автором отмечено что ценность - это понятие, которое используется в философии и социологии для обозначения объектов, явлений, их свойств, а также абстрактных идей, воплощающих в себе общественные идеалы и выступающих благодаря этому как эталон должного.

С этой точки зрения важно, что для личностных ценностей характерна высокая осознанность; они отражаются в сознании в виде ценностных ориентаций; служат важным фактором социальной регуляции взаимоотношений людей и поведения индивида.

В статье отмечено, что ценностные ориентации - важнейшие элементы внутренней структуры личности, закрепленные жизненным опытом индивида, всей совокупностью его переживаний. Автором утверждается, что совокупность сложившихся, устоявшихся ценностных ориентаций образует своего рода ось сознания, которая обеспечивает устойчивость личности, преемственность определенного типа поведения и деятельности, выраженную в направленности потребностей и интересов.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, ценностные ориентации, будущие педагоги.

LYSENKO Oleksandra

Candidate of Philology, associate professor, assistant professor of the theory and methods of preschool and special education of the pedagogical faculty of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

E-mail: lysenkova@gmail.com

**FEATURES OF PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF EDUCATORS
OF EDUCATION: VALUE ASPECTS**

Summary. In the article the characteristic features of pedagogical activity of teachers are investigated. The structure of the teacher's personality and pedagogical abilities are analyzed.

The author emphasized that value is a concept used in philosophy and sociology to designate objects, phenomena, their properties, as well as abstract ideas that embody social ideals and speakers through this as a standard of the proper. From this point of view it is important that personal values are characterized by high awareness; they are reflected in consciousness in the form of value orientations; serve as an important factor in the social regulation of relationships between people and the behavior of the individual.

The article makes it clear that value orientations are the most important elements of the internal structure of the individual, embodied in the life experience of the individual, the whole set of his experiences. The author states that the set of formed, established value orientations forms a kind of axis of consciousness, which ensures the stability of the individual, the continuity of a particular type of behavior and activities, expressed in the direction of needs and interests.

Key words: pedagogical activity, value orientations, future teachers.

Abstract. Introduction The article solves the problem. Every person's perception of universal human values, social values and social values are deeply subjective.

Analysis of publications. The personality of the teacher was studied by many scholars (A. Aleksyuk, V. Bepalko, V. Galyuzinsky, M. Yevtukh, I. Zyazyun, V. A. Kosakov, V. Sahard, N. Talyzin, M. Yaramchenko and others). Purpose definition of the role of value orientations in pedagogical activity of teachers.

Results. Motivated personality educator due to its orientation. Pedagogical orientation - this is the desire to become, be and remain a teacher,

effective orientation, aimed at the development of the individual pupil. pedagogical abilities is one of the most important qualities of the personality of the educator. The integral characteristic of a teacher's personality is his professional competence.

The components of professional competence of the teacher include also his general pedagogical culture, person-humanistic orientation, the integral and systematic adoption of the pedagogical reality, professional knowledge and skills, the presence of motivation, the criticality of thinking, readiness for creativity.

Creativity is an activity that generates something new, previously unexplored, based on the reorganization of existing experience and the formation of new combinations of knowledge, skills, and results.

Conclusion value is a concept used in philosophy and sociology to designate objects, phenomena, their properties, as well as abstract ideas that embody social ideals and speakers through it as a standard of worth. Typically, for personal values characterized by high awareness; they are reflected in the consciousness in the form of value orientations and serve as an important factor in the social regulation of relationships between people and the behavior of the individual. Value orientations - the most important elements of the internal structure of the individual, embodied in the life experience of the individual, the whole set of his experiences and distinguishes meaningful, essential for a given person from a small, irrelevant. The set of formed, established value orientations forms a kind of axis of consciousness, which ensures the stability of the individual, the continuity of a certain type of behavior and activities, expressed in the direction of needs and interests.

REFERENCES

1. Aseev V.G. Motivatsiya povedeniya i formirovanie lichnosti. - M., 2006.
2. Vyatkin B.A. Psihologiya metaindividualnosti uchitelya nachalnyih klassov.- Perm, PGPU, 2008.
3. Druzhilov S. A. Individualnyiy resurs cheloveka kak osnov stanovlenie professionalizma : Monografiya. - Voronezh : Nauchnaya kniga, 2010. - 260 s.
4. Druzhilov S.A. Psihologiya professionalizma: Inzhenerno-psihologicheskiy podhod : monografiya - Harkov : Izdatelskiy dom «Gumanitarnyyiy tsentr», 2011. - 296 s.
5. Zeer E.F. Psihologiya professionalnogo razvitiya. - M.: Akademiya, 2009.

(переклад на англ. мову зроблено особисто автором статті).

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.034 (477) (09)

ГАРАНЬ Наталія

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи, ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

ЛОБОДА Катерина

студентка 6 курсу магістратури факультету початкової,
технологічної та професійної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ, Україна, 84100

E-mail: katysha.loboda@gmail.com

НАЗАРЕНКО Наталія

старший учитель, учитель вищої категорії Слов'янської ЗОШ №15,
Слов'янськ, 84100, Україна

E-mail: nazarenkonat15@gmail.com

ПОГЛЯДИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ПРОБЛЕМУ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. На сучасному етапі метою розвитку педагогічної науки і практики є модернізація освітянського процесу і методів навчання. Вкрай актуальним це питання є в початковій школі, оскільки саме з неї починається більш активне пізнання дитиною навколишнього світу. Завдання вчителя полягає у спонуканні молодших школярів до творчого мислення, усвідомлення реальних життєвих ситуацій, досягання поставленої мети, етичної поведінки, естетики зовнішнього вигляду,

© Гарань н, Лобода К., Назаренко Н., 2018

збереженні здоров'я, емпатії, толерантності. Це має відобразитися у бачення себе у соціумі, у колективі; формувати власні цінності та поведінкові реакції. І саме тому важливим є досвід видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського, оскільки визначальну роль в його діяльності займає ідея гуманізму, людяності та доброзичливості.

У запропонованій статті авторами подається аналіз гуманістичних ідей В.О. Сухомлинського щодо формування моральних переконань молодших школярів як основи сучасної освітньої системи. Акцентується увага на важливості виховання морально досконалої особистості.

Ключові слова: модернізація освітянського процесу, моральні переконання, молодший школяр, освіта, поведінкові реакції, ціннісні орієнтації.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Сьогодні, в умовах існуючої системи суспільного виховання дітей, педагоги все активніше звертаються до унікальної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського, намагаючись знайти у ній відповіді на актуальні питання морального виховання дітей молодшого шкільного віку.

Творча спадщина В.О. Сухомлинського має непересічне значення для всієї світової освітянської еліти, оскільки визначальну роль у ній займає ідея гуманізму, людяності та доброзичливості. Педагог стверджував, що саме з цього починається моральне виховання молодшого школяра.

Витоки гуманістичної системи видатного педагога – в українській національній культурі, з якої він черпав духовні сили і натхнення. Духовні національні цінності прищеплюють вихованцям любов до України, рідної мови та культури, утверджуючи в їхній свідомості відчуття етнічно-національної, духовної й мовної єдності. В.О. Сухомлинський своєю гуманістичноспрямованою діяльністю переконливо доводив, що добрі

почуття їдуть своїм корінням у дитинство, а людяність і доброзичливість народжуються в процесі наполегливої парці і піклуванні про красу довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Творчість В.О.Сухомлинського з кожним роком привертає все більше пильної уваги серед наукової та педагогічної громадськості нашої країни та за її межами. Розроблена ним педагогічна система глибоко вивчається в Україні і багатьох країнах світу. Науково-педагогічний і практичний доробок Василя Олександровича привертає увагу вітчизняних і зарубіжних науковців – М.Богуславського, Ван Тяньї, О.Дуди, О.Савченко, М. Ярмаченка тощо. Свідченням цього є створення Всеукраїнської асоціації імені Василя Сухомлинського, Міжнародного товариства послідовників Сухомлинського у Німеччині, Китайського товариства прихильників В.О. Сухомлинського. В Павлівській загальноосвітній школі, яка носить його ім'я, з 1975 р. функціонує педагогічно-меморіальний музей В. О. Сухомлинського.

Висвітленню проблеми морального виховання молодшого школяра у творчості В.О. Сухомлинського присвячені наукові роботи В. Аabelit, М. Антонця, Л. Бондар, В. Дьоміної, Т. Мостової, О. Савченко й багатьох дослідників його педагогічної спадщини.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати сутність морального виховання молодшого школяра у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського надзвичайно багатогранна. У центрі його уваги передусім — дитина, особистість, її духовний світ і моральні цінності. Моральне виховання учнів початкової школи – важливий етап всебічного й

гармонійного розвитку особистості. Тож не випадково в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського саме цій проблемі приділено багато уваги.

«Школою сердечності» В.О. Сухомлинський вважав виховання учнів початкової школи. Він радив педагогам і батькам вчити дітей добру, любові, милосердю через приклад власної поведінки. Важливо, щоб діти у гуманістичних вчинках рідних, близьких, учителів, дорослих завжди бачили взірць для наслідування. Тоді дитина ніколи не виросте байдужою та жорстокою. Особистим прикладом і власним життям, ставленням до своїх професійних обов'язків педагог доводить, що у процесі творення людям добра виховується людяність, сердечність.

Уся педагогічна система Павлівської школі ґрунтувалася на досвіді формуванні сердечних людських взаємин. Педагог завжди засуджував вседозволеність і наполягав на вихованні усвідомленої поведінки, яка є проявом витонченості внутрішнього світу школяра. Яким має бути ставлення дітей до інших людей, як їм домогтися обґрунтованості власних вчинків. Його мудрі педагогічні поради, що йдуть від серця до серця, породжують розумові, моральні, естетичні почуття.

У своїй педагогічній праці «Як виховати справжню людину» розкривається суть морального ідеалу, який складається з найкращих рис національного українського менталітету, основу якого становлять принципи, повчання, настанови, рекомендації тощо. Читачеві вони подаються у вигляді правил, які складають азбуку моралі, в якій розкривається зміст і методика роботи щодо виховання у дітей любові до Батьківщини, поваги до батьків, до розуміння сутності добра і зла в житті, визначення власної ролі у суспільстві, виховання високої моральності тощо. Педагог розкриває суть таких понять як: людяність, патріотизм, відповідальність, гідність, терпимість, тактовність тощо. На конкретних прикладах розкривається методика утвердження в юних душах почуття совісті, сором'язливості, справедливості, скромності, щедрості, милосердя.

Молодший школяр ще не може у повному обсязі зрозуміти те, що кожний його вчинок має певні наслідки для оточуючих. Саме тому Василь Олександрович радив вихователям створювати такі педагогічні ситуації, які б показували наслідки позитивної або негативної поведінки, допомагали формуванню відповідальності та почуття обов'язку, вміння дитини поставити себе на місце іншої людини. «На цій зеленій галявинці хотілося б пограти в м'яча, але не можна: трава тут має завжди бути свіжою, бо вона дає чисте повітря» [5, с. 46]. У повсякденному житті, дуже часто наші бажання не співпадають із реальними можливостями, дитина мусить зробити вибір, а усвідомлення та контроль над власними діями спонукає її до добрих вчинків.

Педагог наголошував на тому, що формування мислення допоможе дитині встановити правильні стосунки з оточуючим світом, навчить уболівати за оцінку інших людей щодо її вчинків.

«Чи відчуває дитина, що блага її життя – наслідок великої праці батьків, турботи багатьох людей» [1]. На думку В.О. Сухомлинського, розуміння дитиною того, що всі блага, що її оточують, – це втілення людської праці, – допоможуть їй сформувати почуття вдячності іншим людям. Педагог застерігав батьків і вихователів від страшної небезпеки – егоїзму, який провокує жити лише для задоволення власних потреб. З цією метою Василь Олександрович радивчити дитину відчувати радість не лише від споживання, а й тоді, коли робиш добро іншим. Участь вихованців у суспільно корисній праці, на думку педагога, – основний засіб формування звички віддячувати.

«Найбільш тонка, складна праця, коли людина розуміє людину без слів, готова надати іншому допомогу, – така праця є вищою мірою людського життя» [4, с. 593]. Важливу роль у моральному вихованні, на думку педагога, відіграє відчуття дитиною радості від добра, яке вона зробила для іншої людини. Корисна праця або добрий вчинок залишають

в пам'яті дитини хвилюючий слід відчуття власної користі, формують у неї шляхетність.

З метою прищеплення поваги і любові до праці інших, гордості за досягнення людства В.О. Сухомлинський разом зі своїми вихованцями вирушав у «мандри» до світу праці – на підприємства, заводи, поля. «Дітей вражає краса людини-трудівника. Вони відчують почуття гордості за людину. Ще сильнішим це почуття стає тоді, коли під час «мандрів» у світ праці діти зустрічаються зі своїми батьками» [5, с. 562]. Педагог наголошував, що вшанування дитиною праці інших – важлива складова людської моральності.

Спостережливий педагог помітив, що думка в дітей починає працювати, якщо їх повести у ліс, на луг, в поле, і там поставити дітям тисячу запитань і дочекатися відповіді. Емоційна радість, спільне переживання краси та прагнення зрозуміти створюють бажання пізнавати. На думку В.Сухомлинського, діти повинні жити в світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості. У зв'язку з цим він практикував уроки на природі, де дітям можна задавати безліч питань. Урок у природу – подорож до джерела живої думки. Педагог зауважує, що пробудженню думки сприяло бажанню зрозуміти природні явища, спостерігати за ними. [3]

Важливим моментом формування моральності молодого покоління належить родинному вихованню, організації спільної роботи батьків і школи. Василь Олександрович приділяв значної уваги, погоджуючись з тим, що сім'я як, найперше соціальне середовище, до якого потрапляє дитина, на думку педагога, є першоосною і невичерпним джерелом формування духовності, високої моральності.

Прагнучи створити умови для відкритого й щирого спілкування батьків і дітей, педагог влаштовував у школі родинні свята, які згодом стали традиційними: Свято Матері і Свято Батька. Ці свята формують у

дитини правильні погляди на джерела щастя, яке одна людина дарує іншій, щастя у добрій справі, у відчутті гідності власної родини.

Василь Олександрович зауважував, що моральне виховання особистості починається в родині, бо дитина – дзеркало моральності батьків. «У гарних сім'ях добро і згода, взаємна повага. Любов і поступливість батьків є головною силою виховного впливу, але діти не підозрюють, що їх виховує якраз саме те, що в сім'ї все добре» [4, с. 205]. Душевна доброта матері і батька, їхнє бажання робити людям добро – виховує і передається дитині.

У житті кожної людини завжди існують тяжкі хвилини переживань, відчаю, болю. На думку видатного гуманіста, кожен педагог має створити уявну ситуацію і разом зі своїми вихованцями намагатися її подолати. Чим переконливіше для дитини передаються конкретній образи та картини, тим помітніші почуття, що їх переживає дитина. Для вихованця зрозумілішою стає абстрактна думка про те, що він більше прагне виявити свою активність [4, с. 247].

Емпатійні емоції допомагають відчутти внутрішній світ інших людей, виявити співчуття і турботу. Василь Олександрович зауважував, що у кожної дитини повинен бути предмет опіки (тварина, квіти, тощо), це допоможе виховати – людяність, гуманність, бажання робити добрі справи.

Майстерність виховання у молодших школярів моральних цінностей, як показує досвід практичної роботи В.О. Сухомлинського, полягає в тому, щоб «дитину з перших кроків її шкільного життя переконували насамперед власні вчинки, щоб у словах вихователів вона чула відгуки власних думок, переживань, – усього того, що народилося у процесі активної діяльності. Багатство духовного життя починається там, де благородна думка і моральні почуття зливаються воедино, проявляючись у високоморальному вчинкові. Ми спонукаємо вихованців до вчинків, які мають яскраво виражений високоморальний характер» [2].

Важливим у педагогічній системі В.О. Сухомлинського є виховання у кожної дитини поваги до самої себе. На власному досвіді педагог довів, що до того часу поки є самоповага, існує школа. Коли зникає повага до самого себе, школа перестає існувати, немає ані особистості, ані колективу, одухотворених благородними цілями, а є тільки випадкове збіговисько. Педагог наголошував: у процесі формування моральності дітей, не існує шаблонів, за якими слід виховувати учнів. У цій благородній справі важливо використовувати індивідуальний підхід до кожного вихованця.

Похвала та заохочення учня або цілого класу мають велику виховну силу. У заохочуваних зростає відчуття власної гідності, виникає бажання роботи ще краще. Зовсім не припустимим є заохочувати ті класи й окремих учнів, які є «кращими серед поганих». В основі заохочення майже завжди лежить безпосереднє звернення до відчуття власної гідності. Але, за твердим переконанням Василя Олександровича, це звертання не має перетворюватися у захвалювання, – треба дуже тонко і непомітно пробудити у школярів бажання утверджувати свою гідність.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Моральне виховання дітей молодшого шкільного віку має органічно поєднати відповідні віку методи, форми та засоби. Усім своїм життям В.О.Сухомлинський доводив, що тільки в органічній єдності можна виховати людину з високими моральними переконаннями. Він прагнув того, щоб ще в молодшому шкільному віці за допомогою слова вчителя, його особистого прикладу в дитячій душі стверджувалися моральні цінності, які виробилися тисячолітньою історією українського народу. Розкриваючи на конкретних прикладах суть моральних цінностей, педагог розвивав і збагачував духовне життя дитини.

Василь Олександрович залишив дивовижну педагогічну спадщину, яка потребує більш ґрунтовного дослідження та переосмислення щодо

виховання дітей у сучасних умовах, формування в них шанобливого ставлення до батьків та оточуючих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонєць М. Творча спадщина В.О. Сухомлинського у діалозі із актуальними проблемами сучасної початкової освіти / М. Антонєць // Початкова школа – 2015. – № 4. – С. 5 – 6.
2. Дьоміна В. В. Теоретичні питання виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В. Сухомлинського / В. В. Дьоміна // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – Вип. XLV. – С. 194–198.
3. Савченко О. Я. Розвиток творчості школяра – стрижнева проблема творчості В. О. Сухомлинського / О. Я. Савченко // Животворча сила педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського. – Донецьк : Витоки, 2011. – С. 17-22.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5-ти т.] / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976 – Т. 3. – 670 с.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5-ти т.] / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977 – Т.4. – С. 7-390.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018

ГАРАНЬ Наталья

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

ЛОБОДА Екатерина

студентка 6 курса магистратуры факультета навчального
технологического и профессионального образования ГВУЗ «Донбасский
государственный педагогический университет»

ул. Университетская, 12, г. Славянск, Украина, 84100

E-mail: katysha.loboda@gmail.com

НАЗАРЕНКО Наталья

старший учитель, учитель высшей категории Славянской ООШ
№15, Славянск, Украина

E-mail: nazarenkonat15@gmail.com

ВЗГЛЯДЫ В.А.СУХОМЛИНСКОГО НА ПРОБЛЕМУ ВОСПИТАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Резюме. На современном этапе целью развития педагогической науки и практики является модернизация учебно-воспитательного процесса и методов организации учебной работы. Крайне актуальным этот вопрос является в начальной школе, поскольку именно с нее начинается активное познание ребенком окружающего мира. Задача учителя заключается в побуждении младших школьников к творческому мышлению, осознанию реальных жизненных ситуаций, этики поведения, сохранении здоровья, емпатії, толерантности.

В предложенной статье авторами подается анализ гуманистических идей В.А. Сухомлинского относительно формирования моральных убеждений младших школьников как основы современной образовательной системы.

Ключевые слова: моральные убеждения, младший школьник, образование, поведенческие реакции, ценностные ориентации.

GARAN Natalya

candidat of pedagogical Sciences, Assistant Professor of the department of pedagogics of the higher school of state University «Donbass state pedagogical University»

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: garan_nat@i.ua

LOBODA Katerina

the student of a 6 course undergraduate of faculty the department of primary school teachers, of the higher school of state University «Donbass state pedagogical University»

University st., 12, Sloviansk, Ukraine, 84100

E-mail: katysha.loboda@gmail.com

NAZARENKO Natalia

the senior teacher, teacher of the highest category of Slavyansk GSES №15, Slovyansk, Ukraine

E-mail: nazarenkonat15@gmail.com

LOOKS OF V.O.SUHOMLINSKY ON PROBLEM OF EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Summary. It must be represented in vision of itself in society, in a collective; to form own values and behavioral reactions. The inheritance of V.O.Suhomlinsky is extraordinarily many-sided. In the center of his attention foremost is a child, personality, her the spiritual world and moral values. Moral education of students of initial school is the important stage of all-round and harmonious development of personality.

Abstract. Introduction. The origins of the humanist system of an outstanding teacher - in the Ukrainian national culture, from which he drew spiritual strength and inspiration. Spiritual national values instil love for Ukraine, native language and culture into pets, establishing in their minds a sense of ethnic-national, spiritual and linguistic unity. V.O. Sukhomlinsky, with his humanist activity, convincingly argued that good feelings are rooted in childhood, and humanity and benevolence are born in the process of a persistent park and caring for the beauty of the environment.

Analysis of publications. The problem of moral education of a younger student in the work of V.O. Sukhomlinskii devoted scientific works V. Abelit, M. Antonetza, L. Bondar, V. Dyomina, T. Mostova, O. Savchenko.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the essence of moral education of a junior schoolboy in the pedagogical heritage of V.O.Sukhomlinsky.

Results. The legacy of Vasyl Sukhomlinsky is extremely versatile. In the center of his attention, first of all - a child, a person, his spiritual world and moral values. Moral education of elementary school students is an important stage in the comprehensive and harmonious development of the individual. So it is no accident in the pedagogical heritage of V.O. Sukhomlynsky paid a lot of attention to this problem.

An important point in the process of educating younger students was given to family education, the organization of joint work of parents and school in shaping the morals of the younger generation Vasily Alexandrovich paid a lot of attention, agreeing that the family - the first social environment to which the child falls. It according to the teacher, is the first and inexhaustible source of the formation of spirituality, high morality.

Important in V.O. educational system Sukhomlinsky is the education of every child to respect himself. On the basis of his own experience, the teacher noted that by the time there is self-esteem, there is a school. When the respect for oneself disappears, the school ceases to exist, there is no personality or collective, inspired by noble goals, but there is only an occasional gathering.

Conclusion. The moral education of children of elementary school age should organically combine age-appropriate methods, forms and means. V.O.Sukhomlinsky proved with all his life that only in organic unity can one raise a person with high moral convictions.

Key words: the modernisation of elucidative process, moral persuasions, junior schoolboy, the education, behavioral reactions, valued orientations.

REFERENCES

1. Antonets M.Y. (2015) The Creative Heritage V.O. Sukhomlinsky in dialogue with the actual problems of modern elementary education [Primary school], – *Youth and Market*, 5 - 6. [in Ukrainian].
2. Dyomina V.V. (2010) Theoretical issues of education of junior pupils in the pedagogical heritage of V. Sukhomlinsky [Humanization of the educational process: a collection of scientific works] – *SDPU*, Slavyansk: 194-198. [in Ukrainian].
3. Savchenko O. Y. (2011) Development of pupils' creativity - the core problem of V.O. Sukhomlinsky's creative work [Life-creating power of pedagogical heritage V.O. Sukhomlinsky] – *Origins*, Donetsk: 17-22. [in Ukrainian].
4. Sukhomlinsky V.O. (1976) Selected Works: [in 5 t.] –*Soviet school*, K.: 3, 670. [in Ukrainian].
5. Sukhomlinsky V.O. (1977) Selected Works: [in 5 t.] –*Soviet school*, K.: 4, 7-390. [in Ukrainian].

(Англійською переклала В.В. Дьоміна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету).

УДК 37 (477) (09)

ДЬОМІНА Вікторія

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

РОГАНОВ Максим

здобувач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ Донецька обл., 84100

E-mail: marinavik@ukr.net

БІЛОКОНЬ Олена

студентка 3 курсу факультету ПТПО ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету»

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ, Україна, 84100

E-mail: bilokon1999@gmail.com

ЦІННІСТЬ ЕПІСТОРИЯЮ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. На сучасному етапі становлення Української держави в умовах її складного політичного та соціально-економічного стану є небезпека виховати бездуховне покоління, не «обтяжене» інтелігентністю, порядністю, яке зневажливо ставиться до культурних цінностей. Моральні цінності і відповідні їм норми є тим культурним кодом, який визначає повсякденну поведінку і регулює взаємини людей, забезпечує раціональність і людяність їхнього способу життя, а отже, життєздатність

© Дьоміна В., Роганов М., Білоконь О., 2018

суспільства. Моральне виховання особистості впливає на олюдненню суспільних відносин та культуру спілкування.

Авторами статті здійснено аналіз різнобічних аспектів формування культури, морально-ділових відносин і спілкування особистості у концептуальних підходах видатного українського педагога В.О.Сухомлинського, досліджено виховний потенціал листів В.О.Сухомлинського до сина, до батьків вихованців, до вчителів, їх вплив на формування культури спілкування особистості. Доведено актуальність педагогічних порад щодо розвитку моральних переконань сучасного молодого покоління.

Ключові слова: лист, життєві цінності, культура спілкування, моральна відповідальність, самовиховання, суспільні відносини, епістолярій.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Сьогодні спостерігається протиріччя між потребами суспільства та реаліями сучасного повсякденного життя: дефіциту людяності, милосердя, співчуття, доброти, особистісного спілкування. Все це зумовлено прискоренням темпів життя, бурхливим розвитком системи засобів масових комунікацій. Цілком слушно, що для будь-якої людини є важливим, на якому рівні здійснюється її взаємодія з іншими людьми, як це впливає на її емоційний стан, самопочуття, життєвий тонус.

Нам вважається, що саме розвиток інформаційних технологій призводить до того, що сучасні діти уникають безпосереднього спілкування з дорослими, надаючи перевагу спілкуванню з однолітками у мережі Інтернет.

Нажаль, дорослі сьогодні також рідко звертаються до такого виду спілкування, як листування. Думки, викладені на папері, дають людині можливість повніше розкритися, висловити свої справжні хвилювання (за

умови, що листа адресовано близькій людині). Якщо людина замкнута у повсякденному житті, листування виступає своєрідною компенсацією відсутності спілкування. Отже, листи дозволяють зрозуміти дійсну сутність людини, особливо людини творчої.

Зазначена проблема – винятково актуальна, розв'язання її є одним із фундаментальних напрямків сучасної психології, педагогіки та соціології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У наш час велика увага приділяється висвітленню різних аспектів світоглядної культури, ціннісних моральних орієнтацій, про що свідчать наукові праці В. Дряпкі, С. Лапаєнко, О. Шаповал. Дослідженню уявлень про загальнолюдські цінності присвячено фундаментальні роботи І. Беха, Г. Фреймана.

Психолого-педагогічним і методологічним аспекти формування культури спілкування присвячено дослідження М. Боченкова, Р. Будагова, О. Казарцевої, С. Лютової, С. Рашкіна, Є. Гусєва.

Вчені досліджують епістолярну спадщину таких видатних діячів українського суспільства, які зробили значний внесок у навчально-виховний процес, серед яких: М. Коцюбинська, І. Войцехівська, В. Ляхоцький. Епістолярну спадщину В.О. Сухомлинського вивчали В. Волошина, Ю. Головатий, О. Петренко, А. Резник, О. Сухомлинська.

Проте формування культури спілкування особистості у концептуальних підходах видатного українського педагога В.О. Сухомлинського не було широко представлено.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити виховну цінність епістолярію В.О. Сухомлинського у процесі формування культури спілкування особистості.

Виклад основного матеріалу. В усі часи листування було безцінним джерелом, яке дозволяло розкрити справжню суть людини, виявити її вподобання, думки не приховуючи відтінків, внутрішнього світу. Лист – це своєрідний діалог немов би самим із собою й водночас із адресантом, що допомагає формувати культуру спілкування.

Унікальність листування полягає не тільки в наданні інформації про життя певної людини, а й у тому, що саме за допомогою такої форми спілкування давати поради, міркувати, немов би разом приймати певні рішення, корегувати поведінку та мову спілкування, не нав'язуючи при цьому власні вподобання.

Листи відомих діячів освіти, науки, культури – безцінний скарб, у якому відображено окремі фрагменти нашої історії. У листах можна знайти те, що не було висловлене, не могло бути інакше зафіксоване. Збереглися епістолярні збірки видатних українців М. Гоголя, М. Драгоманова, М. Костомарова, П. Куліша, Т. Шевченка та інших.

Виховні поради батьків та інших, що містяться в листах, є одним із давніх літературно-педагогічних жанрів, який мав широке розповсюдження у різних народів світу, представляє цінність, є зразком культури спілкування у різні часи.

Епістолярна спадщина В.О. Сухомлинського допомагає батькам і вчителям краще пізнавати світ дитячої душі, стає для них одним із інструментів впливу на культуру спілкування вихованців. Листи Василя Олександровича – невичерпне джерело мудрих порад, які допомагають виховати справжнього громадянина.

Велике виховне значення для формування культури спілкування молоді має книга видатного педагога «Листи до сина», яка містить тридцять листів-відповідей на питання, які турбували його, і на які він прагнув отримати ґрунтовну відповідь від батька.

Василь Олександрович, як і будь-який батько, був стурбований долею сина, який покинув рідну домівку і став на шлях самостійного життя, прагне допомогти синові сформувати моральні погляди, його світогляд, громадянську позицію, етику спілкування через листування.

З першого листа автор ніби починає розповідь, вводить читача у свій діалог із сином, який буде й надалі розгортатися у наступних листах. Він дуже хотів, щоб зміст його першого листа, син проніс крізь усе життя, і з часом він, перечитуючи його, замислювався над ним точнісінько так, як і Василь Олександрович, який пам'ятав і беріг лист від свого батька, як ціннісний діалог.

Василь Олександрович у своїх листах доводив, що усвідомлення власної відповідальності формує поведінку людини, приводить у відповідність особистісні й соціальні потреби, якщо між ними виникають протиріччя.

У процесі спілкування з сином відомий педагог розкриває суть важливих для юнака питань вибору життєвих цінностей: честь, обов'язок, гідність, совість, тощо. Саме в цьому віці молодь свідомо обирає своє місце серед категорій добра і зла. Василь Олександрович зазначав, що вибір, який здійснить молода людина залежить не лише від його вихователів: батьків, учителів, оточення, а й від самого підлітка, оскільки з 12 років людина повинна починати займатися самовихованням, а вже з 16 років, самовиховання стає найголовнішим завданням кожної людини [2, 612]. У листі до сина він писав: «Ти – творець власної духовної краси. Від тебе залежить краса людей, які знаходяться поряд з тобою [2, 596]».

В.О. Сухомлинський наголошував на необхідності формування культури спілкування: «Чим менше у людини культури, чим бідніші її розумові, естетичні інтереси, тим частіше проявляються інстинкти, які дають про себе знати грубістю» [4, 48].

Листуючись із сином, В.О.Сухомлинський кожного разу висуває перед юнаком нові завдання, які підштовхують його до пошуку правильних відповідей у питанні культури спілкування з різними верствами соціуму (батьками, вчителями, колегами, однолітками). «З твого листа видно, що мої повчання стали неначе іскра для гарячого багаття дискусії, що розгорілася у вас в гуртожитку [2, 635] ». Своїми роздумами батько активізує думки, формує живий «творчій розум».

Навіть на відстані педагог допомагає юнаку розкрити значення «справжньої краси спілкування». Василь Олександрович підкреслює, що вона виявляється тільки тоді, коли людина з повагою ставиться до співмовника ким би він не був, і саме за цієї умови розкривається все хороше, що є в його душі.

Виховні поради Василя Олександровича у листах, допомагали синові не відчувати сорому перед питаннями, які бентежили його душу, вони дозволяли розповісти про свої особистісні хвилювання й отримувати з вуст досвідченої людини багато корисної інформації. Батько вчить підлітка аналізувати власні діалоги, постійно працювати над розвитком і становленням власного стилю мовлення, займатися самовдосконаленням і самовихованням, вільно володіти лінгвопсихологічними прийомами спілкування.

Становлення особистості, на думку В.О. Сухомлинського, це складний і багатофакторний процес. Формуються якості особистості, її спрямованість, засоби спілкування, мотиви поведінки; у боротьбі мотивів формується моральний вибір, визначається рівень моральної свідомості й самосвідомості. Виховання особистості – це не лише формування способів і звичок спілкування, що відповідають моральним нормам. В особистості слід виховувати свідоме ставлення до норм і правил спілкування, їх розуміння, – від цього залежить самостійність людини в оцінці вчинку або якості особистості, в засобах розв'язання конфліктних ситуацій за допомогою мови.

Будуючи в Україні правову державу, ми повинні керуватися тим, що людина – найвища цінність суспільства. Система цінностей відображає культуру і світогляд людини. Ціннісні орієнтації особистості є результатом цілеспрямованого виховання сім'ї, школи та соціуму.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Епістолярій В.О. Сухомлинського містить у собі потужний виховний потенціал і допомагає процесу формування культури спілкування особистості. Листи видатного діяча до батьків вихованців, власних дітей, учителів пронизані гуманістичними поглядами педагога, який у доступній формі розкриває актуальні проблеми сьогодення – моральні цінності молодого покоління, його поведінку, етику спілкування тощо.

Творче переосмислення педагогічного досвіду Василя Олександровича його подальше впровадження сприятиме вирішенню сучасних проблем виховання молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаян Р.А. В.О. Сухомлинський, яким я його знав / Р.А. Атаян // Спогади про Сухомлинського / Упоряд. Заволока С.П. – К.: Рад. шк., 1990. – С. 159 – 163.
2. Войцехівська І.Н., Ляхоцький В.П. Епістологія. Короткий історичний нарис/ І.Н. Войцехівська, В.П. Ляхоцький. – К., 1998. – 54 с.
3. Коцюбинська М. Зафіксоване і нетлінне / М. Коцюбинська. – К., 2009. – 300с.
4. Сухомлинський В.О. Листи до сина / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 583 – 657.
5. Петренко О. «Листи до сина» та «Лист до дочки» В.О. Сухомлинського: спроба гендерного аналізу / О. Петренко. К. 2014. –С .286-291.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018

ДЁМИНА Виктория

канд. пед. наук, доцент кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

РОГАНОВ Максим

соискатель кафедры педагогики и методики технологического и
профессионального образования, ГВУЗ «Донбасский государственный
педагогический университет»

ул. Добровольского, д.1., г. Славянск Донецкая обл., 84100

E-mail: marinavik@ukr.net

БИЛОКОНЬ Алёна

студентка 3 курсу факультета ПТПО ГВУЗ «Донбасский
государственный педагогический университет»

ул. Университетская, 12, г. Славянск, Украина, 84100

E-mail: bilokon1999@gmail.com

**ЦЕННОСТЬ ЭПИСТОРИЯ В.А. СУХОМЛИНСКОГО В
ФОРМИРОВАНИИ КУЛЬТУРЫ ОБЩЕНИЯ ЛИЧНОСТИ**

Резюме. На современном этапе становления Украинского государства в условиях сложного политического и социально-экономического положения существует опасность воспитать бездуховное поколение, не «обремененное» интеллигентностью, порядочностью, которое пренебрежительно относится к культурным ценностям.

В статье авторами осуществлен анализ разных аспектов процесса формирования культуры, морально-делового общения, общения личности в концептуальных подходах выдающегося украинского педагога В.А.Сухомлинского. Также исследованы воспитательные аспекты писем В.А.Сухомлинского к сыну, к родителям его воспитаников, к коллегам и их влияние на формирование культуры общения личности.

Ключевые слова: жизненные ценности, культура общения, моральная ответственность, самовоспитание, общественные отношения, эпистолярный.

DIOMINA Victoriya

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogics of Higher School, SHEI «Donbas State Pedagogical University»

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

ROGANOV Maksym

bread-winner the department of pedagogic and methodology of technological and professional education, SHEI «Donbas State Pedagogical University»

1 Dobrovolskogo Str., Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100

E-mail: marinavik@ukr.net

BILIKON Alyona

3th year student of the faculty of primary, technical and vocational education SHEI «Donbas State Pedagogical University»

University st., 12, Sloviansk, Ukraine, 84100

E-mail: bilokon1999@gmail.com

VALUE OF EPISTOLARY OF V.O. SUHOMLINSKY IN FORMING OF CULTURE COMMUNICATION OF THE PERSONALITY

Summary. In the article authors are carry out the analysis of scalene aspects of forming of culture morally-business relations and communication of personality in conceptual approaches of the prominent Ukrainian teacher V. O. Suhomlinsky. The educator aspects of letters of V. O. Suhomlinsky are also investigational to the son, their influence on forming of culture of communication of youth. Actuality of pedagogical advices is well-proven in relation to development of moral persuasions of the modern young generation.

Abstract. Introduction. All of it increases the acceleration of rates of life, rapid development of facilities of mass communications. Appropriately, that it is important for a man, at what level her co-operating and contacts comes true with other people, as it influences on her emotional state, feel, vital tone.

Analysis of publications. Much attention is paid to highlighting various aspects of worldview and valuable moral orientations, namely, the work of V.Draipik, S. Lapayenko. The work of I. Bech, G. Freiman is devoted to the study of representations of universal values. The psycho-pedagogical and methodological aspects of forming a culture of communication are devoted to the research of ,R. Budagova, O. Kazartseva, S. Lutova, S. Rashkin.

Purpose. It reveals the educational value of the epistolary V.O.Sukhomlynsky in the process of forming a culture of communication of personality.

Results. The uniqueness of correspondence is not only in awareness of the life of a certain person, but also that it is with this form of communication that it is easier for us to consult and give advice, to reason, as if to make two decisions together, to adjust the behavior and the language of communication of the addressee, not to ' while making their own preferences.

Epistolary legacy V.O. Sukhomlynsky helps not only parents better to learn the world of the child's soul, but also to teachers, and becomes for them one of the tools of influence on the culture of communication of their pupils. Vasil Alexandrovich's letters are an inexhaustible source of wise advice that helps educators make true miracles in the educational process.

Vasyl Alexandrovich's educational advice in helping his son not feel shame in the issues that embarrassed his soul, they allowed to tell about their personal emotions and get from the mouth of an experienced person more useful information.

Conclusion. Epistolary V.O. Sukhomlynsky contain a great educational potential and helps in the process of forming a culture of communication of

personality. The letters of the prominent figure to the parents of the pupils, their own children, teachers are imbued with humanistic views of the teacher, which in an accessible form reveals the actual problems of the present - the moral values of the younger generation and the ethics of intercourse.

Key words: culture of communication, epistolary, moral responsibility, public relations, self-education, sheet, vital values.

REFERENCES

1. Atayan R.A. (1990) V.O. Sukhomlinsky, whom I knew him [Memoirs about Sukhomlinsky] – *Soviet School*, К.: 159 - 163. [in Ukrainian].
2. Voicehovskaya I.N., Lyakhotsky V.P. (1998) Epistology [Short historical sketch], К., 54 p. [in Ukrainian].
3. Kotsyubinskaya M. (2009) Zafiksovanaya and imperishable [Reflections on epistolary creativity] – *Spirit and literature*, К., 300p. [in Ukrainian].
4. Sukhomlinsky V.O. (1977) Letters to the son [Selected Works: In the 5 th volumes] – *Soviet school*, К.: Vol. 3, 583 - 657. [in Ukrainian].
5. Petrenko O. (2014) "Letters to the son" and "Letter to daughter" V.O. Sukhomlinsky [An attempt at gender analysis], К., 286-291. [in Ukrainian].

(Англійською переклала В.В. Дьоміна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету).

УДК 37.091.4Сух

ПАНАСЕНКО Елліна

докт. пед. наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: ellinapanasenko@ukr.net

СИВОПЛЯС Наталія

канд. псих. наук, доцент, доцент кафедри практичної психології, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: natalya_sivoplyas@ukr.net

ОРЛОВА Христина

магістрант, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: orlovakristina65@gmail.com

**ФЕНОМЕН ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ АВТОРСЬКОЇ ШКОЛИ
В УКРАЇНІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ
ОЛЕКСАНДРОВИЧА СУХОМЛИНСЬКОГО**

Анотація. У статті досліджується феномен експериментальної авторської школи українського вченого-педагога В. Сухомлинського. Розкрито провідні концептуальні засади створення школи: виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості з науковим світоглядом, високою моральністю, громадянськістю, патріотизмом. Матеріальна база Павлівської школи охарактеризована як необхідна умова повноцінного педагогічного процесу і засіб впливу на духовний світ дитини. Виявлено
© Панасенко Е., Сивопляс Н., Орлова Х., 2018

три типи педагогічних експериментів (виховний, дидактичний і експеримент з проблем управління школою), які були проведені на базі Павлівської школи. У статті досліджено реальний, закритий, природний, багатофакторний виховний експеримент, основні результати і висновки якого В. Сухомлинський представив у дисертації. Дослідження проводилося протягом 1949-1954 рр. і охоплювало в різні навчальні роки 500-600 учнів. Стрижнем програми виховного експерименту став духовно-моральний розвиток школярів, який безпосередньо залежить від інших складових і взаємодії з ними: інтелектуального, трудового, естетичного, фізичного, патріотичного, громадянського виховання особистості. Успішність експерименту, на думку видатного педагога, була обумовлена правильним визначенням змісту і форм виховної роботи в школі, підбором педагогів-організаторів та методичного керівництва ними, безпосереднім участю директора школи в підготовці і проведенні колективних виховних заходів. Представлено основні форми експериментальної роботи з виховання учнів в експериментальній авторській школі В. Сухомлинського: читання лекцій і доповідей, які поглиблювали ідеї навчальних предметів, сприяли вихованню в учнів інтересу до навчання; організація гуртків юних натуралістів як засобу виховання в учнів любові до сільськогосподарської праці; систематичне проведення шкільних конференцій читачів; організація колективної суспільно корисної праці; проведення туристичних походів і спортивних змагань з метою загартовування учнів, виховання сили волі, почуття колективізму; впровадження та збереження шкільних традицій колективу.

Ключові слова: експериментальна школа, авторська школа, педагогічний експеримент, педагогічна система, спадщина В. Сухомлинського.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Розвиток

навчальних закладів освіти нового покоління, спрямованих на використання інноваційних технологій навчання, принципів гуманізму, інтеграції та глобалізації у навчально-виховному процесі, що сприяє всебічному розвитку підростаючого покоління та утворює інтелектуальну і творчу еліту XXI ст. неможливий без звернень до вітчизняного педагогічного досвіду. Для відродження України, національної свідомості народу, науки й культури велике значення має творча спадщина видатних людей – філософів, економістів, політиків, учених, діячів культури, педагогів, – творчими здобутками яких користується людство протягом багатьох століть. Сьогодні, коли перед педагогічною наукою і всіма ланками освіти поставлені складні відповідальні завдання, шляхи для їх успішного розв’язання можна знайти у спадщині В. Сухомлинського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналізу складових педагогічної системи В. Сухомлинського, виділенню етапів їх становлення й розвитку присвятили свої праці М. Богуславський, Б. Кваша, В. Кузь, М. Мухін, О. Сухомлинська та ін. Особистість В. Сухомлинського, окремі аспекти його педагогічної спадщини стали предметом вивчення науковців як в Україні (М. Антонець, А. Богуш, Н. Гупан, Н. Дічек, В. Дьоміна, І. Зязюн, Г. Калмиков, В. Кузь, О. Савченко, О. Сараєва, М. Сметанський та ін.), так і поза її межами (А. Борисовський, В. Риндак, С. Соловейчик та ін.).

Формулювання цілей статті. Мета статті – актуалізація феномену експериментальної авторської школи видатного вітчизняного педагога-науковця Василя Олександровича Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В особі В. Сухомлинського українська педагогіка отримала фундаментального

науковця-дослідника та педагога-експериментатора. Він став основоположником наукової теорії та практики педагогічного експерименту, створив та перевіряв у Павлівській середній школі оригінальну, авторську, цілісну, завершену систему навчання і виховання підростаючого покоління, яка випереджала свій час, перебувала в теоретико-методологічній опозиції до чинної освітньої доктрини.

Василь Олександрович Сухомлинський за часів “хрущовської відлиги”, коли в суспільстві з’явилися надії на демократичні перетворення, сподівання на очищення суспільства від сталінізму, заснував авторську “школу радості”, розробив концепцію гуманістичного виховання, центром якої стала особистість дитини, її розвиток, формування внутрішнього світу. Вирішуючи будь-яку проблему педагогічної теорії і практики, В.Сухомлинський у центрі своєї уваги ставив постать дитини, цінність її особистості, адже саме від неї, від сформованості її моральних якостей, від її світоглядних позицій залежатиме майбутнє усього людства.

Розроблення авторської експериментальної педагогічної системи видатного педагога базувалася на тогочасних ідейних категоріях – виховання всебічно і гармонійно розвинутої особистості з науковим світоглядом, високою моральністю, громадянськістю, доброчинністю. В.Сухомлинський розбудовував свою оригінальну цілісну педагогічну концепцію як розвиток творчих сил кожної особистості в умовах колективної співдружності на основі етико-естетичних цінностей, інтересів, потреб, який спрямований на творчу працю. У Павлівській школі В.Сухомлинський особливу увагу приділяв ідеям самоцінності й неповторності кожної особистості, вільному розвитку дитини, включенні соціального середовища у сферу педагогічних впливів, природному вихованню (“уроки мислення на природі”, “школа під блакитним небом”, “школа радості”), формуванню у учнів “культури бажань”, “культури почуттів”.

Як зазначав В.Сухомлинський, матеріальна база школи – це необхідна умова повноцінного педагогічного процесу та сильний засіб впливу на духовний світ дитини, засіб формування її поглядів, переконань і звичок. Павлиська середня школа розташовувалася на окраїні села, серед гарної природи, поблизу великих водойм. Шкільна садиба потопала в горіхових, вишневих, абрикосових, каштанових, ялинових насадженнях. Навчальні заняття в школі проводилися в чотирьох приміщеннях: головне з десятима класними кімнатами для учнів V-X класів і трьох будинків для I, II, III и IV класів.

У головному навчальному корпусі, крім класних кімнат, перебували математичний кабінет, кабінет мови й літератури, кабінет іноземних мов із фонотекою, радіолабораторія (зі шкільним радіовузлом), музична кімната, піонерська кімната, комсомольська кімната, шкільний музей, методичний кабінет, куточок для батьків, куточок для дівчат, фотолабораторія, куточок образотворчих мистецтв, спортивна зала, кімната для читання (з постійно оновлюваним комплектом літератури), тихий куточок (де учень міг усамітнитися, щоб подумати, помріяти, поговорити із другом, почитати книгу або газету), живі куточки, склад інвентарю для самообслуговування. У будинку для I-II класів були кімната для ігор і кімната казки (з декораціями й макетами для казкової обстановки).

У спеціальному будинку, що розташовувався недалеко від головного корпусу, були робочі кімнати й кабінети: фізичний, хімічний, біології й ґрунтознавства, машинознавства й електротехніки, робоча кімната з радіотехніки, робоча кімната юних конструкторів, юних майстрів автоматики й радіоелектроніки, робоча кімната для занять ручною працею; а також шкільна електростанція, ливарний цех і ковальський горн.

Поруч із головним навчальним корпусом перебуває будинок, у якому розташовані три відділення майстерень: столярна, слюсарна, електротехнічна та шкільна бібліотека.

На шкільній ділянці знаходяться: плодовий сад, виноградник, теплиця №1 (для вирощування квітів, овочів і проведення досвідів), теплиця № 2 (призначена для вирощування цитрусових), периковий гай, пасіка, каштанова й ялинова алеї, декілька мальвових гаїв, затишні куточки для самоти, зелена лабораторія (центр дослідницької роботи юнацьких і науково-дослідних гуртків), кроликівницька ферма, будиночок для тварин, голубник, ластівчин розплідник.

З північної сторони шкільної ділянки розташоване приміщення дитячого театру (з кімнатою для занять дитячого драматичного гуртка) і кінозалу, дубовий гай і спортивна площадка (обладнана для гри у волейбол, баскетбол, теніс і хокей, а також біговими доріжками), ставок з маленькою водною стацією школи.

На західній стороні шкільної ділянки розташовується будиночок юних будівельників, географічна площадка, метеорологічна станція, вітроелектростанція, навчально-дослідна ділянка, плодорозсадник, фабрика добрив, будинок кабінету машинознавства та гараж для двох навчальних автомашин і двох тракторів [1, с. 93–121].

Отже, В. Сухомлинський писав: “Усе, що оточує дитину, ми використовуємо для її фізичного, розумового, морального та естетичного виховання [...]. Виховання середовищем, обстановкою, створеною самими ж учнями, речами, що збагачують духовне життя колективу, – це, на наш погляд, одна із самих тонких сфер педагогічного процесу” [1, с. 93].

Педагогічний експеримент видатного ученого був унікальним на той час і залишається таким і нині. Уперше за радянські часи в одній науково-педагогічній праці “Директор школи – керівник навчально-виховної роботи” (1954 р.) [4] було представлено програми та методики трьох основних типів педагогічних експериментів (виховного, дидактичного та експерименту з проблем управління школою). У контексті нашого дослідження вартий уваги реальний, закритий, природний,

багатофакторний виховний експеримент. Основні його результати та висновки В. Сухомлинський навів у дисертації. Дослідження тривало впродовж 1949–1954 рр. у сільській школі с. Павлиш Онуфріївського району Кіровоградської області та охоплювало у різні навчальні роки 500–600 учнів.

Стрижнем програми виховного експерименту, проведеного В. Сухомлинським, став духовно-моральний розвиток школярів, який безпосередньо залежав від інших складників і взаємодії з ними: інтелектуального, трудового, естетичного, фізичного, патріотичного, громадянського виховання особистості. Успішність експерименту, на думку видатного педагога, була зумовлена вдалим визначенням змісту і форм виховної роботи у школі, добором педагогів-організаторів і методичного керівництва ними, безпосередньою участю директора школи у підготовці та проведенні колективних виховних заходів [4, с. 387].

Величезною заслугою В. Сухомлинського було те, що він вперше поєднав ідеї всебічного розвитку особистості та соціального захисту дитинства. На думку педагога, гуманістична мета – “виховання людини щасливої” може бути реалізована лише за умови формування і збереження її здоров’я у всіх його аспектах – фізичному, психічному, духовному, соціальному. Любов і повага до дитячої особистості виявляється у педагогічному оптимізмі, вірі в безмежні можливості кожного учня, глибокому розумінні його духовного світу, вмінні стати йому старшим товаришем і другом. При цьому дитина повинна зберігати особистісний суверенітет і моральну автономію, а педагог зобов’язаний ставати у певній мірі дитиною, входячи у палац під назвою “Дитинство”.

Духовну основу експериментальної авторської школи складають, на переконання вченого, чотири педагогічних культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книги та культ рідного слова. Велике значення у виховній роботі відігравали традиції колективу Павлиської школи (зустрічі

з майбутніми першокласниками, свято першого та останнього дзвоника, випускний бал, зустрічі з випускниками школи минулих років; свята: матері, дівчат, пісні, птахів; день Невідомого героя; зимові свята; трудові традиції: виготовлення наочності та прикрас для класних кімнат, наочних посібників для біологічного кабінету; традиція прикрашати перед початком навчального року класні кімнати та шкільний двір, праця під час весняного та осіннього Тижня саду, День першого снопа, Свято першого хліба, літня косовиця, благоустрій села, допомога батькам однокласників тощо) [1, с. 83-92].

Під час дослідження В. Сухомлинський застосував модель прямого (лінійного) експерименту, тобто експеримент “до і після”. Його програма передбачала підготовку та здійснення таких основних форм експериментальної роботи:

1. Читання лекцій і доповідей, які поглиблювали ідеї навчальних предметів, сприяли вихованню в учнів інтересу до навчання, поглиблювали знання найважливіших розділів шкільної програми.

2. Організація гуртків юних натуралістів як засобу виховання в учнів любові до сільськогосподарської праці.

3. Систематичне проведення шкільних конференцій читачів, “годин позакласного читання” з метою виховання в учнів любові до книги.

4. Організація колективної суспільно корисної праці як засобу виховання почуття відповідальності особистості перед загальношкільним колективом.

5. Проведення туристичних походів та спортивних змагань з метою загартовування учнів, виховання сили волі, почуття колективізму.

6. Виконання колективної праці (закладання парку та догляд за ним) з метою зміцнення учнівського колективу та виховання в учнів працелюбності й уміння злагоджено працювати разом.

7. Запровадження та плекання шкільних традицій колективу [1; 2].

Вагомою складовою виховного експерименту, здійсненого В. Сухомлинським, було трудове виховання учнів. Науковець зазначав, що саме в праці найбільш повно розкриваються здібності, моральні та інтелектуальні сили вихованців, формується особистість молодої людини. Лише в процесі трудової діяльності у школярів виникає потреба в спілкуванні, вибудовуванні соціальних і психологічних відносин, виховується взаємодопомога, взаєморозуміння, дисциплінованість, погодженість дій і вчинків тощо.

Характерною рисою Павлиської школи слід назвати наявність інтелектуальної атмосфери. В. Сухомлинський підкреслював, що учіння – це радість, і необхідно дітям дати цю радість. Розумове (інтелектуальне) виховання, писав учений, “передбачає набуття знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, вироблення культури розумової праці, виховання інтересу й потреби в розумовій діяльності, у постійному збагаченні науковими знаннями, у застосуванні їх на практиці” [1, с. 214].

Педагогом була розроблена та впроваджена комплексна програма “виховання красою”, в основу якої було поставлено естетичне виховання учнів. Серед засобів естетичного становлення особистості В. Сухомлинський виокремлював природу, красу слова, музику, живопис та казку. У праці “Серце віддаю дітям” [3] великий учитель продемонстрував уміння відкривати для дітей Книгу природи, влаштовувати подорожі у світ праці, розв’язувати тисячу задач із живого задачника, прищеплювати усвідомлення про силу колективу, навчати шанувати родину. Провідна роль в системі естетичного виховання у Павлиській школі віддавалася подорожам у світ краси: походам, екскурсіям, спостереженням, аналізу явищ природи, що супроводжувалися яскравим, емоційним словом учителя про красу оточуючого світу [1, с. 387-388].

В.Сухомлинський велике значення надавав проблемам здоров'я та фізичного виховання учнів. “Зміцнити здоров'я людини в дитинстві, – писав В.Сухомлинський, – не допустити, щоб дитина вступила в юність кволою і млявою, – це значить дати їй всю повноту життєвих радостей” [1, с. 146]. У всебічному розвитку дитини, за переконаннями вченого, велику роль відіграють правильно організований режим дня учнів, раціональне харчування, загартовування організму, заняття фізкультурою та спортом, щоденна фізична праця в кабінеті живої природи, у робочій кімнаті, на навчально-дослідній ділянці, відпочинок у літньому таборі, туристичні походи тощо.

Важливою складовою виховного експерименту, проведеного В. Сухомлинським, була організація спільної роботи школи та сім'ї. Найважливіші питання взаємодії з батьками у Павлівській школі розв'язувалися у таких конкретних формах експериментальної роботи: ознайомлення батьків з навчально-виховною роботою школи, моральне виховання дітей в родині, формування батьківського авторитету, допомога дітям у навчанні з боку батьків, виховання дітей-сиріт. Потужна експериментальна робота у напрямі взаємодії учительського колективу та батьків з метою розв'язання найважливіших завдань навчання та виховання дітей привела до поліпшення роботи школи та сім'ї, а саме: значно зменшилася кількість випадків зневажливого ставлення учнів до навчання та суспільно корисної праці; поодинокими у Павлівській школі стали випадки невиконання батьківських обов'язків; значно покращилася якість виконання учнями домашніх завдань, особливо письмових; підвищилася успішність дітей-сиріт у навчанні (у 1952–1953 навчальному році з 123 учнів-сиріт не встигали лише 4 дитини) [2].

Підсумовуючи, зазначимо, що експериментальна система всебічного виховання підростаючого покоління, розроблена та апробована В. Сухомлинським у авторській Павлівській середній школі, є новим

етапом у розвитку гуманістичної традиції ХХ ст. Увібравши найкращі досягнення вітчизняної та зарубіжної педагогіки, новаторський виховний експеримент видатного ученого став взірцем та стимулом для активізації експериментальної роботи в усій країні.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, гуманістична педагогічна система В. Сухомлинського, упроваджена у Павлівській школі, на противагу авторитарному вихованню радянської доби, полягала у піднесенні особистості над колективом, визнанні її цінності; довірі і повазі до дитячої особистості, її індивідуальної свободи і гідності, права на щасливе життя і творчість; у поглядах на навчальну діяльність як на насичений творчими відкриттями процес пізнання й самопізнання; у вихованні без покарань; у створенні умов для всебічного гармонійного розвитку кожної дитини. Вітчизняний науковець прагнув того, щоб утвердити в свідомості дітей, підлітків і юнацтва ставлення до школи як до творіння і найважливішої цінності народу, оскільки вважав, що школа – це колыска моральності, культури, слави і величі народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сухомлинский В. А. Павлышская средняя школа / Василий Александрович Сухомлинский. – Избр. пр. : В 5-ти т. – Т. 4. – К.: Рад. школа, 1980. – С. 7-410.
2. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека / Василий Александрович Сухомлинский. – Избр. пр. : В 5-ти т. – Т. 2. – К.: Рад. школа, 1980. – С. 159-443.
3. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / Василий Александрович Сухомлинский. – Избр. пр. : В 5-ти т. – Т. 3. – К.: Рад. школа, 1980. – С. 5-297.

4. Сухомлинський В. О. Директор школи – керівник навчально-виховної роботи : дис. ... канд. пед. наук / Сухомлинський Василь Олександрович. – Павлиш, 1954. – 412+95 с.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2018

ПАНАСЕНКО Эллина

докт. пед. наук, профессор, заведующий кафедрой практической психологии, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: ellinapanasenko@ukr.net

СИВОПЛЯС Наталья

канд. псих. наук, доцент, доцент кафедры практической психологии, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: natalya_sivoplyas@ukr.net

ОРЛОВА Кристина

магистрант, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: orlovakristina65@gmail.com

**ФЕНОМЕН ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ АВТОРСКОЙ ШКОЛЫ
В УКРАИНЕ: АКТУАЛИЗАЦИЯ НАСЛЕДИЯ ВАСИЛИЯ
АЛЕКСАНДРОВИЧА СУХОМЛИНСКОГО**

Резюме. В статье исследуется феномен экспериментальной авторской школы украинского ученого-педагога В. Сухомлинского. Раскрыты ведущие концептуальные основы создания школы: воспитание всесторонне и гармонично развитой личности с научным мировоззрением, высокой нравственностью, гражданственностью, патриотизмом. Материальная база Павлышской школы охарактеризована как

необходимое условие полноценного педагогического процесса и средство воздействия на духовный мир ребенка. Выявлены три типа педагогических экспериментов (воспитательный, дидактический и эксперимент по проблемам управления школой), которые были проведены на базе Павлышской школы.

В статье исследован реальный, закрытый, природный, многофакторный воспитательный эксперимент, основные результаты и выводы которого В.Сухомлинский представил в диссертации. Исследование проводилось в течение 1949-1954 гг. и охватывало в разные учебные годы 500-600 учеников. Стержнем программы воспитательного эксперимента стало духовно-нравственное развитие школьников, которое непосредственно зависит от других составляющих и взаимодействия с ними: интеллектуального, трудового, эстетического, физического, патриотического, гражданского воспитания личности. Успешность эксперимента, по мнению выдающегося педагога, была обусловлена удачным определением содержания и форм воспитательной работы в школе, подбором педагогов-организаторов и методического руководства ими, непосредственным участием директора школы в подготовке и проведении коллективных воспитательных мероприятий.

Представлены основные формы экспериментальной работы в области воспитания учеников в экспериментальной авторской школе В. Сухомлинского: чтение лекций и докладов, которые углубляли идеи учебных предметов, способствовали воспитанию у учащихся интереса к учебе; организация кружков юных натуралистов как средства воспитания у учащихся любви к сельскохозяйственному труду; систематическое проведение школьных конференций читателей; организация коллективного общественно полезного труда; проведение туристических походов и спортивных соревнований с целью закаливания учащихся,

воспитания силы воли, чувства коллективизма; внедрение и сохранения школьных традиций коллектива.

Ключевые слова: экспериментальная школа, авторская школа, педагогический эксперимент, педагогическая система, наследие В. Сухомлинского.

PANASENKO Ellina

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Higher School Pedagogy State Higher Educational Establishment “Donbas State Teacher`s Training University”,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: ellinapanasenko@ukr.net

SYVOPLIAS Nataliia

Candidate of Psychological Science, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Practical Psychology State Higher Educational Establishment “Donbas State Teacher`s Training University”,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: natalya_sivoplyas@ukr.net

ORLOVA Khrystyna

Master, State Higher Educational Establishment “Donbas State Teacher`s Training University”,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: orlovakristina65@gmail.com

**PHENOMENON OF PILOT AUTHOR'S SCHOOL IN UKRAINE:
ACTUALIZATION OF THE HERITAGE OF VASYL
OLEKSANDROVICH SUKHOMLYNSKYI**

Summary. The article explores the phenomenon of the pilot author's school of Ukrainian scientist and teacher V. Sukhomlynskyi. The main conceptual foundations of the establishment of the school reveal in the article, namely, the education of a comprehensive and harmoniously developed

personality with a scientific outlook, high morality, citizenship, and patriotism. The material base of Pavlysh School is described as a necessary condition for a full-fledged pedagogical process and a way to influence the child's spiritual world. The authors identify three types of pedagogical experiments (educational, didactic and experiment on school management) that have been conducted on the basis of Pavlysh School. The basic forms of experimental work on education for schoolchildren have been determined: lecturing and reporting; organization of the circles; holding school conferences for readers; organization of collective socially useful work; conducting tourist trips and sports competitions.

Abstract. Introduction. The article explores the phenomenon of the pilot author's school of Ukrainian scientist and teacher V. Sukhomlynskyi.

Analysis of publications. M. Bohuslavskyi, B. Kvasha, V. Kuz, M. Mukhin, O. Sukhomlynska and other scientists devoted their works to the analysis of the components of the pedagogical system of V. Sukhomlynskyi, the allocation of the stages of its formation and development. The identity of V. Sukhomlynskyi, some aspects of his pedagogical heritage became the subject of study of scientists in Ukraine (M. Antonets, A. Bohush, N. Hupan, N. Dichek, V. Domina, I. Ziaziun, H. Kalmykov, V. Kuz, O. Savchenko, O. Saraieva, M. Smetanskyi, etc.), and beyond its borders (A. Borysovskyi, V. Ryndak, S. Soloveichik, etc.).

Purpose. The purpose of the article is to update the phenomenon of the pilot author's school of Vasily Oleksandrovish Sukhomlynskyi as an outstanding native teacher and scientist.

Results. The main conceptual foundations of the establishment of the school reveal in the article, namely, the education of a comprehensive and harmoniously developed personality with a scientific outlook, high morality, citizenship, and patriotism. The material base of Pavlysh School is described as a necessary condition for a full-fledged pedagogical process and a way to influence the child's spiritual world. The authors identify three types of

pedagogical experiments (educational, didactic and experiment on school management) that have been conducted on the basis of Pavlysh School. The basic forms of experimental work on education for schoolchildren have been determined: lecturing and reporting; organization of the circles; holding school conferences for readers; organization of collective socially useful work; conducting tourist trips and sports competitions.

Conclusion. The pilot system of the comprehensive upbringing of the younger generation developed and tested by V. Sukhomlynskyi in his author's Pavlysh Secondary School is a new stage in the development of the humanistic tradition of the XXth century. Having absorbed the best achievements of domestic and foreign pedagogy, the innovative educational experiment of this outstanding scientist has become a model and an incentive to intensify experimental work throughout the country.

Keywords: pilot school, author's school, pedagogical experiment, pedagogical system, heritage of V. Sukhomlynskyi.

REFERENCES

1. Suhomlynskiy, V.A. (1980). Pavlyshskaya srednyaya shkola [Pavlysh Secondary School]. *Selected works in 5 volumes. V. 4.* Kiev, Rad. Shkola, 7-410. [in Russian]
2. Suhomlynskiy, V.A. (1980). Kak vospitat' nastoyaschego cheloveka [How to Raise a Real Man]. *Selected works in 5 volumes. V. 2.* Kiev, Rad. Shkola, 159-443. [in Russian]
3. Suhomlynskiy, V.A. (1980). Serdce otdayu detyam [I Give My Heart to Children]. *Selected works in 5 volumes. V. 3.* Kiev, Rad. Shkola, 5-297. [in Russian]
4. Suhomlynskiy, V.A. (1954). Dyrektor Shkoly – Kerivnyk Navchalno-Vykhovnoi Roboty [Headmaster Is a Manager of Teaching and Educational Work]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Pavlysh, 507. [in Ukrainian]

(англійською переклала Прийменко Людмила Валентинівна, аспірант кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 371.13: 316.774

ПЕРЕЙМА Володимир

канд. пед. наук, старший викладач кафедри загально технічних дисциплін, безпеки життєдіяльності, автосправи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Слов'янськ, Україна

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ Донецька обл., 84100

E-mail: pereima.v.@gmail.com

САРАНЧУК Валентина

студентка 6 курсу магістратури факультету початкової, технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул.Університетська, 12, м. Слов'янськ, Україна, 84100

E-mail: saranchukvalentina@gmail.com

Мати...

Найдорожча для кожного з нас людина на землі.

Любов до неї святинєю входить в серце.

В. Сухомлинський

**ОБРАЗ МАТЕРІ У ЖИТТІ ТА ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Анотація. У зв'язку з швидким розвитком сучасних технологій і методик освіти і виховання, практичним завданням педагога є формування гуманності, любові до оточуючого світу, емпатії, толерантності, прагнення до моральної краси, виявлення й розвиток усіх позитивних рис

© Перейма В., Саранчук В., 2018

особистості, закладення засад усвідомлення своєї неповторності, спонукання до самовиховання та самореалізації. Багато педагогів та науковців по всьому світу звертаються до педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського, як джерела творчого натхнення і мудрих порад, які містять у собі великий виховний вплив на формування морального виховання молодого покоління.

У запропонованій статті авторами доводиться, що роль матері в житті дитини має особливе значення, оскільки саме вона для більшості дівчат є прикладом для наслідування. Визначено, що виховання у родині є важливим для підготовки молоді до дорослого життя, оскільки саме мати є провідником дитини в соціумі. Розкриваються погляди В.О.Сухомлинського на моральне виховання дівчат як майбутніх матерів, пов'язані з цим питанням ключові моменти в його педагогічній спадщині.

Ключові слова: дитина, мати, моральне виховання, моральна краса, педагог, родина, особистість, педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського, самовиховання.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. У період відродження української державності, коли перед нею постають нові складні завдання, творча спадщина Василя Олександровича Сухомлинського допомагає в розв'язанні актуальних педагогічних проблем. Великий інтерес викликає виховання материнської любові у молодого покоління сучасних жінок, матерів, які самостійно виховують дітей.

На переконання В.О. Сухомлинського любов матері і любов до матері — складний психологічний феномен, вивчення якого можливе лише за умов урахування його об'єктивно-суб'єктивних сторін, а саме реальної позиції матері в питанні ставлення до дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори, виділення

невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Динаміка розвитку шлюбно-сімейних стосунків, трансформація норм і стереотипів сімейної поведінки викликають активний дослідницький інтерес з боку вітчизняних науковців Т. Говорун, В. Кравець. Окремі аспекти педагогічної діяльності Василя Олександровича вивчали І. Бех, Л. Бондар, О.Савченко, М. Сметанський, О. Сухомлинська, В. Федяєва.

Проблему морального виховання молоді, підготовку до подружнього життя, формування психологічної готовності до виконання ролі батьків у спадщині В. О. Сухомлинського висвітлено в публікаціях В. Дьоміної, Я. Запорожець, Т. Кравченко, Т. Кочубей. Ціннісні підходи до шлюбних стосунків розглянуто у наукових публікаціях І. Єсьман, О. Петренко, Г. Шевцової.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі ролі материнської любові у творчій спадщині В. Сухомлинського, висвітленні її значення для сучасної педагогіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Мати» – найдорожча та найрідніша людина для кожного з нас. Перший педагог у житті дитини, яка оточує теплом і палкою любов'ю. В фольклорній творчості будь-якої країни є пісні, вірші та твори, складено багато легенд про нескінченну материнську любов. Василь Олександрович приводить приклад саме однієї з таких історій у своїй книзі «Батьківська педагогіка»: «Коли в серці синовому загориться іскра, в тисячу разів менша за факел материнської любові, то й тоді ця іскра буде все життя горіти незгасимим полум'ям».

Мати, материнська любов у творчості В.О. Сухомлинського – одна з най головніших характеристик жінки. Василь Олександрович дотримувався традиційної патріархальної схеми родинного виховання, де мати – берегиня домашнього вогнища, духовна, моральний основа сім'ї, віддана і добропорядна жінка, вірна дружина,. Кожна жінка не лише мати і

дружина, а й особистість, яка має професійні досягнення, соціальну незалежність, громадське становище, вона поєднує материнство і громадську роботу [4].

Однією з головних цінностей у сучасній родині є образ матері. Василь Олександрович пропонував утвердити у сім'ї «культ Матері». «Саме святе і прекрасне в житті людини – це мати. Дуже важливо, щоб діти відчували моральну красу праці, яка приносить радість матері» [2].

Важливою педагогічною знахідкою Василя Олександровича є духовний культ Матері, який було запроваджено у Павлівській школі. Тут дбали про те, аби кожна мати усвідомлювала, що вона – головний педагог і вихователь у житті власної дитини, що саме від неї залежить майбутнє нації та людства в цілому. Педагог доводив, що саме любов до матері в майбутньому для хлопчиків означає турботливе і шанобливе ставлення до жінки взагалі, для дівчаток – це школа виховання материнського почуття та турботи про членів власної родини [4].

На думку В.О. Сухомлинського, почуття відповідальності і громадського обов'язку за майбутнє своїх дітей запобігає такому різновиду батьківської любові, як любові підкупу. Адже є батьки і матері, які щиро переконані в тому, що забезпечення всі матеріальних потреб дітей – їх головний батьківський обов'язок. На думку батьків, вони розміром матеріальних витрат вимірюють глибину батьківської любові.

Саме тому Василь Олександрович Сухомлинський наголошував на тому, що без мудрості родинного виховання любов руйнує дитину. Педагог розглядав декілька видів «сліпої» любові: любов замилювання, деспотична і любов відкупу:

– перший вид – це любов вседозволеності, яка розбещує душу дитини, де стирається межа між поняттями «можна» та «не можна». Дитина в такій сім'ї може вирости примхливою, здатна маніпулювати батьками, для неї найменша вимога стає непосильним тягарем.

– другий вид – деспотична. Діти у таких родинах, де панують такі відносини, відчувають себе приниженим, живуть з постійним відчуттям провини та страху, докори батьків роблять їх життя нестерпним. Часто такі діти стають жорстокими і безсердечними.

– третій вид, часто зустрічається в багатьох сучасних родинах – любов відкupu, коли головне значення надається фінансовому забезпеченню потреб дитини, а про моральну сторону забувають зовсім або не приділяють потрібної уваги [4].

Василь Олександрович наголошував, що в українській родині завжди панували сім'ї, у них із покоління в покоління унаслідувались звичаї та традиції сімейні цінності щодо виховання дітей і молоді, родинного укладу, національної ідентифікації та відповідальності за власні вчинки. Діти в сім'ї виховувалися на необхідності відчуття особистої причетності держави, рідної землі, повазі до старшого покоління, до досвіду попередніх поколінь, сім'ї, роду, способів життя, захисту і збереження сімейних традицій звичаїв, відповідальності за власне здоров'я, розвитку й примноження добробуту країни. На його глибоке переконання мати виступає берегинею родинного кола та нації.

Видатний педагог вважав, що жінка-мати має бути прикладом високоморальної людини. Щоб правильно виховати дитину, жінці потрібні не тільки любов, а й розуміння того, як правильно виховати гідного члена суспільства. Кожна мати повинна навчити дитину прислуховуватись до свого власного серця «...не дай згаснути в собі першим покликам душі, тому що вони найблагородніші» [3], спонукати до добрих вчинків, бачити та розуміти інших людей.

На думку Василя Олександровича, любов і повага роблять людину сприйнятливою до виховної дії. Дитина не зможе стати справжньою людиною, якщо вона росла в атмосфері непорозуміння, жорстокості та

відчуженості. І в першу чергу від матері залежить, чи стане її дитина гідним членом свого суспільства.

Василь Олександрович визначав потрібність формування почуття материнської любові в системі сімейно-шкільного виховання, він бачив вже у молодшій школярці майбутню матір, і вважав, що починаючи з дитинства молодшим школярам пояснити про материнську відповідальність і формувати правильне ставлення до обов'язків майбутньої дружини та матері. В цьому процесі передбачається, розвинути такі якості як материнську любов, ставлення до сімейного життя. «Духовна підготовка до кохання – це виховання інтелектуального, емоційного, естетичного, емпатійного, гармонійного, морального багатства та краси, того, в чому виявляється складний світ людини: краси думок і почуттів, натхненності, високими устремліннями, радості спілкування з іншими людьми, нетерпимості й непримиренності до зла, нетерплячисті до чужої болі, толерантність по відношенню до оточуючих» [4].

Безкорисливі материнські почуття є найвищою формою любові взагалі. Лише та жінка може бути по-справжньому люблячою матір'ю, яка вміє любити не тільки свого чоловіка і дітей, а і весь оточуючий світ і нести спокій який дає гармонію у родинних стосунках. Трактуючи суть материнської любові, видатний педагог наголошує на тому, що любов являє собою також і високу людську культуру, саме тому материнська любов має навчити дитину бути щасливою і доброзичливою, має поєднувати вимогливість і доброту, суворість і ласку, покірність і свободу, розкрити істинні джерела щастя (радощі життя і захоплення від нього, розуміння його цінності), заохочувати, одухотворяти внутрішні сили дитини – її бажання бути хорошою та прагнення пізнавати оточуючий світ та знайти своє місце у ньому .

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Педагогічна спадщина Василя

Олександровича Сухомлинського свідчить, що фундамент формування особистості закладається саме у сім'ї, і в першу чергу матір'ю, яка для дитини є важливою основою психологічного захисту, прикладом для наслідування, морального та духовного виховання. Мати повинна навчити дитину бачити і відчувати людей, оцінювати їх не за зовнішністю чи словами, а за вчинками – це одна з найскладніших речей у важкій справі виховання дитини. Материнська любов має бути такою, щоб у дитини пробуджувалася чуйність до навколишнього світу, до всього, що створює людина, що служить їй, і насамперед до самої людини, милосердя та доброта, бажання змінити світ на краще.

Перспективи подальшого дослідження полягають у розкритті дієвих та ефективних шляхів формування материнської любові, готовності дівчат усвідомити свою благородну місію на Землі — стати в майбутньому справжньою матір'ю, здатною виховувати прийдешні покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Петренко О.Б. Проблема статевої ролі соціалізації особистості у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського. Монографія. Рівне РДГУ, 2008.- 191 с.
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка К. : Рад. шк., 1978. – 264 с.
3. Сухомлинська О. В. Школа Сухомлинського у Павлиші – погляд кризь призму часу. К. : Педагогічна думка, 2013. – 123 с.
4. Шевцова Г. Г. Виховання поваги до матері як до духовної потреби дитини в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського К. : Педагогічний альманах, Вип. 26. – 2015. – 127 с.
5. Domina V. The problem of education of girls as future mothers in V.O. Sukhomlinsky's epistolary *Sustainable Development: Social and Economic Changes*. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016; ISBN 978-83-62683-85-7; pp. 276 – 282.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018

ПЕРЕЙМА Владимир

канд. пед. наук, старший преподаватель кафедры общетехнических дисциплин безопасности жизнедеятельности автодела ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет», Славянск, Украина

ул. Добровольского, д.1., г. Славянск Донецкая обл., 84100, Украина

E-mail: pereima.v.@gmail.com

САРАНЧУК Валентина

студентка 6 курса магистратуры факультета начального, технологического и профессионального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет», Славянск, Украина

ул. Университетская, 12, г. Славянск, Украина, 84100

E-mail: saranchukvalentina@gmail.com

ОБРАЗ МАТЕРИ В ЖИЗНИ И ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ В.А.СУХОМЛИНСКОГО

Резюме. В связи с быстрым развитием современных технологий и методик образования и воспитания, практическим заданием педагога есть формирование гуманности, любви к окружающему миру, стремление к моральной красоте, выявление и развитие всех позитивных черт личности, закладки принципов осознания своей неповторимости и побуждения к самовоспитанию и самореализации.

В предложенной статье авторами доказано, что на современном этапе не теряет особенного значения роль матери в жизни ребенка, потому что именно она является примером для подражания для большинства девушек. Определенно, что воспитание в семье является важным для подготовки молодежи к взрослой жизни.

Ключевые слова: личность, мама, моральное воспитание, моральная красота, педагог, педагогическое наследие В.А. Сухомлинского, ребенок, самовоспитание.

PEREIMA Volodymir

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior lecturer of the department of general technical disciplines of safety of vital activity of automobile of Higher School, SHEI «Donbas State Pedagogical University», Sloviansk, Ukraine

1 Dobrovolskoho Str., Sloviansk, Donetsk region, 84100, Ukraine.

E-mail: pereima.v.@gmail.com

SARANCHUK Valentyna

6th year student of the faculty of primary, technical and vocational education SHEI «Donbas State Pedagogical University», Sloviansk, Ukraine

University st., 12, Sloviansk, Ukraine, 84100

E-mail: saranchukvalentina@gmail.com

CHARACTER OF MOTHER IS IN LIFE AND PEDAGOGICAL INHERITANCE OF V.O. SUHOMLINSKY

Summary. In connection with mushroom growth of modern technologies and methodologies of education and education, practical task of teacher there is forming of humanity, love to the surrounding world, aspiring to moral beauty, exposure and development of all positive lines of personality, bookmark of principles of realization of the uniqueness and motive to the self-education and self-realization. For this reason many teachers and scientists call to the inheritance of V. O. Suhomlinsky, as sources of inspiration and wise advices.

Abstract. Introduction. In an offer article authors it will be that on the modern stage does not lose the special value role of mother in life of child, because exactly she is an example for an imitation for most girls. Certainly, that education in family is important for preparation of young people to adult life, as exactly she is the explorer of child in society. The looks of V. O. Suhomlinsky are exposed to moral education of girls as future mothers and the key moments related to this question are shown him pedagogical inheritance.

Analysis of publications. Some aspects of Vasilii Alexandrovich's pedagogical activity, which characterize the problems of our work, were studied

by I. Beh, O. Savchenko, O. Sukhomlyns'ka. The problem of moral education of young people, preparation for marital life, formation of psychological readiness for the role of parents in the legacy of V.O. Sukhomlynky are covered in the publications of V. Dyomina, Y. Zaporozhets, T. Kravchenko.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the role of maternal love in the creative heritage of V.O. Sukhomlynsky, showing its significance for modern society.

Results. Mother, maternal love in the work of V.O. Sukhomlynsky is one of the main characteristics of a woman. Vasyl Oleksandrovich adhered to the traditional patriarchal scheme of family upbringing, where mother is a guardian of the home, the spiritual, moral basis of the family, a faithful wife, devoted and respectable.

Vasily Alexandrovich's important pedagogical work is the spiritual cult of the Mother, which was used at the Pavlish school. Here they were concerned that each mother realized that she was the main teacher and educator and that the future of mankind depends on her. The teacher argued that it is love for the mother, in the future, for boys, that it means caring for a woman in general, for girls it is a school for raising a mother's feeling.

V.O. Sukhomlynsky stressed that without the wisdom of family education, love destroys a child. The teacher considered several kinds of "blind" love: love of adoration, despotic and love of redemption. The first form is the love of permissiveness, it corrupts the soul of the child, the boundary between the words "possible" and "impossible" is erased. It grows awkward.

Conclusion. The pedagogical heritage of Vasyl A. Sukhomlynsky testifies that the foundation of the formation of the individual is laid in the family, and first and foremost, the mother, which for the child is an important basis for psychological protection, an example for imitation, moral and spiritual education. Mother should teach a child to see and feel people, to evaluate them not by appearance or words.

Key words: a child, a family, moral education, a teacher, a personality, the pedagogical inheritance V. O. Sukhomlinsky, self-education.

REFERENCES

1. Petrenko O.B. (2008) Problem of sex-role socialization of personality in the pedagogical heritage of Vasyl Sukhomlinsky [Monograph] – *RSUU*, Rivne: 191. [in Ukrainian].
2. Sukhomlinsky V.O. (1978) Parent Pedagogy [Selected Works] – *Soviet school*, K .: 263. [in Ukrainian].
3. Sukhomlinskaya O. V. (2013) Sukhomlynsky School in Pavlitsch [A Crisis of the Prism of Time] – *Pedagogical thought*, K.: 123. [in Ukrainian].
4. Shevtsova G. G. (2015) Education respect for the mother as the spiritual needs of the child in the pedagogical heritage V.O. Sukhomlinsky – *Pedagogical Almanac*, - K.: 26. 127. [in Ukrainian].
5. Domina V. (2016). The problem of education of girls as future mothers in V.O. Sukhomlinsky's epistolary [Social and Economic Changes. Monograph Opole] – *The Academy of Management and Administration*, Opole: 276-282. [in Poland]. ISBN 978-83-62683-85-7.

(Англійською переклала В.В. Дьоміна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету).

УДК 373.2:37.091.4Сух

САЯПІНА Світлана

доктор педагогічних наук, доцент, професор, завдувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов’янськ, Україна, 84116

E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

КОРКІШКО Олена

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов’янськ, Україна, 84116

E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

**ПЕДАГОГІКА В.СУХОМЛИНСЬКОГО В РЕАЛІЯХ
СУЧАСНОГО ДОШКІЛЬНОГО ДОСЛІДНО-
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО МАЙДАНЧИКА**

Анотація. У статті йдеться про використання ідей гуманістичної спрямованості видатного вченого В.Сухомлинського в дослідно-експериментальній роботі дошкільного навчального закладу. Акцентовано на необхідності та важливості проведення дослідно-експериментальної роботи, яка полягає не лише в отриманні нового педагогічного знання та досвіду, але й у набутті дітьми важливих компетентностей та є засобом зростання професіоналізму педагога-дослідника. Наголошено на тому, що через дослідно-експериментальну діяльність дошкільні навчальні заклади можуть апробувати сучасні моделі навчально-виховного процесу, технології навчання та виховання, спрямовані на розвиток особистості дитини та вихователя. Наведено приклади використання досвіду педагога в освітніх моделях дошкільного навчального закладу (виховання © Саяпіна С., Коркішко О., 2018

гуманістично-спрямованої особистості дошкільника на засадах педагогічної спадщини В.Сухомлинського в освітній моделі ДНЗ гуманітарного напрямку; формування в дошкільників основ світобачення на засадах літературної спадщини В.Сухомлинського; авторські програми створені на основі ідей В.Сухомлинського „Дитина і казка”, „Дитина, гармонія, світ”; програма з упровадження спадщини В.О.Сухомлинського на основі посібника „Виховувати любов’ю” бібліотеки „Шкільний світ”; методика „Казки під блакитним небом” тощо). Зазначено, що під час дослідно-експериментальної роботи дошкільні навчальні заклади отримують статус експериментальних майданчиків. Так, базовими ДНЗ для впровадження в практику роботи педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського є: ДНЗ № 42 (м. Олександрія), ДНЗ „Ялинка” ім. В.О.Сухомлинського (м. Бровари), ДНЗ „Вогник” № 24 ім. В.Сухомлинського (м. Кіровоград) та ін.

Ключові слова: дослідно-експериментальна робота, майданчик, дошкільний навчальний заклад, навчально-виховна робота, педагогіка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв’язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку української держави все більше уваги приділено пошуку перспективних підходів, гуманістичних концепцій, виховних систем, у центрі яких знаходиться дитина як унікальна неповторна особистість. Яскравим прикладом розв’язання цієї проблеми є педагогічний досвід вітчизняного педагога В.Сухомлинського, творча спадщина якого є істотним внеском у теорію та практику виховання особистості. Висловлені ним півстоліття тому ідеї витримали випробування часом і залишаються актуальними в наш час.

В умовах розбудови національної системи освіти важливого значення набуває інноваційна діяльність дошкільних навчальних закладів, яка характеризується системним експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій в освітньому процесі. Провідну роль у розвитку

системи дошкільної освіти відіграють інноваційні процеси, які є невід'ємною складовою розвитку науки та культури в цілому та освітньо-педагогічної теорії, зокрема. Основною формою реалізації інноваційної освітньої діяльності є педагогічні експерименти, що здійснюються на всеукраїнському та регіональному рівнях. Саме через дослідно-експериментальну діяльність дошкільні навчальні заклади можуть апробувати сучасні моделі навчально-виховного процесу, технології навчання та виховання, спрямовані на розвиток особистості дитини та вихователя.

Заклади дошкільної освіти визначають актуальність організації інноваційної діяльності через пошук варіативних й альтернативних моделей їх розвитку. Інноваційний пошук освітян має широкий спектр: це й духовно-моральне виховання, і використання педагогічних технологій у навчально-виховному процесі, розвивальне навчання тощо. Зазначимо, що педагогіка В.Сухомлинського охоплює всі грані роботи дошкільного закладу і її творче переосмислення та застосування допоможе розв'язанню багатьох проблем у сьогоdnішньому житті дошкільника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Педагогічний доробок всесвітньовідомого педагога, зокрема й вивчення життя, педагогічної діяльності та поглядів на проблеми виховання молоді В.Сухомлинського знайшли своє відображення в працях Ю.Азарова, М.Антонця, В.Бондаря, І.Зязюна, М.Красовицького, В.Кузя, О.Савченко, М.Сметанського, О.Сухомлинської, М.Ярмаченка та ін. Багатогранна педагогічна спадщина В.Сухомлинського стала предметом численних наукових досліджень за авторством Н.Безлюдної, Г.Бондаренка, А.Бика, В.Кіндрата, А.Луцюка, І.Наливайко, Т.Остапйовської, О.Петренко, Л.Петрук, І.Суржилової, Л.Ткачук, О.Дуди та ін.

Формування цілей статті. Мета статті – представити напрямки науково-педагогічних досліджень у галузі дошкільної педагогіки крізь призму актуалізації досвіду В.Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У будь-який період розбудови національної школи від педагогічної науки суспільство очікує розробки теоретичних проблем виховання та навчання, визначення практичних шляхів підвищення якості навчально-виховного процесу з метою найповнішого задоволення потреби практики, адже педагогіка має справу з вихованням особистості, явищем доволі складним і делікатним. І тільки творчо мислячий науково-педагогічний потенціал країни через фундаментальний експеримент може успішно розвивати багатогалузеву науку [1, с. 45].

В Україні, починаючи з 90-их рр. ХХ століття, активізувалася дослідно-експериментальна діяльність дошкільних навчальних закладів практично в усіх областях України. Органами управління освітою згідно з наказами Міністерства освіти і науки визначалися теми дослідно-експериментальної роботи, терміни її організації та проведення, наукові керівники.

Проблеми дослідження розглянуто в контексті з державними документами, програмами державного та регіонального рівнів:

– природне оздоровлення дошкільників як основа формування здорового способу життя (Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття); Закон України „Про фізичну культуру і спорт”, 1990 – 1994 рр.);

– профільні групи – передумова розвитку творчої особистості, формування у вихованців життєрадісного сприймання (Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття), 1990 – 1994 рр.);

– упровадження ідей „Концепції інтегративної українознавчої валеологічної освіти в практику роботи дошкільних закладів” („Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні” МОН, МОЗ України, 1994 – 2000 рр.);

– удосконалення процесу навчання, виховання та реабілітації дітей із вадами психофізичного розвитку („Цільова комплексна програма „Соціально-психологічна допомога і реабілітація осіб з вадами фізичного і психічного розвитку” № 8/2-7 від 22.05.96 р. МОН України, 1996 – 2000 рр.);

– забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку особистості дитини в умовах різновікової групи дошкільних закладів та навчально-виховних об’єднань „Школа – дошкільний навчальний заклад” („Базовий компонент дошкільної освіти в Україні” Міністерства освіти і науки та АПН України, 1999 р., 1999 – 2007 рр.);

– духовний розвиток дітей дошкільного віку (Закон України „Про дошкільну освіту”, „Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності”, „Концепція превентивного виховання дітей та молоді”, Указ Президента України „Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі, формування здорового способу життя”, 2002 – 2007 рр.);

– модернізація контрольно-коригувальної діяльності керівника навчально-виховного комплексу школа – дошкільний навчальний заклад із питань дошкільної освіти (Конвенція ООН про права дитини, Державна національна програма „Освіта” (Україна XXI століття), Закони України „Про дошкільну освіту”, „Про освіту”, 2003 – 2008 рр.);

– розвиток творчого потенціалу дитини як джерела духовності громадянина України („Концепція виховання дітей і молоді у національній системі освіти”, „Концепція громадянського виховання особистості в умовах української державності”, „Про програми роботи з обдарованою

молоддю на 2002 – 2005 роки (Указ Президента України)”, „Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні”, 2003 – 2008 pp.);

– інформаційно-комунікаційні технології в дошкільній освіті (Експериментальна базова програма розвитку дитини дошкільного віку (проект), 2005 – 2007);

– упровадження особистісно-орієнтованих технологій виховання та навчання дітей дошкільного віку, створення науково-обґрунтованих нормативів діагностики й оцінювання, експериментально-дослідних майданчиків, експериментальних навчальних закладів Всеукраїнського рівня (Закони України „Про пріоритетні напрями розвитку науки й техніки”, „Про дошкільну освіту”, „Про інноваційну діяльність”, „Про охорону дитинства”, „Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої освіти та дошкільної освіти” (2008 – 2017)) тощо.

Дослідно-експериментальна робота в навчальному закладі – це поєднання пошуку найбільш ефективної педагогічної системи через дослідну роботу, розробку програми експерименту та її реалізацію, включаючи й процес удосконалення масової педагогічної практики на основі отриманих результатів експерименту.

Необхідність і важливість проведення дослідно-експериментальної роботи полягає не лише в отриманні нового педагогічного знання та досвіду, а й у набутті дітьми важливих компетентностей є засобом зростання професіоналізму педагога-дослідника.

Із метою впровадження результатів дослідно-експериментальної діяльності створено ради дослідно-експериментальних лабораторій, завдання яких формулюється так: визначення пріоритетних шляхів подальшого розвитку досліджень; підведення підсумків результатів роботи певного етапу дослідження; проведення психолого-педагогічних панорам із досліджуваної проблеми; моніторинг якості освіти дошкільників; експертиза науково-методичного забезпечення нової базової програми розвитку дитини

дошкільного віку „Я у світі” ; презентація методичних рекомендацій, навчальних посібників відповідно до програм діяльності тощо.

На сьогодні до складу обласних творчих груп входять науковці, вихователі, працівники районних, міських відділів освіти, методичних кабінетів, практичні психологи, медичні працівники, керівники центрів, експериментальних майданчиків. Результати науково-педагогічних досліджень обговорюються на обласних семінарах спеціалістів управлінь, відділів освіти, методистів дошкільного виховання районних і міських методичних кабінетів: вивчення рівня професійної компетентності педагогічних працівників дошкільних навчальних установ, акмеологічний підхід у роботі з педагогічними кадрами – головна умова реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку, деякі питання стратегічного підходу до організації методичної роботи з педагогічними кадрами дошкільних навчальних закладів, моніторинг результатів упровадження в практику роботи експериментальної базової програми розвитку дітей дошкільного віку, інформаційно-комунікаційні технології в дошкільній освіті, актуальні проблеми правової освіти в дошкільлі, моніторинг якості дошкільної освіти, шляхи формування науково-методичного забезпечення нової базової програми „Я у Світі” тощо.

У дошкільних навчальних закладах у межах організації навчально-виховного процесу запроваджено дослідно-експериментальну роботу за темами: „Гармонійний розвиток дитини на основі програми Мереживо”; „Ми в дружбі зростаємо й про злагоду дбаємо”; „Упровадження психологічних методів і прийомів роботи щодо формування лідерських якостей дошкільників у рамках організації навчально-виховного процесу”; „Упровадження технології розвитку творчої особистості Г.Альтшуллера в педагогічний процес”; інноваційна технологія палички Х.Кюізенера як напрямок інтелектуально-логічного розвитку дітей дошкільного віку; розвивальне читання за методикою Л.Шелестової; навчально-виховний

процес через програму „Здоров’ятко”; розв’язання винахідницьких завдань для розвитку мовленнєво-творчої діяльності; національно-патріотичне виховання дошкільнят тощо.

Варто наголосити, що сьогодні активно проводиться дослідно-експериментальна робота щодо використання спадщини В.Сухомлинського:

– „Виховання гуманістично-спрямованої особистості дошкільника на засадах педагогічної спадщини В.Сухомлинського в освітній моделі ДНЗ гуманітарного напрямку” (С.Корнієнко). Головна ідея – удосконалення гуманітарної освіти дошкільників, пошук сучасних засобів розбудови, вдосконалення, оновлення та розробки моделі освітнього процесу з дітьми; удосконалення системи методичної роботи щодо виявлення творчих підходів педагогів у процесі активізації пізнавальної діяльності дошкільників через інтегрування літературної спадщини В.Сухомлинського в навчально-виховний процес [2].

Також цінним є розроблена модель інтеграції літературної спадщини В.Сухомлинського в навчально-виховну роботу з дошкільниками за напрямками: літературознавчим – ознайомлення з творами художньої літератури, розучування авторських і фольклорних творів, проведення драматизацій, театральних вистав, літературних свят; пізнавально-дослідницьких та природознавчих – заняття-милування, організація екскурсій-подорожей, спостережень у природі, праці в природі, дослідницької діяльності; соціально-суспільним – заняття щодо ознайомлення з працею дорослих, організація дидактичних, сюжетно-рольових ігор на основі здобутих знань про працю дорослих, організація просторово-розвивального середовища; морально-патріотичним – заняття з ознайомлення з рідним краєм, проведення фольклорних свят, екскурсій до музеїв та історичних пам’яток, проведення уроків мужності; музично-естетичним – музичні заняття з використанням дитячих творів

В.Сухомлинського та класичної музики, проведення фольклорних свят; образотворчим – проведення занять з образотворчого мистецтва за дитячими казками В.Сухомлинського, організація постійно діючої виставки дитячих робіт; соціально-емоційним – корекційно-розвивальна робота з психологом за методом казко терапії, проведення театралізованих ігор, ігор-імітацій, ігор-імпровізацій; організація предметно-ігрового середовища груп, створення куточків належності, правил дружби; психолого-педагогічний супровід батьків і вихованців (м. Запоріжжя);

– методика „Казки під блакитним небом” (із використанням творчої спадщини В.Сухомлинського) (Т.Зінчук). Мета: виховання морально-етичних почуттів у дітей дошкільного віку засобом ознайомлення з творами В. Сухомлинського. Етапи впровадження технології: розподілення казок та оповідань В. Сухомлинського за тематичними блоками, підбір дидактичних ігор і вправ до творів В. Сухомлинського; використання творів В. Сухомлинського на заняттях, в іграх-драматизаціях, у дидактичних іграх, у бесідах, святкових розвагах, тематичних тижнях тощо; підготовка матеріалів для батьківських куточків „В. Сухомлинський про виховання дітей” ; підготовка книжок з ілюстраціями дітей і батьків до творів В. Сухомлинського, організація виставок; складання казок разом із дітьми в стилі В. Сухомлинського; відкриття міських клубів молодих педагогів та консультативного пункту з питань упровадження творчої спадщини В. Сухомлинського в практику роботи ДНЗ (м. Житомир) [2];

– формування в дошкільників основ світобачення на засадах літературної спадщини В. Сухомлинського (автор: академік, доктор педагогічних наук О. Сухомлинська). Напрямки роботи: вивчення, аналіз та узагальнення основних філософських понять В. Сухомлинського та можливості їх використання в педагогічній роботі з дітьми дошкільного віку; становлення цілісної наукової картини світу, освоєння елементарних

законів його функціонування, зародження дитячого світогляду на засадах літературної спадщини В. Сухомлинського (м. Київ) [2];

– „Дитина і казка” (авторська програма Л.Калуської). Визначено завдання для розвитку фізичної, мовленнєвої, художньо-образотворчої та прикладної, логіко-математичної, соціальної компетентностей дітей четвертого, п'ятого та шостого року життя. Зосереджено увагу на казках В. Сухомлинського, проте використано й інші твори. За змістом казок пропонуються пізнавальні завдання (м. Івано-Франківськ) [2];

– „Дитина, гармонія, світ” – авторська програма створена на основі ідей В. Сухомлинського (колектив дитячого садка №80 м. Полтави). Передбачено, що джерело української духовності плекатиме душу дитини змалку. Національне виховання в програмі є дороговказом для пізнання загальнолюдської культури. Через образну красу народної творчості привертається увага до моральних чеснот народу – учити творити добро (м. Полтава) [3];

– програма з упровадження спадщини В. Сухомлинського, на основі посібника „Виховувати любов'ю” бібліотеки „Шкільний світ” (упорядники Т.Вороніна, Т.Науменко). Завдання програми (із покликанням на педагогічні роздуми В. Сухомлинського): розвивати в дітей мислення, увагу, спостережливість. „Джерела думки: природа, праця, моральна краса людської поведінки, книга, творчість”; навчити емоційно-естетично сприймати довкілля, сприяти розвитку дитячої уяви та фантазії. „Емоційне сприймання – це азбука комплексного виховання: лише той, хто оволодів нею в дитячі роки, здатний швидко й свідомо читати світ людини”; виховувати національні почуття, адже „розум людини, що формується, вбирає в себе ідеологію та психіку народу, його переконання, традиції, інтелектуальну, моральну, естетичну культуру”; учити складати казки, віршики, оповідання; розвивати почуття прекрасного, розуміти й відчувати красу рідної природи,

рідного слова; створювати й зберігати традиції в колективі; спонукати дітей до творчості, фантазії (м. Полтава) [3, с. 7].

Зазначимо, що в процесі дослідно-експериментальної роботи дошкільні навчальні заклади отримують статус експериментальних майданчиків. Так, базовими ДНЗ із впровадження в практику роботи педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського є: ДНЗ № 42 (завідувач Кострубань Л. Ф., Відмінник освіти України, м. Олександрія) [4], ДНЗ „Ялинка” ім. В. О. Сухомлинського (завідувач Троцька Т. П., Відмінник освіти України, м. Бровари) [5], ДНЗ „Вогник” № 24 ім. В. Сухомлинського (завідувач Васютинська Т. В., Лауреат обласної премії ім. В. Сухомлинського, м. Кіровоград) [6] та ін.

Сучасним прикладом ефективної роботи експериментального майданчика щодо використання педагогічної спадщини В. Сухомлинського може слугувати ДНЗ „Ялинка” імені В. О. Сухомлинського м. Бровари.

Із 01.01.2000 року на базі ДНЗ „Ялинка” Інститутом проблем виховання АПН України відкрито експериментальний майданчик, мета якого – оновлення змісту, форм і методів у дошкільному вихованні зі „Впровадження спадщини Василя Сухомлинського в морально-естетичному вихованні дітей”. 31.12.2008 року ДНЗ „Ялинка” було надано статус експериментального навчального закладу Всеукраїнського рівня. Науковим керівником експерименту призначено О. Кононко, заступника директора Інституту проблем виховання АПН України, доктора психологічних наук, професора; науковим консультантом експерименту – О. Сухомлинську, академіка-секретаря відділення теорії та історії педагогіки АПН України, доктора педагогічних наук, дійсного члена АПН України.

Дошкільному навчальному закладу „Ялинка” було присвоєно ім'я громадського діяча, педагога Василя Олександровича Сухомлинського, а у 2015 році було успішно завершено дослідно-експериментальну роботу (наказ Міністерства освіти і науки України №220, від 27.02.2015 р.) та

відкрито на базі дошкільного навчального закладу Всеукраїнський центр із розповсюдження та впровадження ідей В. Сухомлинського серед дошкільних навчальних закладів України (наказ Міністерства освіти і науки України №353, від 25.03.2015 р.)

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За умов уважного вивчення спадщини В. Сухомлинського можна отримати досить точні уявлення про те, як слід організувати дослідно-експериментальну роботу з дітьми дошкільного віку. Інноваційний пошук освітян має широкий спектр: це й духовно-моральне виховання, і використання педагогічних технологій у навчально-виховному процесі, розвивальне навчання тощо. Зазначимо, що педагогіка В. Сухомлинського охоплює всі грані роботи дошкільного закладу, а її творче переосмислення та застосування сприятиме розв'язанню багатьох проблем у сьогоdnішньому житті дошкільника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Меленець Л. І. Участь сільських дошкільних закладів у педагогічних експериментах: погляд в історію/ Л. І. Меленець / Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матер. II щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф., (19 квітня 2012 р., м. Київ). – К.: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – С. 44–51.
2. Формування інноваційного простору дошкільної освіти: наук.-метод. посіб. / упоряд. Н.В.Любченко, О.А.Прокопенко, А.С.Виноградова / за ред. Є.Р.Чернишової / Ун -т менедж. освіти НАПН України. – К., 2012. – Ч. 1. – 112 с.
3. Василь Сухомлинський і дошкілля Полтавщини / Автор-укладач О.П.Сімон. – Полтава: ПОІППО, 2008. – 200 с.
4. Навроцька Л.В. Плекаємо майбутнє країни (досвід роботи ДНЗ № 42 по впровадженню педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjGuemHhL3cAhUJTcAKHciIAfcQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Fstatic.klasnaocinka.com.ua%2Fuploads%2Feditor%2F7629%2F483346%2Fsitepage_37%2Ffiles%2Fdosvid_roboti_dnz_42_po_vprovadzhennyu.docx&usg=AOvVaw2av4r2_50VJMfAzGZuYAqu (Дата звернення: 26.07.2018)

5. Дошкільний навчальний заклад „Ялинка” ім. В.О.Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://brovary-jalinka.ucoz.ua/index/pedagogichnij_sklad/0-7 (Дата звернення: 26.07.2018)
6. Бабіч Н. Використання спадщини В.О.Сухомлинського у вирішенні проблеми наступності між дошкільням та початковою школою / Н.Бабіч [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dnz.ucoz.net/blog/babich_n_vikoristannja_spadshhini_v_o_sukhomlinskogo_u_virishenni_problemi_nastupnosti_mizh_doshkilljam_ta_pochatkovoju_shkoloju/2014-02-03-14 (Дата звернення: 26.07.2018)

Стаття надійшла до редакції 05.04.2018

САЯПИНА Светлана

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ „Донбасский государственный педагогический университет”,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

КОРКИШКО Елена

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ „Донбасский государственный педагогический университет”

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

**ПЕДАГОГІКА В.СУХОМЛИНСКОГО В РЕАЛІЯХ
СОВРЕМЕННОЙ ДОШКОЛЬНОЙ ОПЫТНО-
ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ПЛОЩАДКИ**

Резюме. В статье говорится об использовании идей выдающегося ученого гуманистической направленности В.Сухомлинского в опытно-экспериментальной работе дошкольного учебного заведения. Акцентируется на необходимости и важности проведения опытно-экспериментальной работы, которая заключается не только в получении новых педагогических знаний и опыта, но и в приобретении детьми важных компетенций и средством роста профессионализма педагога-исследователя. Отмечено, что через опытно-экспериментальную деятельность дошкольные учебные заведения могут апробировать современные модели учебно-воспитательного процесса, технологии обучения и воспитания, направленные на развитие личности ребенка и воспитателя. Приведены примеры использования опыта педагога в образовательных моделях дошкольного учебного заведения (воспитание гуманистически направленной личности дошкольника на основе педагогического наследия В.Сухомлинского в образовательной модели ДОУ гуманитарного направления; формирование у детей основ мировоззрения на основе литературного наследия В.Сухомлинского; авторские программы, созданные на основе идей В.Сухомлинского „Ребенок и сказка”, „Ребенок, гармония, мир”; программа по внедрению наследия В.А.Сухомлинского, на основе пособия „Воспитывать любовью” библиотеки „Школьный мир”; методика „Сказки под голубым небом” и т.д.). Отмечено, что в ходе опытно-экспериментальной работы дошкольные учебные заведения получают статус экспериментальных площадок. Так, базовыми ДОУ по внедрению в практику работы педагогического наследия В.А.Сухомлинского являются: ДОУ № 42

(г.Александрія.), ДООУ „Елочка” ім. В.А.Сухомлинського (г. Бровары), ДООУ „Огонек” № 24 ім.В.Сухомлинського (г. Кировоград) и др.

Ключевые слова: опытно-экспериментальная работа, площадка, дошкольное учебное заведение, учебно-воспитательная работа, педагогика.

SAIAPINA Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogics of Higher School of SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: sayapina.s.a.2018@gmail.com

KORKISHKO Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Pedagogy of Higher School of SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: korkishko.l.g@gmail.com

PEDAGOGY BY V. SUKHOMLYNSKYI IN REALITIES OF MODERN PRESCHOOL RESEARCH-EXPERIMENTAL PROJECT SITE

Summary. The paper deals with using the ideas of the outstanding scholar of humanistic orientation V. Sukhomlynskyi in research and experimental work of the preschool educational institution. It is stressed that pre-school educational institutions can test modern models of the teaching-upbringing process, technologies of teaching and upbringing aimed at developing the child’s and educator’s personality through research and experimental work. The examples of using the pedagogue’s experience in educational models of the preschool educational institution are given. It is noted that in the course of research and experimental work pre-school educational institutions receive the status of experimental project sites.

Abstract. Introduction. At the current stage of development of the Ukrainian state, more and more attention is paid to finding the promising approaches, humanistic concepts, upbringing systems in the centre of which the child is a unique person. A striking example of solving this problem is the pedagogical experience of the native pedagogue V. Sukhomlynskyi, whose creative heritage is an essential contribution to the theory and practice of upbringing the personality.

Analysis of publications. Pedagogical creation of the world-famous pedagogue, in particular, studying his life, pedagogical activities and views on the problems of the education of young people by V. Sukhomlynskyi, have been presented in the writings of Yu. Azarov, M. Antonets, V. Bondar, I. Ziaziun, M. Krasovytskyi, V. Kuz, O. Savchenko, M. Smetanskyi, O. Sukhomlynska, M. Iarmachenko and others.

Purpose. The purpose of our publication is to present the directions of the scientific and pedagogical investigations in the field of preschool pedagogy through the prism of the actualization of V. Sukhomlynskyi's experience.

Results. Research and experimental work at the educational institution is a combination of searching and finding the most effective pedagogical system through research work, developing an experiment program and its implementing, including the process of improving the mass pedagogical practice based on the results of the experiment.

We emphasize that today research and experimental work on using the heritage of V. Sukhomlynskyi is actively being conducted: upbringing a humanist directed personality of a pre-schooler on the basis of V. Sukhomlynskyi's pedagogical heritage in the educational model of the PEI of the humanitarian direction; forming pre-schoolers' foundations of the worldview on the basis of V. Sukhomlynskyi's literary heritage; the author's programs based on the ideas by V. Sukhomlynskyi "Child and Fairy Tale" ("Dytyna i kazka"), "Child, Harmony, World" ("Dytyna, harmoniia, svit"); the program for

introducing the heritage of V. O. Sukhomlynskyi, based on the manual “Bringing Up by Love” (“Vykhovuvaty liuboviu”), the library collection “School World” (“Shkilnyi svit”); the teaching methods “Fairy Tales Under the Blue Sky” (“Kazky pid blakytym nebom”), etc.

It should be noted that during our research and experimental work pre-school educational institutions receive the status of experimental project sites. Thus, the basic PEIs on introducing the practice of the pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi are: PEI № 42 (the town of Olexandriia), the PEI “Yalinka” named after V. O. Sukhomlynskyi (the town of Brovary), PEI “Vohnyk” № 24 named after V. O. Sukhomlynskyi (the town of Kirovohrad) and others.

Conclusions. It should be noted that V. Sukhomlynskyi’s pedagogy covers all the aspects of work of a preschool institution and its creative rethinking and applying will help solve many problems in today’s life of the preschooler.

Key words: research and experimental work, experimental project site, preschool educational institution, teaching and upbringing work, pedagogy.

REFERENCES

1. Melenets L.I. (2012). Uchast silskykh doshkilnykh zakladiv u pedahohichnykh eksperymentakh: pohliad v istoriiu [Participation of rural preschool institutions in pedagogical experiments: view in history]. *Doslidzhennia molodykh uchenykh u konteksti rozvytku suchasnoi nauky : mater. II shchorich. Vseukr. nauk.-prakt. konf. – Investigations of Young Scientists in the Context of the Development of Modern Science: Mater. Of the II annual all-Ukrainian science-practice conf.* K.: Kyiv, B. Hrinchenko University, 44–51. [in Ukrainian].
2. Liubchenko N. V., Prokopenko O. A., Vynohradova A. S. (2012). Formuvannia innovatsiinoho prostoru doshkilnoi osvity: nauk.-metod. posib. [Forming innovative space of preschool education: science-method. manual]. *Un-ty of Management of Education of NAPS of Ukraine.* 112. [in Ukrainian].

3. Simon O. P. (2008). *Vasyl Sukhomlynskyi i doskillia Poltavshchyny* [Vasyl Sukhomlynskyi and Poltava's pre-schooling]. Poltava: POIPPO. 200. [in Ukrainian].
4. Navrotska L. V. (2018). *Plekaemo maibutnie krainy (dosvid roboty DNZ № 42 po vprovadzhenniu pedahohichnoi spadshchyny V.O.Sukhomlynskoho)* [Treating the future of the country (experience of work of PEI № 42 on implementing the pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi)]. Retrieved from https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjGuemHhL3cAhUJTcAKHciIAfcQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Fstatic.klasnaocinka.com.ua%2Fuploads%2Feditor%2F7629%2F483346%2Fsitepage_37%2Ffiles%2Fdosvid_roboti_dnz_42_po_vprovadzhennyu.docx&usg=AOvVaw2av4r2_50VJMfAzGZuYAqu (Applied date: 26.07.2018). [in Ukrainian].
5. *Doshkilnyi navchalnyi zaklad „Ialynka” im. V.O.Sukhomlynskoho* [Pre-school educational institution “Yalinka” named after V. O. Sukhomlynskys]. Retrieved from http://brovary-jalinka.ucoz.ua/index/pedagogichnij_sklad/0-7 (Applied date: 26.07.2018). [in Ukrainian].
6. Babich N. *Vykorystannia spadshchyny V.O.Sukhomlynskoho u vyrishenni problemy nastupnosti mizh doskilliam ta pochatkovoju shkoloju* [Using the heritage of V. O. Sukhomlynskyi in solving the problem of continuity between preschool and elementary school]. Retrieved from http://dnz.ucoz.net/blog/babich_n_vikoristannja_spadshhini_v_o_sukhomlinskogo_u_virishenni_problemi_nastupnosti_mizh_doskilljam_ta_pochatkovoju_shkoloju/2014-02-03-14 (Applied date: 26.07.2018). [in Ukrainian].

(англійською переклала Слабоуз В. В. – доцент кафедри іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 37(09)

СИПЧЕНКО Ольга

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: sypchenko.olga@i.ua

КУЗЬМІНА Олександра

студентка 6 курсу магістратури факультету початкової, технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ, Україна, 84100

E-mail: kuzminaAD95@gmail.com

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КРАСИ МОЛОДИХ ДІВЧАТ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. У запропонованій статті на підставі педагогічного аналізу спадщини видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського представлена проблема виховання сучасного покоління молодих дівчат. Авторами розглянуто сучасні тенденції шлюбно-сімейних стосунків. Проаналізовано та висвітлено основні суспільні шаблони, що певною мірою заважають гармонійному існуванню сім'ї.

Автори доводять актуальність педагогічних порад В.Сухомлинського щодо привчання дівчат до відповідальності, чуйності, вірності, розуміння власного призначення, підготовка їх до виконання соціальної ролі дружини та матері. Наголошується на значенні педагога та родини в процесі формування моральних переконань майбутніх жінок.

Ключові слова: відповідальність, виховання дівчат, моральні переконання, традиційна родина, шлюбно-сімейні стосунки.

© Сипченко О., Кузьміна О., 2018

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Еволюційний шлях розвитку суспільства до невпізнання змінив всі галузі життєдіяльності людини: науку, техніку, культуру, мистецтво, правила міжособистісних взаємин тощо. Не залишився осторонь цих перетворень й інститут сім'ї. Сьогодні ми є свідками того, що поряд із традиційною моделлю сім'ї під впливом урбанізації та нуклеаризації виникають нові альтернативні варіанти шлюбно-сімейних стосунків. Саме тому сучасні процеси реформування виховної галузі педагогічної науки спрямовані на подолання процесу деградації суспільства та відновлення культури традиційної української родини.

Грунтовне вивчення педагогічного досвіду видатного вченого В. О.Сухомлинського набуває особливої актуальності, оскільки на сторінках його спадщини висвітлюється такі важливі питання, як: необхідність морального виховання молоді, формування відповідальності, розуміння кохання як вічної людської краси. На нашу думку, саме в педагогічній творчості педагога найширше представлена проблема виховання сучасного покоління молодих дівчат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Висвітленню різних аспектів морально-естетичного світогляду молоді велика увага приділяється у наукових працях відомих учених І.Беха, О.Опалюка, А.Фасолі; світоглядної культури та ціннісних моральних орієнтацій у публікаціях В.Дряпіка, С.Лапаєнко, О.Шаповал; уявленням про моральні цінності присвячено наукову роботу Г.Фрейман.

Динаміка розвитку шлюбно-сімейних стосунків, трансформація норм і стереотипів сімейної поведінки викликають активний дослідницький інтерес з боку вітчизняних учени Т. Говорун, В. Кравець, В. Федяєвої.

Проблему морального виховання молоді, підготовку їх до подружнього життя, відповідальності у спадщині видатного педагога

В. Сухомлинького висвітлено в публікаціях Я. Запорожець, Т. Кравченко, О. Петренко, О.Сухомлинської, І. Чабаненко.

Отже, аналіз досліджень свідчить про посилену увагу науковців до проблеми формування моральності молоді. Роздуми про ефективність її розв'язання посідають вагоме місце у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити виховні можливості спадщини В.О. Сухомлинського щодо формування моральної краси у сучасного покоління молодих дівчат.

Виклад основного матеріалу. Однією з найвеличніших цінностей, які були створені людством за всю свою історію, є сім'я. У всьому контексті не існує жодної нації, культурної спільноти, яка би обійшлася без сім'ї. Українське суспільство зацікавлено в позитивному розвитку, збереженні та зміцненні сім'ї. Для реалізації цих завдань у сучасній родині мають сповна використовуватися культурно-історичні цінності українського народу. Особливо актуальними у процесі впровадження моральних цінностей у виховну практику сім'ї є педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського. Видатний педагог характеризував сім'ю як первинний осередок, де «шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, культурної особистості. В сім'ї починається суспільне виховання. Саме тут, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають гілки, і квіти, плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться підводна річка нашої держави»[6].

В умовах розбудови національної системи освіти підвищуються вимоги до особистості, до її моральних якостей, освіченості, культури. Людська особистість багатогранна, і виховати її всебічно розвиненою – першочергове завдання сім'ї і школи. Саме тому В. Сухомлинський розробив чітку систему морального виховання в сім'ї, визначивши шляхи її впровадження у практику.

Однією з головних цінностей у сучасній родині є образ матері. Василь Олександрович відводив значне місце у власній творчості саме її образу. Він пропонував утвердити у сім'ї «культ Матері». «Саме святе і прекрасне в житті людини – це мати. [2] Дуже часто молоді дівчата наслідують приклад власних родин, але він не завжди є позитивним.

Передчасна смерть Василя Олександровича завадила педагогові завершити роботу над книгою, яку він планував присвяти батькам як першим і головним вихователям дітей. Попри незакінченість матеріалів, книга під назвою «Батьківська педагогіка» побачила світ. До її змісту увійшли оригінальні оповідання, приклади з особистого педагогічного досвіду, а також «Лист до дочки», в якому педагог висунув і розв'язав важливі педагогічні питання: виховання високої моральності, чистоти почуттів і передусім мудрого кохання.

«Лист до дочки» В. Сухомлинський присвятив хвилюючій темі кохання: батько пояснював доньці, що таке сімейні стосунки, подружня вірність і відповідальність, життєва мудрість. У листі наскрізними є роздуми педагога про дівочу гідність, пристрасть, гордість, недоторканість. Свою важливу місію батько вбачав у тому, щоб його донька пізнала щастя справжнього мудрого кохання, творення нового життя. «Моє заповітне бажання – передати тобі ту життєву мудрість, яку називають умінням жити, – звертався Василь Олександрович до Ольги. – Хочеться, щоб з кожного батьківського слова, як із малого зернятка, народжувалися паростки твоїх власних поглядів і переконань» [3, с. 241].

Використовуючи метод прикладу, педагог спирається на особистий досвід. Батько в листі повідомляє, що його теж в роки ранньої юності хвилювала тема кохання. З ніжною любов'ю вихователь згадує свою бабусю Марію, яка відкрила перед ним світ казки, рідного слова, людської краси. Василю Олександровичу було шістнадцять років, коли він уперше спитав у бабусі, що таке кохання. «Кожну істину вона вміла роз'яснити

казкою, – зазначив В. О. Сухомлинський. – Дивовижна людина, якій я завдячую всім, що увійшло в мою душу прекрасного й мудрого» [3, с. 241].

Людські почуття – різноманітні за характером, структурою і психологічним механізмом сприйняття кожною людиною окремо. Почуття кохання це один із найскладніших видів духовного переживання, найблагородніше з почуттів людини. Розглядаючи його крізь призму естетичного відчуття, ми маємо невичерпне джерело інтелектуальної насолоди. Великий педагог-майстер зазначав, що саме здатність людини відчувати чисту людську любов робить її Людиною. Той, хто не вміє кохати, не підноситься до найвищої людської краси, на думку В. О. Сухомлинського, – є лише істотою, яку народила людина.

Справжнє лихо Василь Олександрович убачав в тому, що молодь, відчувши статевий потяг, прагне до його задоволення, вважаючи, що це і є людське кохання. Людинознавець стверджував, якщо в подружньому житті не буде нічого, крім статевого потягу, то така сім'я буде здатна лише народжувати нещасних дітей. Виховуючи доньку як майбутню дружину й матір, педагог заповідав їй у коханні насамперед убачати мудру любов, відповідальність, духовну красу та високу моральність.

Із глибин педагогічної мудрості батько радив не лише своїй доньці, а й усім дівчатам бути «розбірливими і перебірливими – не бійтеся цього, якщо тільки ваша розбірливість поєднується з жіночою мудрістю і мужністю, якщо тільки вона не виливається у легковажність» [3, с. 249]. На думку Василя Олександровича, гармонія в сімейних стосунках настане тоді, коли моральним володарем, джерелом високої духовності буде жінка.

Ще з часів отроцтва й ранньої юності В. О. Сухомлинський вважав необхідним виховувати та розвивати моральність і духовність, формувати загальнолюдські цінності як домінанту у структурі особистості, бо саме розвиненість духовно-психічної та морально-етичної сфери слугує підґрунтям для почуття мудрої любові. Звертаючись до доньки, він прохав

її замислитися над тим, що необхідно «творити свої власні сили, сили своєї душі для любові, яку треба пронести через усе життя» [3, с. 248].

Торкаючись тонкої та делікатної сфери інтимного життя людини, він указував на необхідність виховання культури бажань особистості. «Кохання людське – це висока людська культура, – стверджував педагог. – По тому, як людина любить, можна зробити безпомилковий висновок про те, яка вона людина. Тому що в коханні найбільш яскраво виявляється відповідальність за майбутнє» [3, с. 251].

Наводячи велику галерею життєвих прикладів, В. О. Сухомлинський прагнув застерегти доньку від помилок, яких припускається багато дівчат і за які їм доводиться дуже дорого платити: щастям, радістю, здоров'ям, а іноді й життям. «Кохання людське, – наголошував педагог, – повинно бути не тільки красивим, відданим, вірним – а й мудрим і обачливим» [3, с. 244]. Батько заповідав пам'ятати, що в світі існує не лише краса і благородство, а й зло, підлість, тому серце дівчини має бути як добрим, так і вимогливим.

В.О. Сухомлинський з біллю у душі визнавав, що сімнадцятирічні учні йдуть в доросле життя зрілими фізично для того, щоб народжувати дітей, але незрілими духовно, щоб кохати й виховувати. На думку педагога, саме в єдності кохання та виховання полягає творення людини – найскладніша й найрадісніша праця. Вчений наполягав на тому, що завданням школи є виховати людину в її гармонійній єдності: громадянина і трудівника, люблячого й вірного чоловіка і батька, і матір.

Проблема материнства є надзвичайно складною. Народжуючи дитину, жінка повинна мати не лише високий рівень моральної, інтелектуальної, естетичної культури, а й зуміти передати це своїй дитині. Готовність до найвідповідальнішої роботи – творення людини, громадянина – є важливою ланкою щасливого материнства. Виховання любові до рідної землі, родини, свого народу; виховання громадського обов'язку перед країною, суспільством; формування об'єктивних уявлень про історію розвитку власної

нації; вироблення високої етики міжнаціональних стосунків; слугування загальнолюдським ідеалам, – усе це материнський обов'язок, яким жінка дарує майбутнє не лише нації, а й людству.

Швейцарський педагог Й. Песталоцці був переконаний, «що лише мати може закласти основу морального виховання людини. Материнський інстинкт опирається на чуттєве сприйняття і є природним засобом морального виховання» [4, с. 299]. Педагог зауважував, що природа відповідна турботливості матері про власну кровинку має знаходитись у гармонії її розуму і серця.

Провідне місце у вихованні майбутньої матері В. О. Сухомлинський надає формуванню почуття відповідальності. Педагог стверджував, що з перших хвилин, коли в дівчині починає прокидатися жінка, їй слід пам'ятати, що тепер вона відповідає не лише за себе, а й за ту майбутню людську істоту. «Так призначено природою, – стверджував педагог, – але природа – це лише будівельний матеріал для творення прекрасного – майбутнього людського життя, – а творити ж тобі, майстром-скульптором бути тобі разом з тією людиною, яка покохає тебе, і яку покохаєш ти» [3, с. 247].

Мати відіграє найважливішу роль у житті дитини, її психологічна готовність до виховання є важливим фактором у процесі формуванні моральних переконань особистості. На думку О. Петренко, головне у вихованні – створити у дитини відчуття того, що її люблять і про неї турбуються, забезпечити теплий емоційний контакт між матір'ю і дитиною [2, с. 19].

У зміст поняття материнської любові видатний гуманіст укладав одухотворену високу сутність, яка спроможна вдихнути в маленьку істоту людину красу. Дитина – це спадкоємець, наслідувач роду, маленька частинка генетичного ланцюга цілої нації, і її народження педагог, насамперед, розглядав у контексті важливої відповідальності перед усіма минулими і прийдешніми поколіннями. В. О. Сухомлинський стверджував, що «дівчина з

молоком матері повинна увібрати в себе ту істину, що кохання – це відповідальність». Видатний педагог вважав, що маленька людина повинна розуміти, що кожен її вчинок накладає певний відбиток на оточуючих людях: друзях, товаришах, учителях, батьках. На думку Василя Олександровича це – складний процес творення духовних сил людини.

Формуючи правильне розуміння кохання, сімейного життя й материнства, Василь Олександрович порівнював жінку з майстром-скульптором, яка тримає у своїх руках благородний камінь мармур. І саме вона може зробити з цього каменю прекрасну квітку, троянду, яка не буде поступатися своєю красою живій, запашній. Педагог стверджував, що майстер-скульптор бачить квітку в мертвому шматку каменя, і лише після його величезних зусиль із глибини мертвої матерії виступлять обриси живої краси – краси рукотворної, краси, створеної людиною. Кохання, на думку педагога, і є цією рукотворною красою.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Спадщина видатного вченого В. О. Сухомлинського несе у собі могутній виховний потенціал, наскрізною лінією якого є шанобливе ставлення до жінки, жінки-матері. Слід відзначити, що видатний педагог-гуманіст мав своє особливе бачення проблем виховання молодих дівчат, майбутніх матерів, яке він вдало виклав у власній творчості. Педагог розкриває біологічну сутність жінки, її духовне багатство і красу. Жінка – оберег будь-якої сім'ї. Від неї, від її ролі в родині залежить мир і злагода, а в кінцевому рахунку могутність нашого суспільства.

В.О. Сухомлинський великої уваги приділяв роботі з формування педагогічної культури батьків, організації родинного виховання, що є запорукою моральної краси молодих дівчат. Зустрічаючись із батьками, педагог завжди прагнув дати добру пораду, подякувати за правильне виховання дітей тощо. Він був переконаний, що результатом вдалого

родинного виховання є повна передача високої моралі та духовності в соціум. Вплив сім'ї на виховання та формування майбутньої жінки є надзвичайно важливою проблемою, саме тому вона безумовно потребує подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравченко Т. Ціннісні підходи до шлюбних стосунків: стереотипи та реальність / Т. Кравченко / Херсонський державний університет: зб. наук. пр. – Херсон, 2009 р. — Вип. 53. — С. 414-417.
2. Петренко О. Проблема статевої соціалізації особистості у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського : монографія / Оксана Борисівна Петренко. – Рівне : РДГУ. Видавець Олег Зень, 2008. – 191 с.
3. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / Василь Олександрович Сухомлинський; [вступ. стаття В. Ф. Шморгун]. – К. : Рад. школа, 1978. – 263 с.
4. Пискунов А.И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / Пискунов А. И. – Москва : Просвещение, 1981. – 528. – Режим доступа : <http://www.biblioclub.ru/index.php?page=book&id=87493>
5. Сухомлинська О. В. Материнська любов як основа виховання почуття відповідальності / О.В. Сухомлинська/ Початкова школа. –Київ: 1993, №5. С.26-28
6. Федяєва В. Л. Сімейне виховання в історичній ретроспективі : монографія / Валентина Леонідівна Федяєва. – Херсон : РІПО, 2015. – 348 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018

СЫПЧЕНКО Ольга

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»,
ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116
E-mail: sypchenko.olga@i.ua

КУЗЬМИНА Александра

студентка 6 курса магистратуры факультета начального, технологического и профессионального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Университетская, 12, г. Славянск, Украина, 84100

E-mail: kuzminaAD95@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ МОРАЛЬНОЙ КРАСОТЫ МОЛОДЫХ ДЕВУШЕК В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ В.А.СУХОМЛИНСКОГО

Резюме. В свете современного состояния духовного возобновления Украины, в условиях возвращения к национальным и общечеловеческим идеалам, в центре внимания педагогической науки находится вопрос возрождения института семьи, формирования мировоззренческих позиций молодого поколения относительно супружеской жизни. Именно поэтому в предлагаемой статье на основании анализа педагогического наследия выдающегося педагога Василия Александровича Сухомлинского представлена проблема воспитания современного поколения молодых девушек. Также авторами рассмотрены современные тенденции брачно-семейных отношений. Проанализированы и отражены основные общественные шаблоны, которые в определенной степени мешают гармоничному существованию семьи.

Авторы доказывают актуальность педагогических советов выдающегося ученого относительно приучения девушек к ответственности, чуткости, верности, понимание собственного назначения, подготовка их к роли жены и матери.

Ключевые слова: ответственность, воспитание девушек, моральные убеждения, традиционная семья, брачно-семейные отношения.

SYPCHENKO Olga

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogics of Higher School, SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: sypchenko.olga@i.ua

KUZMINA Oleksandra

6th year student of the faculty of primary, technical and vocational education SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

University st., 12, Sloviansk, Ukraine, 84100

E-mail: kuzminaAD95@gmail.com

FORMING OF MORAL BEAUTY OF YOUNG GIRLS IS IN THE PEDAGOGICAL INHERITANCE OF V. O. SUHOMLINKY

Summary. Authors is actuality of pedagogical advices of prominent scientist in relation to training of girls to responsibility, sensitiveness, loyalty, understanding of the own setting, preparation of them to the role of wife and mother. The value of teacher and families are determined in the modern process of forming of moral persuasions of future women. The sound study of pedagogical experience of prominent scientist acquires the special actuality.

Abstract. Introduction. In the light of the modern state of spiritual renewal of Ukraine, in the conditions of return to the national and common to all mankind ideals, in the spotlight of pedagogical science there is a question of revival of institute of family, forming of world view positions of the young generation in relation to the married life. For this reason in the offered article on the basis of pedagogical analysis of inheritance of prominent teacher V.O.Suhomlinsky the presented problem of education of modern generation of young girls.

Analysis of publications. The problem of moral education of young people, their preparation for marital life, and the narrative in the legacy of the outstanding teacher V. Sukhomlynky are highlighted in the publications of Y. Zaporozhets, T. Kravchenko, O. Petrenko, O. Sukumlinska, I. Chbanenko.

Purpose. The purpose of the article is to reveal the educational possibilities of the VO inheritance. Sukhomlinsky about the formation of moral beauty in the modern generation of young girls.

Results. In conditions of development of the national system of education, the requirements for the personality, to its moral qualities, education, culture are raised. Human personality is multifaceted, and educate it fully developed - the primary task of family and school. That is why V. Sukhomlynsky created a clear system of moral education in the family, defining the ways of its introduction into practice.

One of the main values in a modern family is the image of the mother. Vasily Alexandrovich devoted a significant place in his own work to his own image. He proposed to affirm the «cult of the Mother» in the family. It is holy and beautiful in human life - it's mother.

«Letter to Daughter» V. Sukhomlinsky devoted an exciting theme to love: his father explained to his daughter what kind of family relationships, marital loyalty and responsibility, life wisdom. In the letter through the reflections of the teacher about maiden dignity, passion, pride, inviolability. His father saw his important mission in the fact that his daughter knew the happiness of true wise love, the creation of a new life.

Conclusion. The legacy of the outstanding scientist V.O. Sukhomlynsky carries a powerful educational potential, through which the line of respect is a respect for the woman, the mother-woman. It should be noted that the outstanding humanist educator had a special vision of the problems of educating young girls, future mothers, which he successfully outlined in his own work.

Key words: responsibility, education of girls, moral persuasions, traditional family, marriage-domestic relations.

REFERENCES

1. Kravchenko T. (2009) Valuable Approaches to Marriage Relations [Stereotypes and Reality] – *Kherson State University: Sb. Sciences*, Kherson: 53. 414-417. [in Ukrainian].
2. Petrenko O. (2008) The problem of sex-role socialization of personality in the pedagogical heritage of Vasyl Sukhomlynsky [monograph] – *RDU Publisher Oleg Zen*, Rivne: 191. [in Ukrainian].
3. Sukhomlinsky V.O. (1978) Parents Pedagogy [introduction article by V.F. Shmorgun] – *Soviet School*, K.: 263. [in Ukrainian].
4. Pyskunov A.I. (1981) Readings on the history of foreign pedagogy – *Enlightenment*, M.: 528. [in Russia].
5. Sukhomlinskaya O. V. (1993) Maternal love as the main education of a sense of responsibility – *Primary school*, K.: 5. 26-28. [in Ukrainian].
6. Fedyaev V. L. (2015) Family education in the historical retrospective [monograph] – *RIP*, Kherson: 348. [in Ukrainian].

(Англійською переклала В.В. Дьоміна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету).

УДК 37 (477) (09)

ФАТАЛЬЧУК Сергій

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: s-fatalchuk@ukr.net

ПОПІВАНОВА Христина

студентка 3 курсу факультету ПТПО ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»,

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ, Україна, 84100

E-mail: kristinapopivanova@gmail.com

КОТИЛЯК Анастасія

студентка 6 курсу магістратури факультету початкової,
технологічної та професійної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»,

вул. Університетська, 12, м. Слов'янськ, Україна, 84100

E-mail: kotylyak2014@gmail.com

**ЦІННОСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У
ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Анотація. У пропонованій статті авторами розглядаються питання цінності морального виховання молоді у творчості В.О. Сухомлинського. На основі вивчення педагогічних порад, поданих у його творах, висвітлюються етико-педагогічні та морально-духовні засади, які впливають на духовний розвиток підростаючого покоління. В.О.Сухомлинський – одним із найяскравіших представників педагогіки та літератури ХХ ст., який залишив нащадкам унікальну спадщину. Спілкуючись зі своїми нащадками, Василь © Фатальчук С., Поліванова Х., Котиліяк А., 2018

Олександрович на прикладі життєвих ситуацій розглядав важливі проблеми, які хвилюють молодь: громадянську відповідальність, сімейні стосунки, кохання, етичні та моральні переконання, фізичне здоров'я, любов і повагу до праці, гордості за свою державу.

Ключові слова: моральні погляди, моральна відповідальність, життєві цінності, самовиховання, сімейні стосунки, цінності.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Розв'язання сучасних проблем морального виховання на основі загальнолюдських моральних цінностей є першочерговим завданням державної стратегії і політики України, що регламентовано нормативними документами.

Сучасний виховний процес має свої особливості, свої плюси і мінуси, які визначаються функціями, що зазнають певної трансформації в процесі розвитку українських родинних відносин. Учення про сім'ю є невід'ємною складовою розробленої В. Сухомлинським цілісної системи виховання молоді. Вражає широта висвітлення та багатоаспектність його підходу до трактування проблеми.

У всьому величезному доробку вченого важко знайти праці, в яких би він не торкався питань виховання, не опікувався ними, не виявляв творчого, новаторського підходу до їх розв'язання. Про можливості морального виховання, вимогу узгодження виховних впливів та дій сім'ї і школи, теоретичні узагальнення результатів практичної роботи В.О.Сухомлинського з батьками учнів йдеться в основних працях вченого: «Проблеми виховання всебічно розвиненої людини», «Духовний світ школяра», «Гармонія трьох начал», «Павлиська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина» та багатьох інших. Переконливим свідченням того, що науковий інтерес В. О. Сухомлинського до проблематики морального виховання молоді не тільки не згасав, а й постійно посилювався. Очевидним є той факт, що наприкінці

своєї творчої діяльності ним було розпочато роботу над сімейною енциклопедією, яку він назвав «Батьківською педагогікою».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема врахування цінностей морального виховання молоді є ключовою для багатьох наук. Її по-різному інтерпретують філософи, соціологи, психологи, демографи та педагоги. Зокрема, визнаємо, що в основу соціологічного підходу до визначення важливості цінностей морального виховання покладено трактування цінностей як найважливішого регулятора суспільної поведінки, і саме цій проблематиці присвячено роботи Т.Бужківської, А. Здравомислова, В. Ольшанського.

Психологи розглядають цінності морального виховання як елементи, що формують внутрішню структуру особистості і визначають стратегічну мету її життя, а наукові праці Б.Ананьєва, Л.Виготського, І. Беха, Г.Костюк.

Учені-педагоги П. Ігнатенко, Л. Крицька, О. Сухомлинська ціннісні основи морального виховання визначають як один із провідних механізмів впливу на виховання особистості як загалом так і, зокрема, в сім'ї.

Моральні цінності і відповідні їм норми — є тим культурним кодом, який визначає повсякденну поведінку і регулює взаємини людей, забезпечує раціональність і людяність їхнього способу життя, а отже, життєздатність суспільства. Василь Олександрович вважав, що саме моральне виховання особистості сприяє олюдненню суспільних відносин.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити цінності морального виховання молоді у творчому доробку В.О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Педагогічний доробок В.О.Сухомлинського завжди був і залишається невичерпним джерелом, яке допомагало осягнути справжню суть людини, розкрити її почуття,

думки та ідеї; висвітлити норми моралі, інтереси та переконання суспільства, показати життя окремої особистості та нації в цілому. Його твори – це своєрідний діалог, у якому занурюєшся у внутрішній світ людини.

Надзвичайно багату і цікаву спадщину залишив видатний український педагог ХХ століття В.О. Сухомлинський. Виховний зміст творів Василя Олександровича, допомагає батькам і учителям краще зрозуміти проблеми у вихованні молодого покоління. Його творчість – один із інструментів впливу на молодь, невичерпне джерело мудрих порад, які допомагають у процесі формування духовного розвитку особистості.

Доцільність і плідність дослідження окремих аспектів спадщини В.О.Сухомлинського в галузі морального виховання заслуговує спеціальної уваги і ґрунтовного аналізу і поцінування. Як окремий – ми виділяємо обґрунтовані ним положення важливості врахування цінностей морального виховання у виховному процесі як школи, так і сім'ї. В своїх працях Василь Олександрович довів, що цінності морального виховання є провідними у реалізації завдань формування особистості на засадах гуманізму і демократизму. На всіх історичних етапах розвитку українського суспільства сім'я завжди була фундатором, берегинею національних, культурних, духовних, державних інтересів, спрямовувала роботу в родині на виховання майбутнього громадянина країни.

В.О. Сухомлинський переконливо показав, що в українській родині завжди існували ідеали сім'ї, із покоління в покоління передавалися звичаї і традиції сім'ї щодо виховання дітей і молоді. Діти в сім'ї виховувалися на необхідності відчуття особистої належності до рідної землі, держави, сім'ї, роду, способів життя, традицій і звичаїв, відповідальності, захисту і збереження їх, розвитку й примноження добробуту країни.

Педагог тісно пов'язував ідеали морального виховання і визнання великої ролі народних традицій у їх здійсненні з принципом народності.

Моральні цінності народу він розглядав як надійний вічний ґрунт, на якому мають виховуватися цілі покоління людей. Цінності становлять основу виховання: «На мою думку, дуже важливо, щоб з дитинства в людини було духовне життя в світі моральних цінностей – святинь нашої ідеології, нашої Батьківщини, нашої історії, нашого народу. Суть духовного життя маленького громадянина повинна бути в захопленні, одухотворенні красою людини й красою ідеї, у прагненні стати справжнім патріотом, справжнім борцем. Той, хто живе в світі моральних цінностей, з малих років почуває себе сином Батьківщини» [4, с. 159].

Серед великого розмаїття виховних традицій основними В.О.Сухомлинський вважав ті, в яких знайшли відображення здобутки духовної культури, народні цінності та ідеали, корені яких криються в народній моралі. Провідними засобами і чинниками виховання дітей у сім'ї він визначав рідну мову, родинно-побутову культуру сім'ї, фольклор, народну міфологію, виховні традиції, народну символіку тощо.

Варто звернути увагу на шляхи реалізації морального становлення молоді в навчально-виховному процесі Павлівської школи спільно з сім'єю Василь Олександрович вбачав через успішне розв'язання таких завдань, як соціалізація процесу виховання в сім'ї, розвиток любові до Батьківщини, усвідомлення духовної єдності поколінь; гуманізацію навчально-виховного процесу, сімейного виховання, становлення і розвиток культури взаємин; формування розумних потреб тощо. Зазначимо, що реалізація цих завдань за В.О. Сухомлинським, передбачала конкретні шляхи, форми, методи і прийоми роботи з дітьми як школи, так і сім'ї.

Василь Олександрович доводив, що усвідомлення учнем власної відповідальності формує поведінку людини, приводить у відповідність особистісні й соціальні потреби, якщо між ними виникають протиріччя.

Шляхи реалізації морального становлення молоді в навчально-виховному процесі Павлівської школи спільно з сім'єю Василь

Олександрович вбачав через успішне розв'язання таких завдань, як соціалізація процесу виховання в сім'ї, розвиток любові до Батьківщини, усвідомлення духовної єдності поколінь; гуманізація процесу сімейного виховання, становлення і розвиток культури взаємин; формування розумних потреб тощо. Зазначимо, що реалізація цих завдань за В.О. Сухомлинським, передбачала конкретні шляхи, форми, методи і прийоми роботи з дітьми як школи, так і сім'ї.

Василь Олександрович доводив, що усвідомлення власної відповідальності формує поведінку людини, приводить у відповідність особистісні й соціальні потреби, якщо між ними виникають протиріччя.

Так у творі «Листи до сина» спілкуючись із ним педагог розкриває суть важливих для юнака питань вибору життєвих цінностей: честь, обов'язок, гідність, совість, тощо. Саме в цьому віці молодь свідомо обирає своє місце серед категорії Добра і Зла. Василь Олександрович зазначав, що вибір, який здійснить молода людина, залежить не лише від його вихователів: батьків, учителів, оточення, а й від самого підлітка, оскільки з 12 років людина повинна починати займатися самовихованням, а вже в 16 років самовиховання стає найголовнішим завданням кожної людини. У листі він наголошував: «Ти – творець власної духовної краси. Від тебе залежить краса людей, які знаходяться поряд з тобою» [2, с. 596].

Листуючись із сином, В.О.Сухомлинський щоразу висуває нові завдання для юнака, які підштовхують його до пошуку правильних відповідей. «З твого листа видно, що мої повчання стали неначе іскра для гарячого багаття дискусії, що розгорілася у вас в гуртожитку» [2, с. 635]. Своїми роздумами батько активізує думки, формує живий «творчий розум», заради «справедливої істини».

Хвилююча тема, яка завжди цікава і примушує соромитися молодь – кохання. На думку В.О. Сухомлинського, це випробування на зрілість і гідність, і саме воно є вищим проявом людської гідності. Відносини між статями, ставлення та прояви любові педагог порушує і у листі до доньки. «Кохання-воно вище від Бога. Це вічна краса і безсмертя людське. Ми перетворюємось у жменю праху, а кохання залишається». Відчуття серцем близької людини, - важлива потреба кожної людини. І саме в юнацькому віці вона найактуальніша. Молода людина повинна будувати свої взаємини з оточуючим світом на основі принципів добра і краси, віри, надії та любові [4,с. 243].

Важливим педагогічним доробком Василя Олександровича є створений ним духовний культ Матері. Педагог вважав, що саме любов і повага до матері в майбутньому для хлопчиків означає турботливе ставлення до жінки взагалі. «Жінка-мати – перший творець життя. Ніколи не забувай, сину, що вона дала тобі життя!» «Мати» – найдорожча та найрідніша людина для кожного з нас. Вона - перший педагог у житті дитини, яка оточує теплом і палкою любов'ю [3,с. 631].

Виховні поради Василя Олександровича спрямовані на допомогу молоді у питаннях, які хвилювали їх, вони дозволяли розповісти про свої думки й отримати з вуст досвідченої людини більше корисної інформації. Педагог закликав підлітків аналізувати власні дії, постійно працювати над становленням свого характеру, займатися самовдосконаленням і самовихованням, вільно долати життєві негаразди. У своєму творчому доробку він наводить приклад сімейних відносин і наполягає на повазі до коханої людини, розказує про роль любові у житті кожної людини.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського містить у собі великий виховний потенціал, який суттєво впливає на формування моральної особистості підлітків. Усі твори пронизані

гуманістичними поглядами педагога, який у доступній формі розкриває актуальні проблеми сьогодення – моральні цінності молодого покоління. Творче переосмислення і подальше впровадження педагогічного досвіду Василя Олександровича сприятиме вихованню в учнівській молоді моральних якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. [Кравченко](#) Т. Ціннісні підходи до шлюбних стосунків: стереотипи та реальність / [Т. Кравченко](#) / [Херсонський державний університет: зб. наук. пр.](#) – Херсон, [2009р.](#) — [Вип. 53.](#) — [С. 414-417.](#)
2. Сухомлинський В.О. Листи до сина / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 583 – 657.
3. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори: У 5-ти т. / В.О. Сухомлинський – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 2. – С. 149 – 416.
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. / В.О. Сухомлинський – К.: Рад. школа, 1978.–263с.
5. Сухомлинська О. В. Школа Сухомлинського у Павлиші – погляд кризь призму часу / Ольга Василівна Сухомлинська. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 123 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018

ФАТАЛЬЧУК Сергей

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,
ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116
E-mail: s-fatalchuk@ukr.net

ПОПИВАНОВА Кристина

студентка 3 курсу факультета ПТПО ГВУЗ “Донбасского государственного педагогического университета”,
ул. Университетская, 12, г. Славянск, Украина, 84100

E-mail: kristinapopivanova@gmail.com

КОТИЛЯК Анастасія

студентка 6 курсу магістратури факультета підготовки учителів
начальної школи ГВУЗ «Донбасський державний педагогічний
університет»,

ул. Университетская, 12, г. Славянск, Украина, 84100

E-mail: kotylyak2014@gmail.com

ЦЕННОСТИ МОРАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ В ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В.А. СУХОМЛИНСКОГО

Аннотация. В предлагаемой статье авторами рассматриваются вопросы ценности морального воспитания молодежи в творчестве В.А.Сухомлинского. На основе изучения педагогических советов, поданных в его произведениях, освещаются этико-педагогические и морально-духовные принципы, которые влияют на духовное развитие подрастающего поколения. В.А. Сухомлинский – является одним из самых ярких представителей педагогики и литературы XX ст.

Общаясь со своими потомками, Василий Александрович на примере жизненных ситуаций рассматривает важные проблемы, которые волнуют молодежь: гражданскую ответственность, семейные отношения, любовь, этические и моральные убеждения, физическое здоровье, любовь и уважение к труду, гордости за свое государство.

Ключевые слова: моральные взгляды, моральная ответственность, жизненные ценности, самовоспитания, семейные отношения, ценности.

FATALCHUK Sergey

candidat of pedagogical Sciences, Assistant Professor of the department of pedagogics of the higher school of state University “Donbass state pedagogical University”,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: s-fatalchuk@ukr.net

POPIVANOVA Kristina

Student 3 courses the faculty preparations of teachers of initial classes of the department of Pedagogics of the “Donbas State Pedagogical University”,

University st., 12, Sloviansk, Ukraine, 84100

E-mail: kristinapopivanova@gmail.com

KOTYLYAK Anastasya

6th year student of the faculty of primary, technical and vocational education SHEI «Donbas State Pedagogical University»,

University st., 12, Sloviansk, Ukraine, 84100

E-mail: kotylyak2014@gmail.com

VALUES OF MORAL EDUCATION OF YOUNG PEOPLE ARE IN CREATIVE WORK OF V.O. SUHOMLINSKY

Summary. In the offered article authors are examine the questions of value of moral education of young people in work of V.O. Suhomlinsky. On the basis of study of the pedagogical advices given in his works, ethically-pedagogical, morally-spiritual principles that influence on spiritual development of rising generation are illuminated. V.O. Suhomlinsky – is one of the brightest representatives of pedagogic and literature of XX of century, that left an unique inheritance to the descendants.

Abstract. Introduction. Intermingling with the descendants, Vasylyi Oleksandrovich on the example of vital situations examines important problems that worry young people: civil responsibility, domestic relations, loves, ethic and moral persuasions, physical health, love and respect to labor, to pride for the state.

Moral values and corresponding to them norms are a that cultural code, that determines everyday behavior and regulates the mutual relations of people, provides rationality and humaneness of their way of life, and thus, viability of society. V.O. Suhomlinsky considered that self moral education of personality assisted humaneness of public relations.

Analysis of publications. Psychologists consider the values of moral education as elements that form the internal structure of the individual and determine the strategic goal of her life, namely, B. Ananiev, L. Vygotsky, I. Bekh and G. Kostyuk. Researchers P. Ignatenko, L. Krytska, O. Sukhomlinskaya value bases of moral education are defined as one of the leading mechanisms of influence on the education of the individual as a whole and in the family, in particular.

Purpose. The purpose of the article is to reveal the values of moral education of youth in the creative work of V.O. Sukhomlinsky.

Results. The feasibility and fruitfulness of the study of certain aspects of the succession of V.O. Sukhomlinsky in the field of moral education deserves special attention and thorough analysis and appreciation. As separate, we distinguish the substantiated positions of importance of taking into account the values of moral education in the educational process of both school and family. In his writings Vasily Alexandrovich proved that the values of moral education are leading in the realization of the tasks of forming a person on the principles of humanism and democracy; at all historical stages of the development of Ukrainian society, the family has always been a founder, guarding national, cultural, spiritual, state interests and directing work in the family to educate a future citizen of the country.

V.O. Sukhomlinsky convincingly showed that in the Ukrainian family there always existed family ideals, from them, from generation to generation, the customs and traditions of the family were transferred to the education of children and young people. Children in the family were brought up by the need for a sense of personal belonging to their native land, state, family, kind, ways of life, traditions and customs, responsibility, protection and preservation of them, development and multiplication, and the welfare of the country.

The teacher closely linked the ideals of moral education and the recognition of the great role of folk traditions in their implementation with the

principle of nationality. He regarded the moral values of the people as a reliable everlasting ground on which all generations of people should be raised, values are the basis of education: "In my opinion, it is very important that from the childhood a person has spiritual life in the world of moral values - the shrines of our ideology, our homeland, our history, our people.

Conclusion. Creative work of V.O. Sukhomlynsky contains a great educational potential that significantly influences the formation of the moral personality of adolescents. All works are imbued with humanistic views of the teacher, which in an accessible form reveals the actual problems of the present - the moral values of the younger generation. Creative rethinking and further implementation of the pedagogical experience of Vasily Alexandrovich will promote the education of young people in moral qualities.

Key words: moral looks, moral responsibility, vital values, self-educations, domestic relations, values.

REFERENCES

1. Kravchenko T. (2009) Valuable Approaches to Marriage Relations [Stereotypes and Reality] – *Kherson State University: Sb. Sciences*, Kherson: 53. 414-417. [in Ukrainian].
2. Sukhomlynsky V.O. (1977) Letters to the son [Selected Works] – *Soviet school*, К.: 3. 583 - 657. [in Ukrainian].
3. Sukhomlynsky V.O. (1977) How to raise a real person [Selected Works] – *Soviet school*, К.: 2. 149 - 416. [in Ukrainian].
4. Sukhomlynsky V.O. (1978) Parent Pedagogy [Selected Works] – *Soviet school*, К.: 263. [in Ukrainian].
5. Sukhomlynska O. V. (2013) Sukhomlynsky School in Pavlitsch [A Crisis of the Prism of Time] – *Pedagogical thought*, К.: 123. [in Ukrainian].

(Англійською переклала В.В. Дьоміна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету).

УДК 37.035.3

ЧЕРКАШИНА Людмила

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка, 19, місто Слов'янськ Донецької області, Україна, 84116

E-mail: ljuda_cherk@ukr.net

ШАПОВАЛОВА Олена

учитель вищої категорії, учитель трудового навчання, технологій та креслення Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

вул. Добровольського, б.1, м. Слов'янськ Донецька обл., 84100, Україна

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ЧЕРКАШИН Андрій

студент 6 курсу, рівня вищої освіти «магістр», спеціальності «комп'ютерні науки» факультету транспортного машинобудування НТУ «Харківський політехнічний інститут»,

вул. Кирпичова, 2, місто Харків, Україна, 61002

E-mail: s314@tmm-sapr.org

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО СИСТЕМУ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

(частина 1)

Анотація. У статті висвітлено проблему трудового виховання учнів у педагогічній системі В. Сухомлинського. Авторами проаналізовано погляди великого педагога щодо залучення дітей до участі у посильній,

© Черкашина Л., Шаповалова О., Черкашин А., 2018

суспільній, продуктивній праці на полях, пришкольніх земельних ділянках, у куточках живої природи, у гуртках. Узагальнюючи досвід Павлівської школи, авторами виділено: завдання школи, різні аспекти роботи, умови, і засоби виховного впливу, які використовували педагоги для досягнення поставленої мети трудового виховання учнів. Акцентовано увагу на: виховному впливі навчання в поєднанні із продуктивною працею, її регулярності; залученні дітей із першого дня перебування у навчальному закладі до праці, виконання ними трудових операцій (від найпростіших до складних), унаслідок чого вихованці відповідально ставилися до виконання своїх обов'язків, здобували власний досвід, дбайливо ставилися до матеріальних цінностей і праці інших. Наведено приклади зміни у деяких учнів — ледарство на старанність і сумлінність.

Ключові слова: трудове виховання, учні, гуртки, педагогічна та виховна системи, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Універсальність освіти зумовлюється тим, що на неї покладено обов'язок: сформувати у дитини трудові, суспільні, громадянські, національні, патріотичні, естетичні риси громадян України. Отже, сучасній вітчизняній освіті, як потужному соціальному інституту, доручено відповідальну і важливу місію — становлення та всебічний розвиток особистості школярів, їх фізичне, моральне зростання, набуття ними знань, практичних умінь і навичок, підготовка молоді до дорослого трудового життя, вироблення в них потреби трудитися впродовж усього перебування в освітньому закладі.

У державному освітньому документі «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» серед механізмів її реалізації наголошується про «забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей і молоді», ядром якого є громадянське, патріотичне, моральне, трудове виховання тощо [1].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сучасні вітчизняні науковці (Л. Бондар, Н. Дичек, Н. Калініченко, В. Курило, О. Кучерявий, С. Лобода, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін.) у педагогічному доробку В. Сухомлинського розкривають проблеми виховання у дітей працелюбності, залучення учнів до продуктивної оплачувальної діяльності, навчально-трудова відносини через громадянські ідеї, виховання поваги до праці і людей праці; акцентують увагу на трудовому вихованні з його широким спектром цілей і завдань.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті — дати узагальнену оцінку, відзначивши позитивні здобутки у педагогічній спадщині В. Сухомлинського з трудового виховання учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми трудового виховання та гурткової роботи висвітлювалися у працях В. Сухомлинського, зокрема в таких, як: «Система трудового виховання учнів молодшого та середнього віку», «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості», «Методика виховання колективу», «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Листи до сина», «Павлиська середня школа», «Розмова з молодим директором», а також у багатьох статтях: «Людина неповторна», «Як же виховати любов до праці?», «Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів», «Праця – основа всебічного розвитку людини», «Праця, покликання, щастя», «Виховання і самовиховання», «Школа і природа», «Природа, праця, світогляд» [6, с. 33].

У 1957 р. виходить у світ стаття педагога-новатора, у якій він ділився досвідом використання педагогічним колективом освітнього закладу засобів виховного впливу: 1) виховання до суспільної власності в процесі навчання; 2) створення матеріальних цінностей для школи; 3) участь учнів у продуктивній праці. Детальніше зупинимось на останньому. В.Сухомлинський повідомляв про залучення учнів початкових класів до роботи на навчально-дослідній ділянці, а також у колгоспі. Він щиро

ділився досвідом наполегливої праці школярів. Так, упродовж 1949–50 рр. учні 5-го класу під керівництвом вчительки Є. Аввакумової боролися зі знищенням дерези, викорчовуванням чагарників і перетворенням занедбаного клаптика поля у родючу землю. Весною, перед закінченням 6 класу, вони допомагали колгоспникам садити на обробленій ділянці помідори і капусту, а восени 1951 р. ці ж діти, вже будучи учнями 7-го класу, зібрали добрий врожай пізньої капусти.

Видатний педагог зазначав, що відсутність зацікавленості і ледарювання 3-х учнів (Віктора С., Анатолія М., Надії Г.) на навчально-дослідній ділянці згодом змінилася, і вони почали старанно прополювати буряки, моркву, капусту. Навесні 1952 р. вони продемонстрували сумлінне ставлення до праці під час висаджування розсади капусти із парника у ґрунт. Ці ж учні до початку уроків висадили частину розсади, що залишилась.

Улітку 1951 р., з метою збереження врожаю цукрових буряків, вчителька Є. Аввакумова провела з учнями бесіду щодо приваблювання на поля птахів, які допомагають знищити довгоносіка. Упродовж 1951–52 н.р. силами школярів було виготовлено чимало шпаківень, дуплівників, які вони під час святкування «Дня птахів» потім розвішували на деревах, на шкільному подвір'ї, у колгоспному саду, в лісі, у лісосмузі, а також влаштовували пташині їдальні та розкидали «будівельний матеріал для гнізд». Унаслідок проведеної роботи збільшилася кількість птахів і відпала необхідність пересівати буряки. А з метою збереження врожаїв на колгоспних полях учні брали участь у знищенні ховрахів. Діти встановлювали пастки і виловили 4 тис. гризунів, із яких 500 шт. знищили вихованці Є. Аввакумової. Навесні 1952 р. учні під керівництвом М. Сироватко заміняли шовковицю на площі 0,18 га. Спочатку вони заготовили насіння, викорчували старі кущі, внесли у ґрунт добрива, а весною 1953 р. висіяли насіннєвий матеріал. Наступні два роки діти

прополювали міжряддя, розпушували землю. І вже влітку 1955 р. молоді кущі стали кормовою базою для шовкопрядів.

Отже, за підсумком доцільно і правильно скерованих педагогічних дій Є. Аввакумової і М. Сироватко 19 їх випускників стали працювати на підприємствах: Анатолій П. – в механічному цеху заводу, Василь Б. – трактористом МТС, Віктор Я. – обліковцем у бригаді рільників, також у ній працює Георгій С., Віра Л., Ніна С., Ганна П., Георгій Д. – на фермах колгоспу.

Вітчизняний педагог повідомляв про виконання школярами суспільно корисних доручень. Вчителі проводили роз'яснювальну роботу щодо усвідомлення ними кропіткої праці батьків, що сприяло виробленню почуття гордості, відповідальності та усвідомлення сумлінного ставлення до продуктів праці. Педагогом було точно підмічено, що здобутий власний досвід тим і цінний, якщо учні, привчаючись до праці з раннього шкільного віку, дбайливо ставляться до матеріальних цінностей, шанують працю інших, відповідально ставляться до виконання доручень і в цілому своїх обов'язків. А, отже, ці моральні риси залишають відбиток на все подальше життя [4, с. 32 – 43].

Проблема трудового виховання, політехнічної і професійної підготовки учнів стала предметом для оприлюднення статті В.О. Сухомлинського «Система трудового виховання учнів молодшого і середнього віку» [3]. Великий педагог дуже точно підмітив головну ідею «Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР» – підготовка випускників шкіл до дорослого трудового життя, «до творчої праці в промисловому і сільськогосподарському виробництві» [3, с. 389].

Система трудового виховання видатного педагога ХХ віку полягала у включенні дітей, зі перших днів появи в школі, до продуктивної праці, і у використанні «багатих можливостей, які закладені в дітях молодшого і

середнього шкільного віку» [3, с. 392]. Педагог-новатор сформулював завдання школи – визначити для дітей трудові операції, згідно віку, яскраві, наочні, зрозумілі, розкриваючи громадську значущість праці [3, с. 393] – це і є «азбука праці, якою може і повинна оволодіти кожна людина» [3, с. 392].

В.Сухомлинський для прикладу наводив практичні напрацювання щодо створення системи трудового виховання учнів у Павлиській середній школі:

1. Упродовж декількох років для старших школярів існували класи з виробничим навчанням.

2. Учителі працювали над практичною і психологічною підготовкою випускників школи до праці.

3. Педагогічний колектив розробив продуману чітку систему трудового виховання для початкової і середньої ланки.

4. Залучення учнів 1–4 і 5–7 класів до різнобічної і різноманітної праці в юннатських і технічних гуртках.

5. Учні 8–10 класів вже опанували практичні вміння і навички, набули досвіду роботи на верстатах, в теплицях і садах, на сільськогосподарській техніці, що позитивно вплинуло на свідомий вибір робочої спеціальності.

В. Сухомлинський акцентував увагу на тому, що учні до 15-ти років засвоїли складні трудові операції: «досконало опанували прийоми обробки ґрунту і догляду за рослинами» [3, с. 392].

Він дуже точно підмітив велике виховне значення для учнів: поєднання навчання з продуктивною працею. Ним було наведено низку яскравих прикладів занять школярів у різних гуртках. Зупинимося на гуртках садівників і лісоводів для учнів 1–2 класів, які працювали до 1960 р. упродовж 15 років. Молодші школярі брали участь у суспільно корисній праці: 1) щорічно збирали насіння плодкових і декоративних

дерев, забезпечували їх зберігання; 2) висівали насіння акації — дерев для створення полежахисних лісосмуг і для запобігання ерозії ґрунту; 3) брали участь у закладці нових дібров і садів; 4) доглядали за новими насадженнями; 5) заготовляли качани кукурудзи, забезпечували їх зберігання у спеціальному приміщенні.

Далі педагог-новатор інформував про ініціативну роботу першокласників, яка тривала 5 років. Вони своїми зусиллями досягли того, щоб покинута, непридатна для землеробства, солонцювата земля стала високо родючою [3, с. 393]. Учні віком 9–12 років були об'єднані в бригади по 16–20 осіб, самостійно вирощували зернові і технічні культури на площі 1 га. Юні тваринники (9–10 років) доглядали молодняк на колгоспній фермі, заготовляли для худоби корми. Отже, за 7 років навчання у школі плідна суспільно корисна праця учнів одного із класів мала такі результати: 1) «перетворили 1,5 га неродючого ґрунту на родючий; 2) виростили полежахисні смуги на площі в 2 га; 3) обсадили деревами яри на площі 3 га у своєму колгоспі і на площі 1 га в сусідньому; 4) заклали діброву на площі 1,25 га; 5) брали участь у будівництві двох тваринницьких ферм і ставка; 6) щорічно вирощували в школі від 200 до 1000 саджанців плодкових і декоративних дерев; 7) виростили двох продуктивних корів на тваринницькій фермі колгоспу» [3, с. 395].

Однією з важливих умов системи трудового виховання В. Сухомлинський вважав – регулярність праці. Так, члени юних садівників висунули мету – виростити максимальне число саджанців і впродовж 3-х років займалися закладкою розплідників. Робота була цілорічною і носила експериментальний характер: учні вивчили способи окуліровки, найбільш прийнятні в даній місцевості, випробовували способи стратифікації насіння, застосування добрив і т.д. Юні овочівники декілька років проводили досліди «з безрозсадного вирощування капусти і помідорів» [3, с. 396].

Наступним аспектом трудової системи В. Сухомлинського є залучення дітей до різноманітних видів праці, зміні трудових операцій, «до переходу від одного виду діяльності до іншого» [3, с. 397]. Дитинолюбець визнавав, що неприпустимо займатися дитині в одному гуртку оскільки знижується виховне значення праці. На його думку, тільки чергування і поєднання видів праці сприяє благодворному різносторонньому розвитку дітей.

Аналізуючи заняття учнів у гуртках, педагог-новатор наводив такі дані: 98 семикласників за 4–5 років відвідували 2 гуртки – технічний і сільськогосподарський, 12 учнів – 3 гуртки, 5 осіб відвідували 4 гуртки [3, с. 397].

Черговий важливий принцип трудового виховання – наближення дитячої праці до дорослої. Учителі Павлиської школи поставили експеримент з учнями 1-х класів: одному дали завдання зробити цікаву іграшку, іншому – зменшену копію свердлильного верстата по металу. Як результат — в учнів під час роботи над дорученням інтерес до іграшки охолонув, а до верстата залишався, оскільки станок був діючим і на ньому можна було виконувати нескладні операції. А, коли діти прийшли до механічного цеху РТС і стали за верстатом, вони усвідомлювали всю відповідальність дорослої праці.

Отже, результати проведеного експерименту дозволили дійти висновку, що з раннього віку слід надавати дітям можливість працювати на справжніх машинах, зі знаряддями праці, інструментами, не забуваючи при цьому про вікові особливості, шкільну гігієну та техніку безпеки. Це переконало їх в тому, що учнів початкових класів слід залучати до праці, починаючи із навчання найпростішим трудовим операціям, що полегшить вихованцям опанувати складними вміннями та навичками в середньому, старшому віці і в отроцтві. Спостерігаючи за дітьми, вчителі помітили значну різницю між учнями, яким доручили підготувати ґрунт під посадку: одні залучалися до праці з малих років, а інші – з підліткового віку.

На піонерських гектарах юні рослинники і овочівники збирали вищі врожаї, ніж колгоспники. У 1958 р. піонерська ланка збрала кукурудзи 39 ц/га, а в колгоспі урожай склав 27–28 ц/га.

В. Сухомлинський наводить аргумент: кожен учень 11–12-ти років встигає «не один раз виростити високі урожаї» [3, с. 399]. Школярі за час навчання, окрім з основною спеціальністю (яку вибрали), успішно оволодівали професіями майстра тваринника, механізатора широкого профілю.

Директор Павлівської школи вважав важливим принципом системи трудового виховання – участь учнів у фізичній продуктивній праці, до якої він відносив такі види колективної трудової діяльності учнів: 1) збір органічного добрива і внесення його в ґрунт; 2) знищення шкідників с/г культур; 3) заготівля кормів; 4) будівництво колгоспних споруд. Існувала норма збору добрив упродовж року для кожного класу і план внесення добрив, що наведена у табл. 1 [3, с. 400].

Таблиця 1

Норма збору добрив

Класи		
I – IV	V – VII	VIII – X
100 – 300 кг	400 – 500 кг	600 – 1000 кг

Підсумовуючи, В. Сухомлинський вказує: система трудового виховання повинна створюватися спільно педагогами-теоретиками і педагогами-практиками, урахувавши передовий педагогічний досвід. Посилена увага до учнів початкової і середньої школи зумовлена тим, що найголовніше для цих вікових груп – формування всебічної і психологічної готовності до продуктивної праці, включення в суспільно корисну діяльність, посилення, регулярна та різностороння дитяча праця, що наближена до дорослої, має творчий характер праці і т.д. [3, с. 405].

Він також прозорливо зазначив, що необхідно створити дієву систему трудового виховання, в якій праця дітей, підлітків, молоді складала б органічну частину багатостороннього виховного процесу. Для створення такої системи важливо враховувати: глибоке вивчення і уважне використання досвіду роботи передових і експериментальних шкіл, шкіл з виробничим навчанням України, інститутів АПН країни, науково-педагогічних центрів союзних республік.

Отже, успіх трудового виховання у сільській школі залежав від творчого характеру праці з рослинництва і тваринництва, що пов'язаний із дослідно-експериментальною роботою. В. Сухомлинський був упевнений в тому, що органічна участь учнів у праці має виховуюче значення, розвиває її духовний світ. Приклади ефективності системи трудового виховання учнів у Павлиській середній школі Кіровоградської області педагогом наведено свідчать про практичні здобутки учнів і педагогів: 1) упродовж декількох років для старших школярів існували класи з виробничим навчанням; 2) учителі працювали над практичною і психологічною підготовкою випускників школи до праці; 3) педагогічний колектив розробив продуману систему трудового виховання для початкової і середньої ланки; 4) учні 1–4 і 5–7 класів залучались до різнобічної і різноманітної праці в юннатівських і технічних гуртках; 5) учні 8–10 класів набули досвіду роботи на верстатах, в теплицях і садах, на сільськогосподарській техніці, що позитивно позначалося на обранні майбутньої робочої спеціальності. Варто зазначити, що трудова підготовка дітей не зводилася до професійної, учні лише опановували первинні знання, щоб вміти орієнтуватися в основних галузях виробництва для подальшого свідомого вибору професії [3, с. 389–406].

Висновки. Отже, педагогом-новатором були сформульовані завдання школи: розробити трудові операції згідно з віком учнів, яскраві, наочні, зрозумілі, які б розкривали значущість виконаної роботи.

Важливою умовою системи трудового виховання була регулярність. Одним із аспектів трудової системи визначалося залучення учнів у різноманітні види праці, зміна трудових операцій, наголошувалося на важливості організації занять школярів у різних гуртках.

Видатний педагог вважав, що на всіх етапах розвитку дитини навчання і виховання мають бути органічно поєднані в досягненні єдиної мети – вихованні всебічно розвиненої особистості, а поєднання розумового й трудового виховання сприяє інтелектуальному, моральному, естетичному, емоційному розвитку, формуванню громадянської позиції особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки
Електронний ресурс. – Режим доступу:
http://meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf
2. Сипченко В.І., Черкашина Л.А. Педагогічні погляди В. Сухомлинського з проблеми трудового виховання дітей у гуртках юних натуралістів *Наукова спадщина Василя Сухомлинського у контексті розвитку освіти особистості впродовж життя* : зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 98-річчю від дня народження В.Сухомлинського, 28-29.09.2016 / уклад. О.Е.Жосан. – Кропивницький: Ексклюзив-систем, 2016. – 412 с. – С. 316–319.
3. Сухомлинский В.А. Система трудового воспитания учащихся младшего и среднего возраста *Новая система народного образования в СССР (Сборник документов и статей)* / [отв. ред. Н.К. Ончаров и Ф.Ф. Королев]. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1960. – 604 с.
4. Сухомлинський В.О. Виховання комуністичного ставлення до суспільної власності» *Радянська школа.* – 1957. – № 3. с. 32 – 43.
5. Черкашина, Л. А. Проблема трудового виховання у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського *Вісник Черкаського університету.*

Серія ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ. Спецвипуск. Частина I. – Черкаси, 2010. – 229 с. – С. 159 – 162.

6. Черкашина, Л. А. Трудове виховання учнів 5–9 класів у позашкільних закладах еколого-натуралістичного профілю в Україні (друга половина XX – початок XXI століття) : дис... кандидата пед. наук : 13.00.01. – Мелітополь, 2016. – 276 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018

Далі буде.

ЧЕРКАШИНА Людмила

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет», улица генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: ljuda_cherk@ukr.net

ШАПОВАЛОВА Елена

учитель высшей категории, учитель трудового обучения, технологий и чертежей Славянского педагогического лицея Славянского городского совета Донецкой области

ул. Добровольского, д.1., г. Славянск Донецкая обл., 84100, Украина

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

ЧЕРКАШИН Андрей

студент 6 курса, группы ТМ-83БМП, специальности «Компьютерные науки и информационные технологии» (специализация «Компьютерное моделирование технических систем»), факультета транспортного машиностроения НТУ «Харьковский политехнический институт»,

улица Кирпичева, 2, г. Харьков, Украина, 61002

E-mail: s314@tmm-sapr.org

ВАСИЛИЙ СУХОМЛИНСКИЙ О СИСТЕМЕ ТРУДОВОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ (часть 1)

Резюме. В статті освітлена проблема трудового виховання учасників в педагогічній системі В. Сухомлинського. Проаналізовані погляди великого педагога по привертанню дітей к участі в посильній, громадській, виробничій праці на полях, пришкольній земельній території, в куточках живої природи, в кружках. Обобщаючи досвід Павлівської школи авторами виділені: завдання школи, умови, аспекти і засоби виховального впливу, які використовували педагоги для досягнення поставлених цілей по трудовому вихованню учасників. Акцентовано увагу на: виховний вплив навчання в поєднанні з виробничою працею, його регулярності; привертанню дітей з першого дня перебування в навчальному закладі к праці, виконанню ними від найпростіших операцій до складних, внаслідок чого вихованці відповідально ставились к виконанню своїх обов'язків, отримували власний досвід, бережливо ставились к матеріальним цінностям і праці інших. Приведені приклади позитивних змін у лінивих учасників.

Ключевые слова: трудовое воспитание, ученики, кружки, система, В. Сухомлинский.

CHERKASHYNA Liudmyla

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogics of Higher School, SHEI “Donbas State Pedagogical University”,
General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: ljuda_cherk@ukr.net

SHAPOVALOVA Olena

a teacher of the highest category, teacher of of labor education, technology and drawing of Slovyansk Pedagogical lyceum of the Slovyansk City Council of Donetsk region

1 Dobrovolskogo Str., Slovyansk, Donetsk region, Ukraine, 84100

E-mail: slavpedlicey@ukr.net

CHERKASHYN Andrii

6th year student of Master higher education level with a specialization in «computer science» of faculty of Machine Building Transport Engineering Faculty National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»,

Kirpicheva street, 2, Kharkiv, Ukraine, 61002

E-mail: s314@tmm-sapr.org

VASYL SUKHOMLYNSKYI ABOUT THE SYSTEM OF LABOUR EDUCATION OF PUPILS (*part 1*)

Summary. The article deals with the problem of the labour education of pupils in V. Sukhomlynskyi's pedagogical system. The views of the great teacher on the involvement of children in participation in the intensive, social, productive work in the fields, school land grounds, corners of wildlife, and in clubs are analyzed. Summarizing the experience of the Pavlyska school, the authors highlighted: the task of school, conditions, aspects and means of educational influence, which used teachers to achieve the goal from the labour education of pupils. The emphasis is on the educational effect of teaching in combination with productive work, its regularity; involving children from the first day of their stay in an educational institution to work, performing them from the simplest operations to the complex, which resulted in the pupils responsible for their duties, acquired their own experience, treated carefully the material values and the work of others. The examples are given of some pupils' modifications to diligence and conscientiousness.

Key words: labour education, pupils, clubs, system, V. Sukhomlynskyi.

Introduction. Universality of education is conditioned by the fact that it is obliged to form a child's labour, civil, national, patriotic, aesthetic features of Ukrainian citizens. Thus, modern native education, as a powerful social institution, is entrusted with a responsible and important mission in the

formation and development of the personalities of pupils, their growth, their acquisition of knowledge, practical skills and abilities, preparation of youth for adult work life, the development of the need for them to work throughout the whole stay in an educational institution.

Analysis of publication. Modern domestic scientists (L. Bondar, N. Dichek, N. Kalinichenko, V. Kurylo, O. Kucheravyi, S. Loboda, O. Savchenko, O. Sukhomlynska, etc.) in the pedagogical work of V. Sukhomlynskyi reveal problems of education in children hard work, attracting pupils to productive pay activities, training and labor relations through civic ideas, education of respect for work and people of work; emphasize labour education with its wide range of goals and objectives.

Purpose. To give a generalized assessment, having noted the positive achievements in the pedagogical heritage of V. Sukhomlynskyi from the labour education of the pupils.

Results. The great teacher leads practical work on creating a system of labour education for pupils at Pavlyska secondary school.

The educator-innovator formulated the means of educational influence and tasks of the teaching staff, identified types of collective work activities of pupils, the principles and requirements of labour education.

He very accurately noticed a great educational value for pupils: a combination of training with productive work, regularity of work, participation in physical productive work.

The success of labour education in rural schools depended on the creative nature of labour on plant growing and livestock, which is associated with experimental and experimental work. It should be noted that the labour education of children was not limited to professional, pupils only mastered the

primary knowledge to be able to navigate in the main industries for further conscious choice of profession.

V. Sukhomlynskyi stressed that the problem of mastery of labour is one of the most important in labour education. To educate the skillful, talented future of the worker and citizen, was the credo of the life of the great native teacher. He noted that the development of individual abilities at Pavlyska school began with the organization of a variety of creative work from the first class and continued throughout the term of study. For example, biology teachers, along with their pupils at the prick school, harvested three times the harvest than the local collective farm. The teachers of the elementary school were able to do good inoculation of fruit trees and grow grapes. The pupils, learning from their teachers and their elder friends, developed their inclinations, bringing their acquired skills to perfection, and after two or three years they acquired an appropriate level of mastery.

Conclusion. Thus, the teacher-innovator was formulated the task of the school: to develop labour operations according to the age of pupils, bright, vivid, clear, which would reveal the significance of work. An important condition for the system of labour education was regularity. One of the aspects of the labour system was the involvement of pupils in various types of work, the change in labor operations, emphasized the importance of engaging pupils in different circles. He also formulated the principles of labour education.

An outstanding teacher believed that at all stages of the development of the child, education and education should be organically combined in achieving a single goal - the education of a fully developed individual, and a combination of mental and labor education leads to intellectual, moral, aesthetic, emotional development, to the formation of a civil position of the individual.

REFERENCES

1. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: http://meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf
2. Sypchenko V.I., Cherkashyna L.A. Pedahohichni pohliady V. Sukhomlynskoho z problemy trudovoho vykhovannia ditei u hurtkakh yunykhn naturalistiv *Naukova spadshchyna Vasylia Sukhomlynskoho u konteksti rozvytku osvity osobystosti vprodovzh zhyttia* : zb. mater. Vseukr. naukovo-metod. konferentsii, prysviachenoї 98-richchiu vid dnia narodzhennia V.Sukhomlynskoho, 28-29.09.2016 / uklad. O.E.Zhosan. – Kropyvnytskyi : Ekskliuzyv-system, 2016. – 412 s. – S. 316–319.
3. Sukhomlynskyi V.A. Systema trudovoho vospytanyia uchashchykh mladsheho y sredneho vozrasta *Novaia systema narodnoho obrazovanyia v SSSR* (Sbornyk dokumentov y statei) / [otv. red. N.K. Oncharov y F.F. Korolev]. – M. : Yzd-vo APN RSFSR, 1960. – 604 s.
4. Sukhomlynskyi V.O. Vykhovannia komunistychnoho stavlennia do suspilnoi vlasnosti» *Radianska shkola*. – 1957. – № 3. S. 32 – 43.
5. Cherkashyna, L. A. Problema trudovoho vykhovannia u pedahohichnii spadshchyni V.O. Sukhomlynskoho *Visnyk Cherkaskoho universytetu*. Serii PEDAHOHICHNI NAUKY. Spetsvypusk. Chastyna I. – Cherkasy, 2010. – 229 s. – S. 159 – 162.
6. Cherkashyna, L. A. Trudove vykhovannia uchniv 5–9 klasiv u pozashkilnykh zakladakh ekoloho-naturalistychnoho profilu v Ukraini (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia) : dys... kandydata ped. nauk : 13.00.01. – Melitopol, 2016. – 276 s.

(Англійською переклала Л. Погорелова – вчитель іноземної мови і зарубіжної літератури).

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 376.6

КУЗЬМІНА Олена

Доктор педнаук, професор, завідувач кафедри педагогіки
Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний
педагогічний університет»

вул. генерала Батюка 19, м.Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: kov3562@gmail.com

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА

Анотація. У статті розглянута історія й проблеми сирітства. Виявлено причини його виникнення, а також виявлені фактори дефіцитності життєвої компетентності у сиріт. Проаналізовано умови життя вихованців в асоціальних родинах, організація й форми опіки сиріт. Проведено порівняльний аналіз організаційних форм опіки сиріт у світлі забезпечення їхньої життєвої компетентності.

Ключові слова: особистість, життєва компетентність, сирітство, соціальне сирітство, опіка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сирітство — соціальне явище, що характеризується наявністю дітей, які залишилися без піклування батьків. Історія сирітства, динаміка кількості сиріт, форм піклування, ставлення до них — це яскраве дзеркало життя суспільства, його політики, економіки, моральності й духовності. З історії розвитку установ для сиріт можна простежити зв'язок кількості сиріт, безпритульних і бездоглядних дітей не стільки з економічними труднощами держави, скільки з духовними кризами сучасного суспільства.

© Кузьміна О., 2018

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Багато науковців, педагогів-практиків розглядають проблему сирітства та проблему формування життєвої компетентності у дітей-сиріт (І.Єрмаков, А.Капська, В.Ляшенко, Т.Титаренко, С.Харченко, І.Ящук, Tomison A.M., Cahill C. та ін.)

Формулювання цілей статті(постановка завдання). У статті розглядаємо причини виникнення сирітства, соціального сирітства, фактори дефіциту життєвої компетентності .

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні як ніколи раніше актуальність проблеми сирітства на різних континентах і в різних культурах загострилася,. У світі більше 100 мільйонів дітей перебувають у дитячих установах (сирітські будинки, інтернати, лікарні для сиріт і установи для сиріт-інвалідів), величезне число безпритульних. У більшості цих дітей є батьки, які або здають або підкидають своїх дітей на піклування державі. Проблема соціального сирітства характерна для багатьох як розвинених країн, так і для країн, що розвиваються. В усьому світі лікарні, пологові будинки, спеціальні заклади заповнені покинутими дітьми. За даними міжнародних експертів ООН, відзначається помітне зростання кількості кинутих дітей у країнах Західної й Східної Європи. Що стосується нашої держави, то за останні сто років Україна переживає третю хвилю сирітства.

Причина росту кількості біологічних сиріт в усьому світі — загибель одного або обох батьків у результаті:

- воєн, збройних конфліктів, тероризму, злочинів проти особистості;
- епідемій, стихійних лих, техногенних катастроф, дорожніх аварій;
- міграції й де соціалізації великих мас населення;
- низького рівня медичної допомоги та високої материнської смертності.

Причинами росту кількості соціальних сиріт (розширеного відтворення соціального сирітства) є:

- політичні — політичні перевороти, переслідування інакомислячих, опозиціонерів, міжнаціональні й міжконфесійні конфлікти;
- економічні — економічні кризи, безробіття, проживання за рисою бідності, пауперизація й де соціалізація широких мас населення, відсутність житла або погані житлові умови, голод, змушена необхідність роботи для жінок;
- медичні — збільшення захворюваності (зокрема, туберкульозом, сифілісом, СНІДом), вкрай поганий стан фізичного й психічного здоров'я батьків, широке поширення психічних захворювань;
- соціальні — зміна структури суспільства (приватизація, деіндустріалізація, масові звільнення), урбанізація сучасного суспільства й порушення соціальних зв'язків, інтенсивна міграція населення (втеча сімей від воїн, політичних переслідувань, «втеча від голоду» - гастарбайтерство);
- де соціалізація родини — позбавлення батьків батьківських прав через їхню соціальну незрілість і асоціальний спосіб життя, ріст масштабів алкоголізму й наркоманії, проституції й бродяжництва, жебрацтва й залученості в кримінальні структури;
- заперечення цінності родини — падіння цінності родини, послаблення родинних зв'язків, небажання одружуватися, зростання частки позашлюбних зв'язків і співжиття, гомосексуальних «родин», розпад і дисфункція родини, розлучення й неповна родина;
- заперечення цінності дітей — моральна криза, падіння престижу й цінності дітей, небажання їх мати, ріст позашлюбної народжуваності, випадкова й небажана вагітність, падіння народжуваності.

Байдужність до дитини в сім'ї стало нерідким явищем, про що свідчить зростання кількості випадків позбавлення батьків батьківських прав. Лише невелика частина дітей була залишена батьками через

наявність у новонародженого фізичного дефекту, розумової відсталості, уроджених пороків розвитку. Усе більше звична фігура — матері-підлітки, які намагаються у будь-який спосіб позбутися від небажаної вагітності, у тому числі, за допомогою шкідливих для здоров'я майбутньої дитини препаратів [5]. В.Брутман, досліджуючи психічний світ матерів-«відмовниць», установив, що під час вагітності в їхньому уявленні про майбутнє не існує дитини. Вона залишається як би «неуявленою» у майбутніх жінок. Їхні спроби уявити своє майбутнє в якості «матері з дитиною» ведуть до неприємних переживань і незабаром припиняються. Отже, відмова — наслідок психологічних особливостей матері: якщо в картині світу жінки, в її уяві про майбутнє немає дитини, то її й не буде. У багатьох «відмовниць» взагалі не існувало уявлення про майбутнє.

Наші власні спостереження, бесіди з матерями-«відмовницями» показують, що їм притаманна деформація ціннісних орієнтацій і крайній егоцентризм мислення. У молодих жінок, із низьким інтелектуальним рівнем, він, частіше, «наївний»: «я ж ще молода, я ж жити хочу» (з нашої бесіди - Т., 19 років, українка, безробітна), а в «інтелектуалок», матерів старших за віком - зі спробами його раціонального обґрунтування: «я не уявляю, що я з нею буду робити, мені ж працювати треба, у мене, напевно, характер такий, не всім же тільки дітей виховувати. Це тільки у домостроївській родині головне - діти» (з нашої бесіди - М., 29 років, українка, з вищою освітою). «Відмовниці», у переважній більшості, характеризуються порушеними, конфліктними, «бідними» відносинами з навколишніми.

Відмова жінки від дитини лише в дуже рідких випадках обумовлена несприятливим збігом життєвих обставин (злочин, важка хвороба, війна), як правило, — це наслідок системного дефекту особистості. Недарма відмова матері від дитини піддається різкому моральному засудженню в усіх етичних системах, а в багатьох культурах вона просто неможлива

через погрозу виключення такої жінки із суспільства, суспільного остракізму, соціальної смерті.

Цікавою в цьому контексті є роль батька дитини. У більшості «відмовниць» батько невідомий або вмер, проживає в іншому місті, нічого не знає про дитину, являє собою асоціальну або антисоціальну особистість (алкоголік, наркоман), відбуває покарання в місцях позбавлення волі. Однак всі частіше виникають такі ситуації, коли батько дитини відомий, живий, не хворий і не інвалід, перебуває на волі й досить соціалізований. І найчастіше такі батьки беруть на себе виховання дитини. Так, у Німеччині допомога на дитину може виплачуватися як матері, так і батькові, причому частка батьків, що одержують допомогу з боку держави «Kindergeld» (тобто, що фактично виховують дитину замість матері), має тенденцію до постійного росту. Тут ми спостерігаємо інверсію статевих ролей, деформацію статево-рольової ідентифікації вже не в особистісному, а в соціальному масштабі. Таким батькам притаманна низка специфічних особливостей особистості — субмисивність, конформність, нейротизм, тривожність.

Аналогічні процеси спостерігаються й в Україні. Так була створена асоціація батьків, які виховують своїх дітей. А потім, у зв'язку з неможливістю охоплення настільки великого контингенту осіб, зосередилася лише на особливо соціально вразливих - батьках-інвалідах, які виховують дітей. Асоціація - «International Union of Valiant Fathers» - заснована випускником Слов'янського державного педагогічного університету Євгенієм Коноваловим, а зараз очолюється його сином Михайлом, здійснює велику суспільну й законотворчу діяльність в Україні й за кордоном.

У свій час сім'я й громада служили організуючим початком у багатьох явищах духовного життя селян. Родина не тільки виховувала дітей і господарювала, будучи первинним й основним виробничим

колективом, вона була носієм глибоких традицій, які єднали людину з навколишнім світом, берегинею колективного досвіду. За православними поняттями родина була «малою церквою», тобто була покликана дотримувати основи християнського життя кожного свого члена [12].

Сьогодні виштовхує дитину й підлітка на вулицю не тільки родина. Критичних масштабів сьогодні набуло відрахування дітей із загальноосвітніх шкіл. Відзначається різке збільшення числа підлітків, які покинула установи загальної й професійної освіти й не почали працювати, скорочення прийому до профтехучилищ, не конкурентоспроможність на ринку праці підлітків 14-18 років, які за різних обставин продовжувати навчання не можуть.

На шкоду дітям активно, агресивно, «творчо» працюють засоби масової інформації, які заохочують насильство, жорстокість і розпусту серед молоді, які демонструють і акцентують негативні кримінальні сюжети. На пострадянському просторі майже ніде не прийняті акти про захист дітей від шкідливого впливу ЗМІ, вплив яких руйнує їх моральне, психічне й духовне здоров'я. Відсутня педагогічна експертиза фільмів, літератури, у масовому масштабі продуцируються кінофільми й мюзикли, зміст яких розбещує підлітків. Під видом еротики відверта порнографія заповнює кіно- і телеекрани. Не так давно припинена діяльність кримінальної компанії «Блакитна орхідея», яка розкинула свої мережі-філії в усіх країнах СНД. Для порівняння — у США, наприклад, дитяча порнографія карається багаторічним тюремним ув'язненням [4].

Висновки. На наше переконання, корінь проблеми сирітства не в «лікуванні», а в його профілактиці сирітства. Радикальне її вирішення — не в шляхах перевиховання безпритульних, а в спосбах забезпечення, з одного боку, моральної неможливості відмови матері від дитини, а, з іншої, соціального забезпечення процесу виховання всіх дітей, незалежно від їх медичного й соціального статусу, що відповідало б духу й букві

документів ООН. Відповідно до вимог норм міжнародного права, дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена свого сімейного оточення або не може більше залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, які повинні надаватися державою (стаття 20 «Конвенції ООН про права дитини»). «Конвенція» говорить, у тому числі, про права дітей, позбавлених сімейного оточення, вона ставить за обов'язок державам-учасникам:

- «забезпечувати всиновлення дітей, виходячи з їхніх інтересів;
- захищати дітей від усіх форм фізичного або психологічного насильства, образи або зловживання, відсутності турботи або недбалого та грубого ставлення;
- забезпечувати реабілітаційний догляд і лікування дітям, стосовно яких використалося жорстоке ставлення або зневага».

У статті 25 «Конвенції» проголошується: « Держави-Учасники визнають право дитини, яка розташована компетентними органами на піклування з метою догляду за нею, на захист, фізичне або психічне лікування, на періодичну оцінку лікування, надання дитині й усіх інших умов, пов'язаних із таким піклуванням про дитину». Усі держави, що входять до складу ООН, окрім США та Сомалі, підписали «Конвенцію».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Байер Е.А. Дети вне семьи // Педагогика. - 2008. - № 4. - С. 123-124.
2. Боровский Я.Е. Мифологический мир древних славян. – Киев, 1982.- 347с.
3. Дети России: насилие и защита. Материалы Всероссийской научно-практической конференции. - М., РИПКРО, 1997.-280с.
4. Дивицына Н.Ф. Социальная работа с неблагополучными детьми и подростками. - Ростов на Дону: Феникс, 2005.-325с.
5. Коробейников И.А. Проблема сиротства: реальность и ожидания // Дефектология. - 2006. - № 1. - С. 3-5.

6. Кузьмин К.В., Сутырин Б.А. История социальной работы за рубежом и в России (с древности до начала XX века). – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2002.-340с.
7. Лядобрук О.В. Формування життєвих компетентностей учнів в умовах загальноосвітніх шкіл-інтернатів.//http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=125
8. Психологическое сопровождение лиц, переживших насилие в семье: Научно-методическое пособие. - СПб.: Санкт-Петербургский государственный институт психологии и социальной работы, 2002. - 234 с.
9. Савостьянов А. Картина социального сиротства // Здоровье детей. - 2004. - № 22 (16-30 ноября). - С. 38-43.
- 10.Сафонова Т.Я. Реабилитация детей в приюте. – М., 1995.-180с.
- 11.Сенкевич Л.Ф. Специфика личностного развития подростков, оставшихся без попечения родителей // Практическая психология и логопедия. - 2006. - № 2. - С. 42-47.
- 12.Фирсов М.В. Социальная работа в России: теория, история, общественная практика. – М., 1996.-345с.
- 13.Cahill C., Llewelyn S. P., Pearson C. Treatment of sexual abuse which occurred in childhood: A review // British Journal of Clinical Psychology, 1991, 30(1). – P. 1-11.
- 14.Tomison A.M. Child maltreatment and disability // Australian Institute of Family Studies. Issues in child abuse prevention, 7, 1996. - P. 1-19.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2018

КУЗЬМИНА Елена

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики
ГВУЗ „Донбасский государственный педагогический университет”,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: kov3562@gmail.com

НЕКОТОРИЕ АСПЕКТЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И ПРОФИЛАКТИКИ СОЦИАЛЬНОГО СИРОТСТВА

Резюме. В статье рассмотрены история и проблемы сиротства. Выявлены причины его возникновения, а так же выявлены факторы дефицитности жизненной компетентности сирот. Проанализированы условия жизни воспитанников в асоциальных семьях, организация и формы опеки сирот. Проведен сравнительный анализ организационных форм опеки сирот в условиях обеспечения их жизненной компетентности.

Ключевые слова: личность, жизненная компетентность, сиротство, социальное сиротство, опека.

KUZMINA Olena

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogics of SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: kov3562@gmail.com

SOME ASPECTS OF APPEARING AND PREVENTION OF SOCIAL ORPHANHOOD

Summary. The paper deals with the history and problems of orphanhood. The reasons of its appearing are identified, and also the factors of deficiency of life competence of fosterlings are defined. The life conditions, organizations and forms of guardianship of fosterlings in asocial families. The comparative analysis of the organizational forms of guardianship of fosterlings from the point of view of providing their life competence is conducted.

Key words: personality, life competence, orphanhood, social orphanhood, guardianship.

Abstract. Introduction. Orphanhood is a social phenomenon characterized by the presence of children who are left without parental care. The history of orphanhood, the dynamics of the number of orphans, forms of care and their relation to them is a vivid mirror of the life of society, its policy,

economics, morality and spirituality. According to the history of the development of institutions for orphans, it is possible to trace the connection between the number of orphans, homeless and neglected children not so much with the economic difficulties of the state, but with the spiritual crises of society.

Today, the urgency of the problem of orphanhood on different continents and in different cultures has become aggravated, as never before. In the world, more than 100 million children are in children institutions (orphanages, boarding schools, hospitals for orphans and institutions for disabled orphans), and a large number of homeless people. Most of these children have parents who either surrender or throw their children to care for the state. The problem of social orphanhood is typical as well as for many developed countries and for developing countries. All over the world, hospitals, maternity hospitals, special institutions are filled with the abandoned children. According to the UNO international experts, there is a marked increase in the number of abandoned children in the countries of Western and Eastern Europe. As for our country, Ukraine has been experiencing a third wave of orphanhood over the past 100 years.

Analysis of publications. Many scholars and practitioners consider the problem of orphanhood and the problem of forming life competence in orphan children (I. Yermakov, A. Kapska, V. Liashenko, T. Tytarenko, S. Kharchenko, I. Yashchuk, Tomison A. M., Cahill C. and others).

Purpose. The paper deals with the reasons of appearing orphanhood, social orphanhood, and also with the factors of deficiency of life competence.

Results. The reasons for increasing the number of biological orphans throughout the world is the loss of one or both parents as a result of various tragedies.

The reasons for growing the number of social orphans are: political; economic; social desocialisation of the family; denial of the value of the family; negation of the value of children.

Indifference to a child in a family has become a frequent phenomenon, as evidenced by the growth in the number of cases of deprivation of parental rights. Only a small percentage of children have been left by their parents due to the presence of a newborn physical defect, mental retardation, birth defects. The increasingly commonplace phenomenon is mothers-teenagers who are trying to get rid of unwanted pregnancies in any way, including through the harmful drugs for the health of the future child [5].

A woman's refusal from a child only in very rare cases is due to an unfavorable coincidence of life circumstances (crime, severe illness, war), as a rule, this is the consequence of a systemic defect of the individual.

The role of the child's father is interesting in this regard.

In Ukraine, according to the model of Germany, an association of parents, who bring up their children, has been created. And then, in connection with the impossibility of reaching such a large contingent of people, focused only on especially socially vulnerable parents-invalids, who bring up children. The association – “International Union of Valiant Fathers” – was founded by the graduate of Sloviansk State Pedagogical University Yevhen Konovalov, and now it is headed by his son Mikhail, the association is leading a great social and law-making activity in Ukraine and abroad.

Today, the child and adolescent are pushed to the street not only by the family, but also by educational institutions that count them as underperforming or because of their bad behaviour.

To the detriment of children, the media actively, aggressively, “creatively” work to encourage violence, cruelty and depravity among young people, which demonstrate and accentuate negative criminal themes. For our reconfiguration, the root of the analysed problem is not in the “treatment”, but in prevention of orphanhood. Its radical solution is not on the paths of re-upbringing of homeless people, but on the paths of ensuring, on the one hand, the moral impossibility of abandoning of the mother from the child, and, on the

other hand, providing social security of the process of upbringing all children, regardless of their medical and social status.

Conclusions. Thus, insufficient life competence of fosterlings of a residential institution, acting as a combination of components of their life activities, forms a series of typical negative stereotypes of social behaviour in an independent adult life. The task of forming the life competence of boarding school fosterlings points to the need for organizing the purposeful educational, upbringing, developmental work aimed at acquiring social experience by fosterlings in order to prepare them for independent life.

REFERENCES

1. Baier, E. A. (2008). *Deti vne semi [Children outside the family]. Pedagogika – Pedagogics*, 4, 123-124 [in Russian].
2. Borovskii, Ia. E. (1982). *Mifologicheskii mir drevnikh slavian [Mythological world of the ancient Slavs]*. Kiev [in Russian].
3. (1997). *Deti Rossii: nasilie i zashchita [Russian children: violence and protection]. Materialy Vserossiiskoi nauchno-prakticheskoi konferentsii – Proceedings of the All-Russian scientific-practical conference.* Moskva : RIPKRO [in Russian].
4. Divitsyna, N. F. (2005). *Sotcialnaia rabota s neblagopoluchnymi detmi i podrostkami [Social work with problem children and teenagers]*. Rostov na Donu: Feniks [in Russian].
5. Korobeinikov, I. A. (2006). *Problema sirotstva: realnost i ozhidaniia [The Problem of Orphanhood: Reality and Expectations]. Defektologiya – Defectology*, 1, 3-5 [in Russian].
6. Kuzmin, K. V., Sutyryn, B. A. (2002). *Istoriia sotcialnoi raboty za rubezhom i v Rossii (s drevnosti do nachala XX veka) [The history of social work abroad and in Russia (from antiquity to the beginning of the 20th century)]*. M.: Akademicheskii proekt; Ekaterinburg: Delovaia kniga [in Russian].

7. Liadobruk, O. V. Formuvannia zhyttievkykh kompetentnostei uchniv v umovakh zahalnoosvitnikh shkil-internativ [Forming life competences of pupils under the conditions of secondary comprehensive boarding schools]. (n. d.). Retrieved from http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=125 [in Ukrainian].
8. (2002). *Psikhologicheskoe soprovozhdenie litc, perezhivshikh na-silie v seme : Nauchno-metodicheskoe posobie [Psychological support for survivors of domestic violence: Scientific and methodological manual]*. SPb.: Sankt-Peterburgskii gosudarstvennyi institut psikhologii i sotcialnoi raboty [in Russian].
9. Savostianov, A. (2004). Kartina sotcialnogo sirotstva [Picture of social orphanhood]. *Zdorove detei – Children's health*, 22, 38-43 [in Russian].
10. Safonova, T. Ia. (1995). *Reabilitatciia detei v priiute [Rehabilitation children at the orphanage]*. Moskva [in Russian].
11. Senkevich, L. F. (2006). Spetsifika lichnostnogo razvitiia podrostkov, ostavshikhsia bez popecheniia roditelei [Specificity of personal development of adolescents left without parental care]. *Prakticheskaiia psikhologiia i logopediia – Practical psychology and speech therapy*, 2, 42-47 [in Russian].
12. Firsov, M. V. (1996). *Sotcialnaia rabota v Rossii: teoriia, istoriia, obshchestvennaia praktika [Social work in Russia: theory, history, social practice]*. Moskva [in Russian].
13. Cahill, C., Llewelyn, S. P., Pearson, C. (1991). Treatment of sexual abuse which occurred in childhood: A review. *British Journal of Clinical Psychology*, 30(1), 1-11 [in English].
14. Tomison, A. M. (1996). Child maltreatment and disability. *Australian Institute of Family Studies. Issues in child abuse prevention*, 7, 1-19 [in English].

(англійською переклала Слабоуз В. В. – доцент кафедри іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»)

ДЕФЕКТОЛОГІЯ

УДК: 376.016:033-28.31]-056.36-053.5

ДМИТРИЄВА Ірина

докт. пед. наук, професор, завідувач кафедри технологій спеціальної та інклюзивної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка 19, м.Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: dmitrievsgpu@gmail.com

БУРЛАЧЕНКО Аліна

студентка 2 курсу магістратури спеціальності 016 Спеціальна освіта, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка 19, м.Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: fso.tsio.alina@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ НАВИЧОК ЧИТАННЯ І ПИСЬМА У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація. У статті досліджується проблема оволодіння дітьми з особливими освітніми потребами, зокрема з аутистичними порушеннями, основами грамоти. Проведено експериментальне дослідження щодо вивчення особливостей формування навичок читання та письма у дітей молодшого шкільного віку із розладами аутистичного спектру. Визначено критерії та рівні сформованості в них навичок грамоти. Доведено, що молодші школярі з аутистичними порушеннями мають особливості формування навичок читання та письма різного ступеня прояву. Обґрунтовано психолого-педагогічні умови корекційного підходу до формування першооснов грамоти означеної категорії дітей. Представлено © Дмитрієва І., Бурлаченко А., 2018

методику корекційної роботи з формування навичок читання та письма у дітей із розладами аутистичного спектру молодшого шкільного віку.

Експериментально доведено дієвість і доцільність прийомів формування основ грамоти у дітей зазначеної категорії за умов спеціально організованої та послідовної корекційної роботи за запропонованою методикою.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, молодший шкільний вік, розлади аутистичного спектру, аутистичні порушення, грамота, читання, письмо.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави одним із пріоритетних напрямів національної політики виступає модернізація освіти щодо забезпечення всебічного гармонійного розвитку особистості дитини. Крім того, сучасні тенденції розвитку світової та української освіти молодшої шкільної ланки вказують на підвищення уваги теорії та практики до проблеми успішної соціалізації дитини молодшого шкільного віку у мікросоціалній групі школи, та глобально – у суспільстві.

Як відомо, шкільне навчання дітей починається з процесів опанування ними елементарними навичками грамоти. Підготовка дітей до навчання грамоти займає особливе місце у процесі всебічного розвитку дитячої особистості. Грамота – це оволодіння умінням умінь читати і писати тексти, викладати свої думки в письмовій формі, розуміти при читанні не тільки значення окремих слів і речень, а й зміст тексту, тобто оволодіння навичками писемного мовлення. Від того, як організовано початкове навчання читання та письма, залежать подальші успіхи дитини в навчальному процесі та у процесі адаптації її у соціумі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема підготовки дітей молодшого шкільного віку до навчання грамоти як передумови їхнього всебічного розвитку особистості через призму посилення роботи над усіма

видами мовленнєвої діяльності розглядається у роботах В. Бадер, А. Богуш, Н. Варенцової, М. Вашуленка, А. Воскресенської, Т. Гарбуз, О. Горошкіної, І. Гудзик, Л. Журової, А. Зрожевської, А. Іваненко, К. Крутій, М. Пентелюка, Т. Потоцької та ін., де науковці пропонують різні методики підвищення ефективності цього процесу.

Особливі труднощі в оволодінні основами читання і письма виникають у дітей із особливими освітніми потребами. Питання навчання грамоти дітей із особливостями інтелектуального розвитку розглядають Л. Вавіна, В. Воронкова, І. Дмитрієва, А. Катаєва, Н. Кравець, Г. Піонтківська, Л. Смірнова, В. Стребелева, Н. Тарасенко та ін.; питання особливостей розвитку усного та писемного мовлення глухих і слабочуючих дітей – Р. Боскіс, І. Колесник, О. Круглик, О. Мартинчук, Н. Морозова, Л. Фомічова, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін.; питання щодо порушень усного і писемного мовлення в учнів із дитячим церебральним паралічем – О. Гопіченко, Е. Данилавичюте, Т. Ілляшенко, М. Рождественська, О. Романенко, О. Чеботарьова, А. Шевцов та ін.; питання особливостей оволодіння основами грамоти дітей із фонетико-фонематичним і загальним недорозвиненням мовлення – С. Конопляста, Р. Левіна, Н. Пахомова, Н. Савінова, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.

На сучасному етапі становлення спеціальної педагогіки особливо гостро постає проблема навчання дітей із розладами аутистичного спектру, зокрема особливостей в оволодінні ними основ грамоти. Провідні вчені (Н. Андреева, О. Аршатська, О. Аршатський, Н. Базима, О. Баєнська, В. Башина, Ю. Бессмертна, О. Богдашина, М. Веденіна, А. Душка, Д. Ісаєв, В. Каган, І. Карвасарська, С. Конопляста, В. Лебединський, К. Лебединська, І. Логвінова, І. Марцінковський, О. Мастюкова, І. Мамайчук, С. Мнухін, С. Морозова, Т. Морозова, О. Нікольська, Л. Нурієва, К. Островська, М. Рождественська, О. Романчук, Т. Сак, Н. Сімашкова, Т. Скрипник, В. Тарасун, А. Хаустов, Г. Хворова, А. Чуприков, М. Шеремет, Л. Шипіцина,

Д. Шульженко, О. Янушко та ін.) вказують на характерні особливості їхнього розвитку: порушення розуміння й розвитку мовлення, сенсорна дезінтеграція; особливості, зумовлені органічним ураженням зон головного мозку та ін. Тобто особливості протікання ряду психічних функцій у означеної категорії дітей безпосередньо заважають оволодінню ними правильним читанням і письмом.

Встановлено, що найбільші труднощі становить навчання дітей із РАС початковим основам грамоти, адже письмо та читання є складними формами мовленнєвої діяльності, в процесі засвоєння яких приймають участь декілька тісно пов'язаних між собою аналізаторів. На думку науковців, не сформованість будь-якої з вищевказаних функцій у аутичних дітей викликає порушення процесу оволодіння навичками письма та читання (Н. Базима, К. Островська, Т. Скрипник, В. Тарасун, Д. Шульженко та ін. [1,2,3,4,5]). У зв'язку з наявністю у дітей із РАС своєрідності протікання процесів мислення, вчені рекомендують у процесі корекційно-педагогічній роботи з ними враховувати роль оточуючого середовища в негативних і позитивних проявах дитини; особливості сприймання та використання дитиною предметів, явищ, процесів; роль предметів, до яких дитина демонструє зацікавленість у комунікативних і мовленнєвих процесах; особливості самоконтролю поведінки та діяльності дитини.

Отже, ці та інші характерні проблеми неминуче виникають під час навчання дітей із аутистичними порушеннями основ грамоти. При цьому, оволодіння вмінням читати і писати охоплює всі сфери взаємодії аутичної дитини з дійсністю, забезпечують її успіх у пізнанні навколишнього світу, оволодінні різними видами навчально-мовленнєвої діяльності, розвитку соціальної адаптації а, отже — є основою життєвої компетентності дитини в цілому. Враховуючи вищезазначені особливості розвитку молодших школярів з РАС, ми вважаємо за потрібне наголосити

на особливій важливості вирішення проблеми змістовного та цілеспрямованого забезпечення процесу оволодіння ними основами грамоти.

Спостереження за динамікою наукових розробок і досліджень дозволяють констатувати посилення уваги науковців до проблеми аутистичних порушень. Теоретичний аналіз та узагальнення наукових досліджень із проблеми оволодіння дітьми з РАС базовими навичками грамоти свідчить про особливу значущість питання надання якісної освіти дітям із аутистичними порушеннями.

Але, попри всебічне вивчення особистості дитини з аутистичними порушеннями, дослідження безпосередньо процесу формування у молодших школярів з РАС першооснов грамоти залишилося дещо поза увагою науковців. Аналіз спеціальної психолого-педагогічної науково-методичної літератури вказує на недостатню увагу з боку наукової спільноти до визначення й обґрунтування теоретико-методичних засад і педагогічних умов формування елементарних навичок читання та письма у дітей із аутистичними порушеннями. При цьому зрозуміло, що спроби навчання шкільно-значущих навичок за допомогою традиційних методів і прийомів або застосування підходів, що використовуються в роботі з дітьми, які мають інші порушення розвитку, як правило, неефективні по відношенню до дітей з РАС. Саме тому проблема оволодіння дітьми молодшого шкільного віку з аутистичними порушеннями основами грамоти потребує подальшого спеціального дослідження.

Формування навичок письма та читання у дітей із РАС теоретично надзвичайно цікава проблема, що входить до кола важливих проблем спеціальної педагогіки. Її вивчення, апробація нових підходів до її розв'язання необхідні для створення науково обґрунтованої методики навчання дітей із РАС, спрямованої на корекцію недоліків їхньої пізнавальної діяльності.

Метою статті — обґрунтування необхідності впровадження запропонованої методики корекційної роботи з оволодіння дітьми з аутистичними порушеннями основами грамоти із використанням «Особистого Букваря».

Виклад основного матеріалу. Запропонована нами методика формування навичок оволодіння основами грамоти ґрунтується на загальнодидактичних принципах (науковості, свідомості й активності, систематичності, наступності, доступності, поступового ускладнення матеріалу, міцності засвоєння знань, виховуючого і розвиваючого навчання), а також специфічних (корекційного спрямування, диференційованого і індивідуального підходу, уповільненого темпу навчання, повторення у навчанні, практичного характеру навчання, принципу єдності розвитку словникового запасу з розвитком сприймання, уявлення, мислення, принципу семантизації лексики) принципах. Ефективність занять забезпечується реалізацією їх загальнодидактичних завдань: освітнього, корекційно-розвивального, виховного, практичного. Поряд із умовами навчання, які рекомендовані для організації навчальної діяльності дітей із порушеннями в інтелектуальному розвитку, пропонуємо використовувати спеціальні прийоми роботи для дітей із РАС. Поєднання цих принципів у процесі формування навичок письма та читання дітей із РАС підпорядковується основній меті – педагогічного забезпечення процесу оволодіння основами грамоти дітьми молодшого шкільного віку з РАС.

Специфіка запропонованої методики полягає в тому, що вона враховує:

- особливості сформованості базових навичок читання й письма та виявлені на цій основі механізмів помилок, яких припускалися діти із РАС під час виконання завдань констатувального етапу дослідження;
- специфіку сенсомоторного, розумового та мовленнєвого розвитку дітей означеної категорії;

- особливу систему застосування основних засобів даної методики, яка передбачає оволодіння навичками читання та письма у певній послідовності.

У змісті методики корекційної роботи було передбачено такі напрями:

- розвиток змістоутворення, яке ми розуміємо як досягнення осмисленого ставлення дитини до процесу навчання;
- формування навичок правильного по буквеного та по складового читання, розуміння прочитаного;
- формування вміння писати з найменшим відривом руки;
- формування навичок орієнтування на аркуші паперу, вміння писати уздовж рядка, не виходячи за його межі;
- формування охайності при письмі;
- формування елементарних навичок спілкування та взаємодії з оточуючими.

Основними педагогічними умовами нами визначено такі:

1. Створення сприятливого комунікативного простору шляхом організації сумісної діяльності дитини з педагогом.

2. Поетапність і системність процесу формування та розвитку опорних навичок читання та письма шляхом спеціальної організації розумової діяльності, спрямованої на усвідомлене оволодіння основами грамоти.

3. Добір такого змісту навчально-виховного матеріалу, який забезпечує індивідуальний підхід до кожної дитини.

4. Реалізація основних завдань навчання грамоти у взаємозв'язку з цілеспрямованим розвитком у дітей виявлених прогалин у підготовці до опанування грамоти.

5. Використання спеціального, наповненого для дитини особистісним змістом навчального матеріалу засобом створення

«Особистого Букваря», зв'язок навчання з особистим життєвим досвідом дитини.

Зазначимо, що розвиток змістоутворення вимагає використання спеціального, наповненого для дитини особистісним змістом навчального матеріалу, створенню таких умов навчання, які дозволяють домогтися усвідомлення дитиною кожного навчального завдання. Під час навчання читання експериментатор спочатку створює у дитини уявлення про те, що таке букви, слова, фрази, наповнює їх особистісними, емоційними смислами і тільки вже потім відпрацьовує техніку читання.

Починаючи з освоєння алфавіту, впізнавання букв у словах і поступово переходячи до читання окремих слів і фраз, учитель повинен намагатися обов'язково спиратися на матеріал із власного життя дитини. Такий підхід до навчання паралельно сприяє розвитку системи емоційних смислів дитини, допомагаючи їй усвідомлювати події власного життя, відносини, почуття близьких людей.

Створення «Особистого Букваря» передбачає особливу послідовність у вивченні літер, спрямовану на їх свідоме засвоєння:

1. Вивчення нової літери. Букву пише спочатку дорослий, а вже потім сама дитина (чи дорослий її рукою).

2. Малювання предметів, у назвах яких є необхідна буква. Дитина самостійно або за допомогою дорослого малює предмети або домальовує якусь деталь у зробленому дорослим малюнку.

3. Підписування намальованих предметів. Дитина сама або за допомогою дорослого пише в слові знайому букву. При необхідності написання букви заздалегідь відпрацьовується за допомогою вправ.

Вважаємо за необхідне перерахувати, які необхідні вміння ми намагаємося відпрацювати у дитини з РАС на початковому етапі навчання читання та письма в процесі створення «Особистого Букваря»:

1. Уміння правильно впізнавати і називати букву окремо і в словах. Для педагога важливим було не тільки навчити дитину правильно називати букву, а й розпізнавати місце розташування букви в слові. Якщо дитина стереотипно повторювала за педагогом його приклади, але не могла придумати власних, уміння не вважається сформованим. Засвоєння букви оцінювалося по здатності дитини придумати (або самостійно згадати) слова з необхідною буквою. Навіть якщо вона самостійно вигадувала тільки одне слово, яке починалося на досліджувану букву, ми вважали вміння сформованим.

2. Уміння правильно писати букву окремо і в словах. Завдяки моментальній зоровій пам'яті та інтересу до абстрактних знаків аутична дитина може мимоволі запам'ятати графічне зображення багатьох букв і писати їх хаотичним чином, догори ногами, дзеркально, отримуючи задоволення від зображення «незрозумілих значків». Однак нам набагато важливіше той факт, що дитина навчилася писати букви в рамках осмисленої довільної діяльності, усвідомлюючи можливість і необхідність використання досвіду письма у своєму житті. Тому вміння нами вважалось сформованим, коли дитина не тільки могла окремо написати букву, і й писала її в словах у відповідному місці.

Висновки. «Особистий Буквар» має на меті ознайомити дитину з буквами, допомогти їй запам'ятати їх графічне зображення, дати уявлення про те, що букви – це складові частини слів, що слова можуть позначати різні предмети або бути іменами близьких людей і та ін. Отже, використання запропонованої нами методики корекційної роботи на наше переконання сприятиме ефективному формуванню у дитини з аутистичними порушеннями першооснов читання і письма.

Перспективи подальших розвідок. Континуум напрямів роботи, наведених у змісті запропонованої нами методики роботи, може стати основою для наступних досліджень за означеною проблемою, подальше

вивчення якої ми пов'язуємо з дослідженням та уточненням особливостей роботи щодо формування й розвитку першооснов грамоти у дітей із аутистичними порушеннями із залученням до цього процесу батьків цих дітей та в умовах спеціального й інклюзивного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базима Н. В. Проблема породження мовленнєвого висловлювання у дітей з аутистичними порушеннями / Н. В. Базима // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – № 22. – С. 5-10.
2. Островська К. О. Психологічні особливості готовності аутичних дітей до навчання / К. О. Островська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009, – № 13. – С. 197-202.
3. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму / Т.В. Скрипник. – К. : Видавництво «Фенікс», 2010.– 388 с.
4. Тарасун В. В. Нейробиологія розвитку і навчання дитини. Теорія і практика аутології. Основи психосоматики / Мультимедійний супровід навчальних дисциплін. Навчально-методичний посібник. – Каравела, 2017. – 284 с.
5. Шульженко Д. І. Аутизм не вирок / Д. І. Шульженко – К.: Кальварія, 2010. – 224 с.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2018

ДМИТРИЕВА Ирина

докт. пед. наук, професор, заведуюча кафедри технологій спеціального і інклюзивного образования, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Україна, 84116

E-mail: dmitriegasgpu@gmail.com

БУРЛАЧЕНКО Алина

студентка 2 курсу магістратури спеціальності 016 Спеціальне
образование, ГВУЗ «Донбасський державний педагогічний
університет»,

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Україна, 84116

E-mail: fso.tsio.alina@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ БАЗОВЫХ НАВЫКОВ ЧТЕНИЯ И ПИСЬМА У ДЕТЕЙ С ОСОБЕННЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Резюме. В статье исследуется проблема овладения детьми особыми образовательными потребностями, в частности, с аутистическими нарушениями, основами чтения и письма. Проведено экспериментальное изучение особенностей формирования навыков чтения и письма у детей с расстройствами аутистического спектра младшего школьного возраста. Определены критерии и уровни сформированности навыков грамоты. Доказано, что все младшие школьники с аутистическими нарушениями имеют особенности формирования навыков чтения и письма разной степени проявления. Обоснованы психолого-педагогические условия коррекционного подхода к формированию первооснов грамоты данной категории детей. Представлена методика коррекционной работы по формированию навыков чтения и письма у детей с расстройствами аутистического спектра младшего школьного возраста. Экспериментально доказано действенность и целесообразность приемов формирования основ грамоты у детей указанной категории в условиях специально организованной и последовательной коррекционной работы по предложенной методике.

Ключевые слова: дети с особенными образовательными потребностями, младший школьный возраст, расстройства аутистического спектра, аутистические нарушения, грамота, чтение, письмо.

DMYTRIEVA Iryna

Doctor of Pedagogic Sciences (Ph. D.), Full Professor, Full Professor at the Department of Department of Special and Inclusive Education Technologies

Donbass State Pedagogical University,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: dmitriegaspu@gmail.com

BURLACHENKO Alina

Student of Master's Degree in specialty 016 Special education Donbass State Pedagogical University,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: fso.tsio.alina@gmail.com

PECULIARITIES OF FORMING OF BASIC READING AND WRITING SKILLS IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Abstract. Introduction. The article explores the problem of forming of basic reading and writing skills in children with special educational needs.

Analysis of publications. The most fundamental researches of the problem of forming reading and writing skills in children with autistic disorders were implemented by N. Andreeva, A. Arshatska, A. Arshatsky, N. Bazyma, O. Baienska, V. Bashina, J. Bessmertna, O. Bogdashina, M. Vedenina, A. Dushka, D. Isaev, V. Kagan, I. Karvasarskaya, S. Konoplyasta, V. Lebedinsky, K. Lebedinskaya, I. Logvinova, I. Martsinkovsky, O. Mastjukova, I. Mamaichuk, S. Mnukhin, S. Morozova, T. Morozova, O. Nikolskaya, L. Nurieva, K. Ostrovskaya, M. Rozhdestvenskaya, A. Romanchuk, T. Sak, N. Simashkova, T. Skrypnyk, V. Tarasun, A. Hausov,

G. Khvorova, A. Chuprikov, M. Sheremet, L. Shipitsina, D. Shulzhenko, O. Yanushko and others.

Purpose. Substantiation of the necessity of introducing the proposed method of correctional work on the mastering in basics of literacy by children with autistic disorders using the “The Personal Primer”.

Results. Experimental research of features of forming of reading and writing skills in children with autistic disorders of primary school age was conducted. Criteria and levels of formation of literacy skills were identified. The fact, that all of primary schoolchildren with autistic disorders has features of forming reading and writing skills of varying degrees of manifestation was proved. Psychological and pedagogical conditions of correctional approach to forming basics of literacy in this category of children were substantiated. Method of correctional work on forming reading and writing skills in children with autistic disorders primary school age was submitted. Efficacy and advisability of methods of forming of basics of literacy in children of this category in conditions of specially organized and consistent correctional work on proposed method were experimentally proved.

Conclusions. In this way, a purpose of "The Personal Primer" is to familiarize with letters, to help to remember a graphic image of letters, to give a conception that letters are components of words, that words can mean a different objects or to be the names of relative people.

Key words: autism, autistic disorders, autism spectrum disorders, reading and writing, literacy, reading, writing, children of primary school age.

REFERENCES

1. Bazima N. V.. (2011). The problem of the generation of speech in children with autistic disorders. *Scientific journal of NP Drahomanov NPP. Series 19. Correctional Pedagogy and Special Psychology: Sb. sciences works. . № 22 , 5-10.*

2. Ostrovskaya K. O.. (2009). Psychological peculiarities of the readiness of autistic children to study. *Scientific journal of NP Drahomanov NPP. Series 19. Correctional Pedagogy and Special Psychology: Sb. sciences works.* . 13 (1), 197-202.
3. Skrypnyk T.V. (2010). *Phenomenology of autism*. Kyiv: Phoenix. 388.
4. Tarasun V.V. (2017). Neurobiology of child development and education. Theory and practice of autology. Basics of psychosomatics. In: Tarasun V.V. *Multimedia support of educational disciplines. Educational and methodical manual*. Kiev: Caravel. 284.
5. Shulzhenko D.I. (2010). *Autism is not a sentence*. Kiev: Calvary. 224.

(англійською переклали: Квітка Н.О. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту спеціальної педагогіки НАПНУ, А. Г. Бурлаченко – студентка 2-го курсу магістратури спеціальності 016 Спеціальна освіта ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923-057.87:004.77-042.72

ДЕЙНИЧЕНКО Лариса

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри психології, ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. генерала Батюка 19, м.Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: deynichenkolora@gmail.com

ОСОБИСТІСНІ ВЛАСТИВОСТІ СТУДЕНТІВ СХИЛЬНИХ ДО ІНТЕРНЕТ-АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Анотація. У статті розглядаються різні погляди зарубіжних і вітчизняних науковців на проблему інтернет-адиктивної поведінки. Розкрито сутність поняття «інтернет-адикція», визначено основні чинники, що впливають на її формування: психологічні, соціально-психологічні, соціальні. Визначено особливості застосування інтернет-комунікацій у студентському середовищі. Розроблено програма діагностичного дослідження феномену інтернет-адиктивної поведінки в студентському середовищі. Емпіричним шляхом виявлено всі рівні інтернет-залежності у молоді.

Найбільш виражений середній рівень: такі студенти піддаються ризику, схильні до онлайн-залежностей. Представлено порівняльний аналіз властивостей особистості студентів схильних до інтернет-залежності. у студентів, схильних до інтернет-адиктивної поведінки, встановлено рівень особистісної тривожності вище середнього, тоді як у незалежних студентів — він чітко знаходиться на середньому рівні. Встановлено також, що такі властивості особистості як: високий рівень особистісної тривожності, невротичність, роздратованість, сором'язливість, агресія властиві студентам, схильним до інтернет-адиктивної поведінки.

Ключові слова: інтернет-адикція, інтернет-адиктивна поведінка, інтернет-залежність, студентська молодь, особистості якості студентів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі інформаційна мережа Інтернет надає великі можливості для діяльності та самовираження людини, які не завжди можуть бути реалізовані в дійсності. Студентська молодь – одні з найбільш активних користувачів мережі Інтернет, яку вони використовують не лише з пізнавальною метою, а й з рекреаційною. Можливості соціальних мереж настільки широкі, що молодь замінює свою освітню функцію комп'ютерними іграми, спілкуванням у чатах і не завжди спроможна контролювати час, проведений в Інтернеті. Таке надмірне захоплення інтернет-комунікаціями здатне психологічно впливати на людину та з часом може призвести до інтернет-адиктивної поведінки. У зв'язку з цим, вивчення особистості студентів схильних до інтернет-залежності, а також розробка системи психологічних заходів, спрямованих на запобігання зростанню адиктивної поведінки, є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження проблеми психології залежності від Інтернету, як поведінкової адикції, докладно висвітлено у зарубіжній літературі, у працях таких науковців, як: Б.Браун, А.Гольдберг, Д.Грінфілд, М.Холл, М.Шоттон, К.Янг та ін. Вивчення негативних наслідків комп'ютеризації, пов'язаних із інформаційним перевантаженням, формуванням деструктивного образу світу інтернет-залежності, присвячені наукові доробки А.Войскунського, А.Жичкіної, М.Іванова, О.Смислової, Н.Чудової, які запропонували визначення інтернет-залежності, критерії, діагностику її виявлення та рекомендації щодо профілактики.

Серед вітчизняних науковців, що присвятили свої дослідження проблемі Інтернет-залежності, Т.Вакулич, О.Дроздов, Т.Карабін, В.Лоскутова, В.Посохова та інші. Проте, у вітчизняній психологічній науці ще недостатньо вивчено особливості інтернет-адиктивної поведінки саме у студентському середовищі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження особистісних властивостей студентів схильних до інтернет-адиктивної поведінки. Нами було поставлено завдання розкрити поняття та всановити чинники інтернет-адикції, визначити рівень схильності до інтернет-залежності в студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Теоретичний аналіз психологічної літератури свідчить про те, що вивчення проблеми інтернет-адиктивної поведінки викликало достатній інтерес у вітчизняній і світовій науці. Термін «інтернет-адикція» запропонував А.Гольдберг для опису непереборного бажання користуватися Інтернетом. Дослідник стверджував, що інтернет-адикція впливає на навчальну, соціальну та психологічну сфери діяльності й визначає патологічне використання комп'ютера з метою залучення до соціальної взаємодії. [1]. Інше визначення «інтернет-адикція» – це нав'язлива потреба використання інтернету, що супроводжується соціальною дезадаптацією та яскраво вираженими психологічними симптомами. Визначаючи адиктивну поведінку, як відхід від реальності, за допомогою зміни психічного стану, варто зазначити, що створювана комп'ютером реальність, поза сумнівом, змінює психічний стан людини. В рамках досліджуваної нами проблеми терміни «інтернет-адикція», «інтернет-залежність» та «залежність від інтернету» наповнюються однаковим змістом.

На думку О. Жичкіної [2], результати психологічних досліджень інтернет-адиктивної поведінки дають можливість розглядати Інтернет як

середовище скоріш соціальне, аніж безособово-інформаційне. Особливості інтернет-комунікації (невизначеність, анонімність, безпека, невидимість суб'єкта, значна різноманітність середовищ спілкування та діяльності) не тільки впливають на формування певних психологічних особливостей її користувачів, а й дають змогу говорити про мережу Інтернет як про середовище, у якому багато соціальних ситуацій є «слабкими» – такими, за яких поведінка визначається переважно особистісними, а ніж ситуаційними змінами. Ці особливості мережі Інтернет роблять її сприятливим середовищем для дослідження особистісних детермінант поведінки в невизначеному середовищі.

Психологічний аналіз особливостей інтернет-адикції виявляє, що її важливою складовою, порівняно з іншими адикціями, є багаторівневе залучення адикта до віртуальної реальності зі зростанням ілюзорної оцінки того, що відбувається. Для адиктивної особистості притаманна власна система цінностей, особливе мислення, сприйняття й емоційний стан. Високий рівень інтеграції призводить до того, що інтернет-адикт не потребує типових для інших форм адикції психологічних захистів. Майже відсутні такі захисні механізми, як заперечення, проєкція та інтелектуалізація.

Аналіз даних дослідження Т.М.Вакуліч [3], показав, що основні чинники інтернет-залежної поведінки поділяються на три основні групи:

1) психологічні (самоствердження через створення віртуального образу, наближеного до «Я-ідеального»); простота самореалізації у творчості та самовираженні; не сформованість мотивації досягнення мети, можлива загроза виникнення психічних розладів;

2) соціально-психологічні (потужне розширення меж спілкування особистості; легкість знаходження однодумців і емоційно близьких людей, задоволення потреби приналежності до соціальної групи та визнання; можливість відійти від реальності);

3) соціальні (існування сучасної людини в інформаційно-насиченому середовищі: агресивність подання інформації у ЗМІ, поява нових засобів впливу на свідомість, ослаблення найважливіших соціокультурних інститутів, відсутність впливових соціальних програм психопрофілактики).

Адиктивна поведінка формується поетапно, поступово. Знання особливостей прояву залежної поведінки на кожному етапі дає змогу попередити чи зупинити розвиток інтернет-залежності. На нашу думку, основні зусилля в цьому питанні треба робити задля виявлення психологічних факторів, що сприяють формуванню інтернет-адиктивної поведінки з метою її подальшої корекції. Це цілком зрозуміло, тому що Інтернет як засіб спілкування – це компенсаторний механізм, який сублимує реальні людські стосунки.

Важливим завданням для нас було визначення особливостей інтернет-адиктивної поведінки в студентському середовищі. Саме у студентські роки багато людей активно використовує Інтернет як зручний інструмент у навчальній і поза навчальній діяльності. Психологічні наслідки застосування інтернет-комунікації мають амбівалентний характер. З одного боку, є позитивні впливи на студентську молодь: розширюється сфера контактів, активне спілкування з багатьма людьми з метою одержання необхідної інформації. Розширення можливостей для комунікації в різних віртуальних групах дозволяє отримати певний соціальний статус, що є важливим для студента. Спілкування і знайомства за допомогою Інтернету легкі, необтяжливі, доступні у будь-який час.

Спілкування на тематичних форумах, знайомство з різними поглядами на проблеми, можливість запитувати й висловлювати власну думку, — все сприяє зміні авторитарного стилю спілкування на демократичний, такий, що орієнтований на навчання. Студент часто використовує Інтернет у навчанні як універсальний дослідницький засіб, а також як засіб пошуку необхідної інформації при підготовці до семінарів,

іспитів, виконанні завдань. Інтернет надає доступну, повну і різноманітну інформацію. Розвинена мережа пошукових «систем» значно полегшує пошук потрібних відомостей.

Усе це спрямовує студента до успішної навчальної діяльності та розвитку його інтелектуальних здібностей. Інтернет відкриває не тільки широкі можливості для реалізації здібностей студентів, прояву особистої активності, а і уможливорює компенсації відсутніх якостей. З іншого боку, є негативні впливи на учасників інтернет-комунікації, під час взаємодії людини з інформаційними технологіями зазвичай може відбутися втрата власного «Я» з заміною на «Я-віртуальне», що призводить до заміни її мотиваційно-особистісної сфери що, позначається на процесі життєвого планування.

Відповідно з вище викладеним В.Посохова, досліджуючи особливості життєвого планування інтернет-залежної молоді, дійшла висновку, що у схильної до інтернет-адикції молоді спостерігається фактичний недолік тенденції щодо планування власного майбутнього: «Через надмірну захопленість Інтернетом особистість втрачає контроль над процесами, що відбуваються, виникає так зване розмивання кордонів віртуального й реального світів. реальним є фактичне виключення з планів таких сфер життя людини, як інтимно-особистісні стосунки та професійна спрямованість» [5,с.18].

Аналіз психологічної літератури переконує, що окремі вияви інтернет-адикції пов'язані з властивостями особистості. Нами було сформульовано припущення про те, що студентам притаманні різні типи взаємодії з інтернет-простором, кожен із яких можна охарактеризувати за своєрідністю прояву особистісних властивостей.

Через те, що проведений аналіз феномену інтернет-залежності вимагав повнішого розкриття його змісту на експериментальному матеріалі, ми впродовж 2017-2018 років проводили дослідження інтернет-

залежності студентів Донбаського державного педагогічного університету. У дослідженні брали участь 135 студентів 2-3 курсів чотирьох факультетів.

Були використані психодіагностичні методики: тест інтернет-залежності К.Янг, у адаптації Є.Раєвської; «Тест інтернет-залежність» С.А.Кулакова; Фрайбургський багатофакторний особистісний опитувальник FPI та «Шкала оцінки рівня реактивної і особистісної тривожності» (Ч.Д.Спілбергера, у адаптації Ю.Л.Ханіна). Для математично-статистичного аналізу даних ми використовували метод t -критерій Ст'юдента.

На першому етапі експерименту досліджувався феномен інтернет-адиктивної поведінки в студентській молоді. За допомогою методики інтернет-залежності К.Янг, у адаптації Є.Раєвської, у студентів були виявлені всі рівні інтернет-залежності. Як звичайні користувачі, тобто 29,3% студентів отримали низький рівень за показником інтернет-залежності. Студентів з надмірним захопленням Інтернету, з середнім рівнем інтернет-залежності – 53,5%. З високим рівнем інтернет-залежності виявлено 17,2% студентів від загальної кількості досліджуваних. Отже більшість студентів схильна виявляти надмірне захоплення Інтернетом і комп'ютером загалом, комп'ютерними іграми, соціальними мережами тощо. Інтернет суттєво впливає на життя молоді, але вони спроможні себе контролювати.

Зазначимо, що схильність до інтернет-адиктивної поведінки студентів було також підтверджено результатами методики «Інтернет-залежність» С.А.Кулакова. За результатами дослідження схильності до інтернет-залежності встановлено, що серед більшості студентів чітко виражений середній рівень – 54,4% схильності до інтернет-залежності, 18,2% студентів – високий рівень, і лише у 27,4% студентів виявлено низький рівень показнику інтернет-залежності.

Узагальнення результатів дослідження інтернет-залежності в студентів дають нам підстави стверджувати, що можливий діапазон групи ризику схильності до інтернет-адиктивної поведінки від 14% до 40% опитаних студентів. На наш погляд, існує альтернативне пояснення широкого розповсюдження надмірного використання Інтернету в Україні. Взагалі, причини можуть полягати в тому, що в Європі, де давно визнали ризик інтернет-залежності, ведеться постійна робота щодо інформування молоді, профілактики й долання надмірного використання Інтернету студентами.

В Україні потребу такої роботи поки що тільки обговорюють, а роботу студентської молоді в Інтернеті ніхто не контролює, вважається що в них повинні бути сформовані навички саморегуляції, контролю часу за перебуванням у соціальних мережах.

Привертає увагу той факт, що в групі студентів із високим рівнем інтернет-залежності кількість осіб чоловічої статі перевищує на 20% кількість осіб жіночої статі. Такий результат, на нашу думку, можна пояснити неприйняттям себе, незрілим усвідомленням себе як чоловіка, своїх чоловічих якостей і обов'язків.

З метою діагностики властивостей особистості студентів із показниками інтернет-залежності нами використано Фрайбургський багатофакторний особистісний опитувальник FPI. Аналіз результатів властивостей особистості студентів показав, що у більшості студентів високий рівень виражений за такими властивостями як: роздратованість – 65%, сором'язливість – 52%, емоційна лабільність – 53% студентів. На середньому рівні переважають такі шкали як: спонтанна та реактивна агресія – 48%, невротичність – 45%, відкритість – 45%, товариськість – 43% студентів.

Більш детальний аналіз виражених властивостей особистості студентів показав, що за показником «роздратованість» студенти

виявляють нестійкий емоційний стан зі схильністю до афективного реагування. У таких студентів — часті перепади настрою, від поганого (гіпотімії) до піднесеного (гіпертимного) з переважанням одного з них. Вони не переносять заперечень, вкрай нетерплячі, в суперечках не вислуховують чужої думки, не погоджуються згодні з ними. Шкала «сором'язливість» (52% студентів) свідчить про наявність тривожності, скутості, невпевненості, результатом чого є труднощі у соціальних контактах. Студентам буває складно важко знайти спільну мову з оточуючими, навіть із рідними та близькими людьми. Шкала «емоційна лабільність» (53% студентів) свідчить про нестійкий емоційний рівень, який проявляється в частих коливаннях настрою, підвищеній збудливості, роздратованості, недостатній саморегуляції.

Теоретичний аналіз психологічних досліджень свідчить, що суттєвою властивістю особистості студентів схильних до інтернет-адиктивної поведінки є наявність у них тривожності. З цією метою нами було досліджено рівень тривожності у студентської молоді за методикою тривожності Ч.Д.Спілбергера, у адаптації Ю.Л.Ханіна.

Аналіз результатів діагностики рівня особистісної тривожності показав, що більшість 38,3 % студентів мають високий рівень тривожності. Дуже висока тривожність може викликати порушення уваги, іноді навіть порушення тонкої координації. Помірну тривожність мають 30,3% студентів від загальної кількості досліджуваних, що не заважає їхньому життю і допомагає в діяльності, забезпечуючи необхідний рівень занепокоєння за результати діяльності і мотивацію праці. Низький рівень тривожності отримали 31,4 % студентської молоді. Водночас, виявлено у студентів, схильних до інтернет-адиктивної поведінки, рівень особистісної тривожності вище середнього, тоді як у незалежних студентів він чітко знаходиться на середньому рівні. Студенти, схильні до інтернет-адиктивної поведінки, перебуваючи поза мережею, відчують постійну напругу,

занепокоєння та нервозність. Тривалий час відсутності роботи за комп'ютером викликає у студентів стрес. Особистісна тривожність у інтернет-адиктів багато в чому пов'язана з постійним відчуттям небезпеки відсутності Інтернету взагалі.

Порівняльний аналіз показників властивостей особистості за t-Стьюдентом засвідчив, що у студентів з інтернет-залежністю переважає: невротичність ($t=2,011$; $p<0,001$) і роздратованість ($t=2,016$; $p<0,001$), що проявляється в зниженні настрою, самопочуття й активності. Студентська молодь із вираженою інтернет-адикцією багато часу проводять у соцмережах, приділяють значно менше уваги підготовці до навчання.

Також нами встановлено, що в інтернет-адиктів значно виражена сором'язливість ($t=3,505$; $p<0,001$), що свідчить про наявність тривожності, скутості, невпевненості, унаслідок чого проявляється складність у соціальних контактах, відсутня можливість самовираження. У молоді з інтернет-адиктивною поведінкою проявляється спонтанна агресія ($t=3,402$; $p<0,001$), вони не прислуховуються до думок інших людей, їм властивий нонконформізм, вони важко адаптуються до умов навчально-виховного процесу. Їм притаманна також висока конфліктність, агресивність, низька емоційна стійкість.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Емпіричне дослідження дозволяє виділити властивості особистості, притаманні студентам схильних до інтернет-адиктивної поведінки, серед них: високий рівень особистісної тривожності, невротичність, роздратованість, сором'язливість, агресія тощо. Проведене дослідження є перспективним щодо подальшого аналізу та вивчення проблеми запобігання інтернет-адиктивної поведінки студентів, шляхом удосконалення діяльності психологічної служби в освіті задля попередження та корекції інтернет-адиктивної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Войскунский А.Е. Феномен зависимости от Интернета / А.Е.Войскунский // Гуманитарные исследования в Интернете / Под.ред. Войскунского А.Е. . – М., 2000. – С. 100-131.
2. Жичкина А. Социально-психологические аспекты общения в Интернет // Флогистон [Электронный ресурс]. Режим доступа : flogiston.ru/projects/articles/refinf.shtml.
3. Вакуліч Т.М. Інтернет-залежність як новий вид адиктивної поведінки / Т.М. Вакуліч //Науковий часопис НПУ ім. М.Драгоманова. Серія №12. Психологія / За ред. Долинської Л.В. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005.– Вип.7(31) – С. 22.
4. Больбот Т.Ю. Фактори ризику розвитку комп'ютерної залежності в осіб молодого віку / Т.Ю. Больбот // Укр. вісник психоневрології. . – 2004. . – Т.12, вип. 4. . – С. 75-80.
5. Посохова В.В. Соціально-психологічні особливості формування життєвих планів інтернет-залежної молоді: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук / В.В.Посохова. – К., 2006. – 36 с.
6. Фатунова В.М. Самореалізація студентів у системі мотиваційних детермінант Інтернет – середовища / В.М. Фатунова // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України, Т. IV, частина 7. – К., 2002. – С. 270-282.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2018

ДЕЙНИЧЕНКО Лариса

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри психології, ДВУЗ
«Донбаский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: deynichenkolora@gmail.com

ЛИЧНОСТНЫЕ СВОЙСТВА СТУДЕНТОВ СКЛОННЫХ К ИНТЕРНЕТ-АДДИКТИВНОМУ ПОВЕДЕНИЮ

Резюме. В статье рассматриваются взгляды зарубежных и отечественных ученых на проблему интернет-аддиктивного поведения. Раскрыта сущность понятия «интернет-аддикция», определены основные факторы, влияющие на ее формирование: психологические, социально-психологические, социальные. Определены особенности применения интернет-коммуникаций в студенческой среде. Разработана программа диагностического исследования феномена интернет-аддиктивного поведения в студенческой молодежи. Эмпирическим путем выявлены все уровни интернет-зависимости у молодежи, но наиболее выраженный средний уровень, такие студенты подвергаются риску и склонны к онлайн-зависимостей. Представлен сравнительный анализ свойств личности студентов склонных к интернет-зависимости. Выявлено, что у студентов склонных к интернет-аддиктивному поведению уровень личностной тревожности выше среднего, тогда как в независимых студентов он четко находится на среднем уровне. Установлено, что такие свойства личности как: высокий уровень личностной тревожности, невротичность, раздражительность, застенчивость, агрессия присущи студентам склонных к интернет-аддиктивному поведению.

Ключевые слова: интернет-аддикция, интернет-аддиктивное поведение, интернет-зависимость, студенты, личности свойства студентов.

DEINYCHENKO Larysa

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology, SHEI “Donbas State Pedagogical University”,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: deynichenkolora@gmail.com

PERSONALITY TRAITS OF STUDENTS INCLINED TO INTERNET-ADDICTIVE BEHAVIOUR

Abstract. The article analyses the viewpoints of domestic and foreign scientists on the problem of the Internet-addictive behaviour. The essence of the concept “Internet-addiction” is disclosed, the basic factors influencing its formation are revealed. The peculiarities of applying the Internet communications in the students’ environment and of their psychological consequences are defined. The phenomenon of the Internet-addictive behaviour in the student youth. All the levels of the Internet-addiction of youth are revealed, but the average is more expressed, that is such students are at risk and are prone to the on-addiction. The empirical investigation of the personality traits of students who are prone to the Internet-addictive behaviour is conducted.

Abstract. Introduction. The article raises the problem of revealing the personality traits of students inclined to the Internet-addictive behaviour.

Analysis of publications. The scientific works of A. Voiskunskyi, A. Holdberh, A. Zhyckina, M. Ivanov, O. Smyslova, N. Chudova are devoted to investigating psychology of dependence on the Internet as a behaviour addiction. The psychological peculiarities of the Internet-addiction of teenagers have been researched by the domestic scientists – T. Vakulych, O. Drozdov, T. Karabin, V. Posokhova.

Purpose. The purpose of the paper is to investigate the personality traits of the students inclined to the Internet-addictive behaviour.

Results. The essence of the concept “Internet-addiction” is considered as one of the types of addiction which is accompanied by social maladaptation and brightly expressed psychological symptoms. The basic factors of the Internet-addictive behaviour are disclosed: psychological, social-psychological, social. The peculiarities of the Internet-addictive behaviour in the students’ environment are determined. The personality traits of students with different levels of the Internet-addiction are ascertained.

At the first stage of the experiment the phenomenon of the Internet-addictive behaviour of the student youth has been analysed. All the levels of the Internet-addiction of the student youth are disclosed. The possible range of the risk group of predisposition to the Internet-addiction behaviour is from 14% to 40% of the students interviewed. At the second stage the personality traits of the university students are revealed. It is determined that the level of the personal anxiety among the students who are predisposed to the Internet-addictive behaviour is higher than the average one, whereas in the students independent from the Internet-addiction this level is clearly on average.

Conclusion. The empirical investigation allows to determine the personality traits typical to the students inclined to the Internet-addictive behaviour, and among them there are the following ones: high level of personal anxiety, neuroticism, irritability, shyness, aggression, etc. The conducted investigation is promising for further analysis and studying the problem of preventing the Internet-addictive behaviour of students by improving the activities of the psychological service in education in order to prevent and correct the Internet-addictive behaviour.

Key words: Internet-addiction, Internet-addictive behaviour, student youth, personality traits of students.

REFERENCES

1. Voiskunskii A. E. (2000). *Phenomenon of dependence on the Internet [Fenomen zavisimosti ot Interneta]*. Moskva [in Russian].
2. Zhichkina A. *Sotsialno-psikhologicheskie aspekty obshcheniia v Internet [Social-psychological aspects of communication in the Internet]*. Retrieved from: flogiston.ru/projects/articles/refinf.shtml [in Russian].
3. Vakulich T. M. (2005). Internet-zalezhnist yak novyi vyd adyktivnoi povedinky [Internet-addiction as a new type of addictive behaviour]. *Naukovyi chasopys NPU im. M.Drahomanova – Scientific journal of M. Drahomanov NPU, 12, 22* [in Ukrainian].

4. Bolbot T. Yu. (2004). Faktory ryzyku rozvytku kompiuternoї zalezhnosti v osib molodoho viku [Risk factors of development of computer addiction in persons of young age]. *Ukr. visnyk psykhonevrolohii – Ukrainian Journal of Psychoneurology*, 4, 5-80 [in Ukrainian].
5. Posokhova V. V. (2006). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti formuvannia zhyttievkykh planiv internet-zalezhnoi molodi [Socio-psychological peculiarities of forming life plans for Internet-addiction of youth]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Faturova V. M. (2002). Samorealizatsiia studentiv u systemi motyvatsiinykh determinant Internet – seredovyshcha [Self-realisation of students in the system of motivation determinants of the Internet environment]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii – Problems of general and pedagogical psychology*, 7, 270-282 [in Ukrainian].

(англійською переклала В. В. Слабоуз – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ»)

УДК 159.942-053.5:316.362.1-055.52-055.62

МЕЛЮЯН Анаїт

канд. психол. наук, професор, зав. каф. прикладної психології ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ГУБАРЕВА Наталія

магістрант 2 курсу факультету «Психології, економіки та
управління» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

КЛІНОВСЬКИЙ Олександр

магістрант 2 курсу факультету «Психології, економіки та
управління» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМОТНОСТІ ТА ЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Анотація. в статті розглянуті особливості взаємозв'язку самотності та захисних механізмів у студентському віці. На основі теоретичного аналізу та за результатами експериментального дослідження ми можемо стверджувати, що коли студентська молодь відчуває суб'єктивне почуття самотності, вони схильні заперечувати ці переживання, приписувати їх оточуючим та виражати протилежні прагнення.

Ключові слова: самотність, захисні механізми, студентський вік.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Самотність як стан існувала в усі часи, проте саме сьогодні породило проблему самотності, як вагомий психологічний і соціальний феномен.

У сьогоднішні інакше осмислюється вплив суспільства на індивіда, і велике значення надається тому, як сама людина визначає своє положення в суспільстві, в залежності від свого внутрішнього світу. Зміна акцентів, що підсилюють психологічну забарвленість феномена самотності, на думку ряду авторів, пов'язана, з одного боку, з розвитком самосвідомості людини, а з іншого – з соціальними змінами та економічно-технічним розвитком суспільства. Сучасна культура та модернізація веде до того, що в людини з'являється відчуття рольової роздрібненості, тому найчастіше виникає образ декількох «Я», які можуть реалізувати себе в різних соціальних сферах, і які не можуть бути визначені єдиною характеристикою. Якщо ж обставини складаються так, що людина не одержує визнання на соціально-груповому рівні, і в неї немає близьких друзів, то така ситуація породжує глибоку психологічну кризу особистості, яка сприяє прояві відчуття самотності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичний аналіз літератури показав, що проблемою самотності займалися такі зарубіжні дослідники як З. Фрейд, Е. Фромм, Ж. П. Сартр, В. Франкл, В. Ялом та ін. Проблема самотності відображена в дослідженнях вітчизняних психологів як С. Л. Рубінштейн, К. А. Абульханова-Славська, Б. Р. Ананьєв, Л. В. Старовойтова, Р. М. Тихонов, Ж. В. Пузанова, О. Н. Кузнецов та ін. Цікава концепція видів самотності належить Ц. Р. Корчагіної, яка запропонувала інструментарій вивчення самотності.

Аналіз наукової літератури з проблеми психологічного захисту показав неоднозначність поглядів на даний феномен у зарубіжній та

вітчизняній психології. Переважна більшість зарубіжних науковців (А.Адлер, Е.Берн, З. Фрейд, А.Фрейд, Е.Фромм, Г.Гартман та ін.) розглядають психологічний захист здебільшого як засіб усунення емоційної напруги, що оберігає психіку від травм, які можуть заподіяти їй життєві обставини, але й водночас ці механізми заважають усвідомлювати помилки щодо власних рис характеру і поведінки, ускладнюючи тим самим, вирішення особистих проблем. Серед вітчизняних учених великий внесок у дослідження даного питання зробили Ф.В. Бассін, Ф.Е. Василюк, Р.М. Грановська, Б.В. Зейгарник, А.М. Штипель, В. І. Журбін, К.Г.Гарбузов, Ф. В. Березін, В. В. Столін, Ю. В. Захаров, В. А. Ташликов, Т.С. Яценко та інші.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті — висвітлити результати експериментального дослідження щодо шляхів виявлення особливості взаємозв'язку самотності і захисних механізмів у студентському віці.

Виклад основного матеріалу. Феномен самотності пов'язаний із переживанням ситуацій, що суб'єктивно сприймаються людиною як небажаний дефіцит спілкування і позитивних відносин з оточуючими людьми. Нерідко переживання самотності проявляється у формі бажання бути включеним в якусь групу чи потреби бути в контакті з ким-небудь.

У зарубіжній психології розроблено ряд теоретичних підходів до самотності: неофрейдський, гуманістичний, екзистенційний, соціологічний, інтеракціоністський, когнітивний. Ці дослідження зводяться до вивчення рис характеру й особистісних якостей самотніх людей, вікових особливостей та атрибутивних моделей самотності, до виділення її складових, визначення різних типологій і шкал [6].

У вітчизняній психології підходи до проблеми самотності можна звести до двох концептуальних напрямів, в яких самотність розглядається як негативне чи позитивне явище. Об'єднує ці підходи розуміння

самотності як емоційного стану людини, яка перебуває в ізоляції реальній або у самосвідомості.

Самотність сприймається як суб'єктивне, суто індивідуальне переживання, яке виражає певну форму самосвідомості і показує розкол основної реальної системи відносин і зв'язків внутрішнього світу особистості. Значення цієї специфічної форми самосвідомості особливо важливо для людини тоді, коли переживання самотності стають причиною краху надій.

Самотність зазвичай переживається на двох рівнях:

1. Емоційний рівень: відчуття повного занурення в себе, приреченості, непотрібності, безладу, порожнечі, відчуття втрати.
2. Поведінковий рівень: рівень соціальних контактів падає, розриваються міжособистісні зв'язки [7].

Для ідентифікації самотності частіше використовують цілий ряд поведінкових характеристик, включаючи низький рівень соціальних контактів, розрив усталених зв'язків, а також незадовільні зразки соціальної взаємодії.

Когнітивні індикатори самотності, очевидно, виводяться з уявлення про певний тип соціальних відносин, відсутніх у поточний момент. Суспільна свідомість відображає потребу в більш частій і тісній взаємодії людини і суспільства.

Психологічний захист – це спеціальна система стабілізації особистості, спрямована на огороження свідомості від неприємних, травмуючих переживань, пов'язаних із внутрішніми і зовнішніми конфліктами, станами тривоги і дискомфорту.

Більшість дослідників схильні до висновку, що функціональним значенням і метою психологічного захисту є послаблення внутрішнього конфлікту, обумовлене протиріччями між інстинктивними імпульсами несвідомого та інтеріорізованими вимогами зовнішнього середовища, що

виникають у результаті соціальної взаємодії. Послаблюючи цей конфлікт, захист регулює поведінку людини, поліпшує його адаптованість та урівноважує психіку.

Вперше поняття “захист” використав З. Фрейд у 1894 році у своїй роботі “Захисні нейропсихози”. З його первісних бачень, механізми психологічного захисту є вродженими, запускаються в екстремальних ситуаціях і виконують функцію зняття внутрішнього конфлікту, тобто виступають як засіб вирішення конфлікту між свідомим і несвідомим. Розширення уявлень про захист пов’язано з ім’ям доньки Зигмунда Фрейда – Анною Фрейд. Вона підкреслила зберігаючий характер захисних механізмів, вказуючи, що вони запобігають дезорганізацію та розпад поведінки, підтримують нормальний психічний статус особистості. А. Фрейд розподілила механізми захисту на групи і виділила перцептивні, інтелектуальні та рухові автоматизми, забезпечують послідовне викривлення образу реальної ситуації з метою ослаблення і травмуючи емоційні напруження.

У дослідженнях І. М. Нікольської та Р.М. Грановської диференціюється 11 механізмів захисту в дорослих і 5 дитячих поведінкових реакцій, таких як: заперечення, витиснення, подавлення, раціоналізація, проєкція, ідентифікація, відчуження, заміщення, сновидіння, катарсис та дитячі поведінкові реакції: відмова, опозиція, імітація, компенсація.

На думку Т.Яценко, існують базові та ситуативні механізми психологічного захисту. Ситуативні захисти спрацьовують автоматично, переважно під час взаємодії з іншими людьми, коли є ризик не підтвердження гідності «Я». Якщо базові залежать від глибинних механізмів і мають сталий і незмінний характер, то ситуативні (периферійні) — досить мінливі, вирізняються широкою варіативністю. Базові ж захисти є носіями інфальтильних цінностей, детермінованих

інфальтивними бажаннями. Дія ситуативних захисних механізмів згідно з тенденцією до психологічної сила спрямована на маскування почуття меншовартості, що деструктує особистісну поведінку.

Дослідження відбувалось на базі ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янська. Експериментальна вибірка складала 50 студентів.

В результаті дослідження за методикою «Діагностика типологій психологічного захисту» Р. Плучника, виявлено, що домінуючими захисними механізмами у студентів є «заперечення» (18%) , «заміщення» (16%) і «реактивні утворення» (16%).

Досліджувані, у яких переважає механізм психологічного захисту «заперечення», характеризуються запереченням фруструючих, викликаючих тривогу обставин. Іншими словами, інформація, яка тривожить і може призвести до конфлікту, не сприймається.

У студентів із домінуючим захисним механізмом «заміщення» відбувається перенесення пригнічених емоцій (як правило, ворожості, гніву) на об'єкти, що представляють меншу небезпеку або доступніші, ніж ті, що викликали негативні емоції і почуття. У більшості випадків заміщення дозволяє емоційну напругу, що виникла під впливом фруструючої ситуації, але не призводить до полегшення або досягнення поставленої мети. Досліджувані, у яких захисний механізм «реактивні утворення» є домінуючими, запобігають вираженню неприємних або неприйнятних для них думок, почуттів або вчинків шляхом перебільшеного розвитку протилежних прагнень. Іншими словами, відбувається як би трансформація внутрішніх імпульсів в їх протилежність, що суб'єктивно розуміється.

Рівень суб'єктивного почуття самотності у досліджуваних визначався за допомогою методики «Діагностика рівня суб'єктивного відчуття самотності». Одержані результати вказують на переважання у

досліджуваних високого рівня суб'єктивного відчуття самотності (48%). Високий рівень характеризуються недостатнім самоконтролем, невпевненістю в собі, залежністю від зовнішніх обставин та оцінок.

Не менш вираженим є низький рівень (36%). Респонденти з таким рівнем самотності мають оптимістичні уявлення про життя, ініціативні, незалежні в соціальних контактах, вирізняються високим самоконтролем. Вони здатні самотійно приймати рішення й брати на себе відповідальність за їхню реалізацію.

З метою дослідження видів самотності використано «Опитувальник для визначення виду самотності».

Результати свідчать про домінування у досліджуваних такого виду самотності як «відчуженість» (38%). Даний вид самотності обумовлюється переважаючою дією механізму відособлення, унаслідок чого настає відчуження від інших людей, норм і цінностей.

З невеликою різницею представлено вид «диссоційованої самотності» (34%). Пов'язаний із високою мірою вираженості процесів як ідентифікації, так і відособлення, їх різкою зміною, в результаті спотворюється образ власного "Я" й уявлення про оточення. Цей вид самотності являє собою найбільш складний стан, як із за переживань, так і за походженням їх проявів. Спочатку людина ототожнює себе з іншим, приймаючи його спосіб життя і наслідуючи його, безмежно довіряє «як самій собі». Саме це «як самій собі» становить основу для розуміння психологічного генезису даного стану. Після повної ідентифікації слідує різке відчуження від того ж об'єкта, що відображає справжнє ставлення людини до самої себе. Одні сторони своєї особистості приймаються людиною, інші – категорично відкидаються. Як тільки проекція цих знедолених якостей знаходить своє відображення в об'єкті ідентифікації, останній відразу ж відкидається цілком увесь, тобто відбувається різке і беззастережне відчуження. Почуття самотності при цьому гостре, чітке, усвідомлене, хворобливе.

Менш виражена «Дифузна самотність» (28%). Вона обумовлюється переважаючою дією механізму ідентифікації і втратою власного "Я". Людей, які переживають дифузну самотність, відрізняє підозрілість у міжособистісних відносинах, а поєднання суперечать особистісним і поведінковим характеристикам: опір і пристосування в конфліктах; наявність усіх рівнів емпатії; збудливість, тривожність та емотивність характеру, комунікативна спрямованість. У стані гострого переживання дифузної самотності людина прагне до інших людей, сподіваючись знайти в спілкуванні з ними підтвердження власного буття, своєї значущості.

В результаті дослідження нами було виявлено прямо пропорційну значущу залежність між захисним механізмом «Заперечення» і суб'єктивним відчуттям самотності ($r_{xy}=0,54$; при $p < 0,1$). При суб'єктивному відчутті самотності студентська молодь не визнає у себе наявність переживань, їм притаманні різкі зміни у настрої, самопочутті, вони приписують це будь-яким іншим причинам

Також виявлено статистично значущу прямо пропорційну залежність між суб'єктивним відчуттям самотності та захисним механізмом «Заміщення» ($r_{xy}=0,45$; при $p < 0,1$). Щоб впоратись із самотністю представники студентства вдаються до розрядки пригнічених емоцій, які спрямовуються на об'єкти, що представляють меншу небезпеку або доступніші, аніж ті, що викликали негативні емоції і почуття.

Виявлено також прямо пропорційну значущу залежність між суб'єктивним відчуттям самотності та захисним механізмом «реактивні утворення» ($r_{xy}=0,52$; при $p < 0,1$). Для подолання відчуття самотності студентська молодь удається до запобігання вираження неприємних або неприйнятних для неї думок, почуттів або вчинків шляхом перебільшеного розвитку протилежних прагнень, примушує себе переживати почуття, протилежне справжньому – любов замість ненависті, захоплення замість зневаги.

Висновки. Здійснений нами теоретичний аналіз та проведене експериментальне дослідження проблеми взаємозв'язку самотності і захисних механізмів у студентському віці довели, що існує взаємний вплив між самотністю та захисними механізмами у студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вейс Р.С. «Вопросы изучения одиночества» // Сб. статей «Лабиринты одиночества» – М.: Прогресс, 1989. – 450 с.
2. Гримак Л.П. Одиночество / Л.П. Гримак. – СПб.: Питер, 2000. – 401 с.
3. Журбин В.И. Понятие психологической защиты в концепциях З.Фрейда и К. Роджерса // Вопросы психологии. - 1990. - № 4. С.14 - 23.
4. Петровский А. В. Введение в психологию / А. В. Петровский. – М.: 1995. – 410 с.
5. Психологическая защита: направления и методы / Т.В. Маликова, Л.А.Михайлов, В.П. Соломин, О.В. Шатровой. – СПб.: Речь, 2008. – 232 с.
6. Слободчиков И.М. Современные исследования переживания одиночества / И.М. Слободчиков // Психологическая наука и образование.: № 3 – 2007. – с. 27 - 34.
7. Хараш А.У. Психология одиночества / А. У. Хараш // Педология – новый век. – 2000. – № 4. – С. 187-192.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2018

МЕЛЮЯН Анаит

канд. психол. наук, профессор, зав. каф. прикладной психологии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ГУБАРЕВА Наталья

Магістрант 2 курсу факультета «Психології, економіки і управління»
ГВУЗ «Донбасський державний педагогічний університет»
ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Україна, 84116
E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

КЛИНОВСКИЙ Александр

Магістрант 2 курсу факультета «Психології, економіки і управління»
ГВУЗ «Донбасський державний педагогічний університет»
ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Україна, 84116
E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

**ВЗАИМОСВЯЗЬ ОДИНОЧЕСТВА И ЗАЩИТНЫХ
МЕХАНИЗМОВ В СТУДЕНЧЕСКОМ ВОЗРАСТЕ**

Резюме. в работе рассмотрены особенности взаимосвязи одиночества и защитных механизмов в студенческом возрасте. На основе теоретического анализа и экспериментального исследования мы можем утверждать, что, когда студенческая молодежь испытывает субъективное ощущение одиночества, она склонна отрицать свои переживания, приписывать их окружающим и выражать противоположные стремления.

Ключевые слова: одиночество, защитные механизмы, студенческий возраст.

MELOIAN Anahit

PhD in Psychological Sciences, Professor of applied psychology
department of Donbas State Pedagogical University
General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116
E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

HUBAREVA Natalia

2nd year Master's Degree Student, Department of Psychology, Economics
and Management of Donbas State Pedagogical University
General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

KLINOVSKYI Oleksandr

2nd year Master's Degree Student, Department of Psychology, Economics and Management of Donbas State Pedagogical University

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

INTERRELATION BETWEEN LONLINESS AND DEFENCE MECHANISMS AT STUDENT AGE

Summary. The article approaches features of the relationship of loneliness and defense mechanisms in the student age. On the basis of theoretical analysis and experimental research, we can state that when students experience subjective loneliness, they tend to deny such feelings, attribute them to others and express opposite aspirations.

Keywords: loneliness, defense mechanisms, student age.

Abstract. The article approaches features of the relationship between loneliness and defense mechanisms in the student age.

Loneliness is an acute feeling of anxiety and tension associated with the desire to have friendly or intimate relationships.

Researchers consider psychological defense, in the majority of cases, as a means of eliminating emotional stress that defends the psyche from injuries that can be caused by life circumstances, but at the same time, these mechanisms prevent admitting one's own mistakes concerning traits of character and behavior, thus complicating the resolution of personal problems.

On the basis of the conducted experimental research, we can state that in our sample among students there are two levels of subjective feeling of loneliness: the students with the high level of loneliness are unsure of themselves, dependent on external circumstances and remarks, they tend to be controlled by others in order to avoid liability for making a decision. The students with low feeling of loneliness have optimistic attitude to life, ready to

launch an initiative, independent in social contacts, they are highly self-controlled, able to make decisions themselves and take responsibility for implementation of their decisions.

As a result of the investigation of defense mechanisms, we have identified the dominance of negation, substitution and reactive education.

The study of the interrelation between defense mechanisms and the feeling of loneliness revealed that students do not recognize the very reality of such feelings, they have rapid changes in their mood, and well-being, while they attribute it to any other reason. They also have substitutions, directing negative emotions to people who are less dangerous than those who caused these emotions. In order to overcome the feeling of loneliness, student youth resorts to preventing the expression of unpleasant thoughts, feelings or deeds for them, through an exaggerated development of opposing aspirations.

(англійською перекладено А.О. Карпенко – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «ДДПУ»)

ЗМІСТ

ВИЩА ШКОЛА

- ЗУБАРЄВА Олена, НОЧОВКА Ольга 4**
МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЧИННИК ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА
- МАНЬКО Олена, ШАРНІНА Маріанна, КРАСІЛІНА Дар'я 22**
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ
- ТОПОЛЬНИК Яна 35**
ЗМІСТ ТА ФОРМИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ
МАГІСТРІВ ТА ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ
- ЛИСЕНКО Олександра 59**
ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗДО: ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

- ГАРАНЬ Наталія, ЛОБОДА Катерина, НАЗАРЕНКО Наталія 74**
ПОГЛЯДИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ПРОБЛЕМУ
ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
- ДЬОМІНА Вікторія, РОГАНОВ Максим, БІЛОКОНЬ Олена 87**
ЦІННІСТЬ ЕПІСТОЛЯРИЮ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У
ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
- ПАНАСЕНКО Елліна, СИВОПЛЯС Наталія, ОРЛОВА Христина 98**
ФЕНОМЕН ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ АВТОРСЬКОЇ ШКОЛИ В
УКРАЇНІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА
СУХОМЛИНСЬКОГО
- ПЕРЕЙМА Володимир, САРАНЧУК Валентина 114**
ОБРАЗ МАТЕРІ У ЖИТТІ ТА ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О.
СУХОМЛИНСЬКОГО
- САЯПІНА Світлана, КОРКІШКО Олена 125**
ПЕДАГОГІКА В.СУХОМЛИНСЬКОГО В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОГО
ДОШКІЛЬНОГО ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО
МАЙДАНЧИКА

СИПЧЕНКО Ольга, КУЗЬМІНА Олександра 143

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КРАСИ МОЛОДИХ ДІВЧАТ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ФАТАЛЬЧУК Сергій, ПОПВАНОВА Христина, КОТИЛЯК Анастасія 156

ЦІННОСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЧЕРКАШИНА Людмила, ШАПОВАЛОВА Олена, ЧЕРКАШИН Андрій..... 168

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО СИСТЕМУ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ (частина 1)

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

КУЗЬМІНА Олена 185

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА

ДЕФЕКТОЛОГІЯ

ДМИТРІЄВА Ірина, БУРЛАЧЕНКО Аліна 198

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ НАВИЧОК ЧИТАННЯ І ПИСЬМА У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

ПСИХОЛОГІЯ

ДЕЙНИЧЕНКО Лариса 212

ОСОБИСТІСНІ ВЛАСТИВОСТІ СТУДЕНТІВ СХИЛЬНИХ ДО ІНТЕРНЕТ-АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

МЕЛЮЯН Анаїт, ГУБАРЕВА Наталья, КЛІНОВСЬКИЙ Олександр 227

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМОТНОСТІ ТА ЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

До уваги авторів!

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” є фаховим виданням із педагогічних наук (Затверджено Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.). Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р. Державною реєстраційною службою України.

Фахове друковане періодичне видання зареєстровано в базі даних Міжнародного Центру ISSN в Парижі, йому присвоєно ISSN 2077-1827.

Періодичність видання – 6 разів на рік: лютий, квітень, червень, вересень, жовтень, грудень.

Містить наступні розділи: ВИЩА ШКОЛА; ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ; ЗАГАЛЬНА ШКОЛА; ПОЧАТКОВА ШКОЛА; ВИХОВАННЯ; ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ; ПСИХОЛОГІЯ; СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА; ДЕФЕКТОЛОГІЯ.

Перш ніж подати статтю до друку уважно прочитайте вимоги та неухильно їх дотримуйтесь. У публікації повинні відповідати поля, шрифт, інтервал, структурні елементи, список використаної літератури тощо. Деякі автори оформлюють статті, згідно вимог, які надають інші фахові видання або на власний розсуд.

Набір тексту статті здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, docx, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 14 TNR, через 1,5 інтервали.

НЕ: користуйтеся для форматування тексту пробілами, табуляцією й автоматичним переносом; ставте переноси вручну; використовуйте колонтитули, зноски та автоматичні перекладачі.

Обсяг статті – 8–20 аркушів (до 40 000 знаків із пробілами). Мінімальний обсяг основного тексту (без анотації, ключових слів і літератури) від 8 сторінок.

Згідно Постанови Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 року „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України”, а також ДСТУ 7152:2010 „Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках” до друку приймаються лише статті, де присутні необхідні елементи:

1. УДК. Кожній новій статті присвоюється своя УДК. Надається довідково-бібліографічним відділом бібліотеки ВНЗ, де ви працюєте. За правильність надання УДК несуть відповідальність працівники бібліотеки.

2. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я (мовою публікації).

3. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія – подається за скороченою формою згідно ДСТУ 3582-97: <https://kis.mon.gov.ua/sites/default/files/stup.pdf>, а також Бюлетеню ВАК України, № 10, 2010 (див. табл. 3, с. 8) та за правилами ділової української мови, місце роботи – вказується повністю, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча (мовою публікації).

4. Назва статті (мовою публікації).

5. Анотація (мовою публікації) обсягом не менш як 1800 знаків (наказ МОН України „Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України” № 32 від 15.01.2018).

6. Ключові слова: 5–8 слів чи словосполучень (мовою публікації).

7. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями.

8. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

9. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

10. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

11. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Текст має бути уважно вчитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

12. Список використаної літератури розміщують у кінці статті за порядком цитування. Дотримуйтесь встановленим вимогам щодо оформлення літератури (ДСТУ 8302:2015 „Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання” <http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>). Джерела подаються у квадратних дужках [1, с. 3]. Посилання на роботи, що не публікувались неприпустиме. Для нумерації використовуйте список. Не ставте цифри вручну та не оформлюйте літературу в таблиці.

13. Знак охорони авторського права (ДСТУ 4861 „Видання. Вихідні відомості” п. 7.1.1.7) розміщують унизу першої сторінки публікації (© Кучер С., 2018).

Таблиці, формули, ілюстрації повинні бути з арабською нумерацією (Бюлетень ВАК України. – 2007. – № 6. – С. 12–13).

Увага! Незалежно від наукового ступеня, звання, посади до статті додаються внутрішня і зовнішня рецензії, завірені підписом і печаткою начальника відділу кадрів навчального закладу.

Російською мовою

14. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

15. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

16. Назва публікації.

17. Резюме обсягом не менш 1800 знаків (наказ МОН України № 32 від 15.01.2018).

18. Ключові слова.

Англійською мовою

19. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

20. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

21. Назва публікації.

22. Анотація (Summary) має містити 500 символів (70 слів або 7–8 рядків).

23. Реферат (Abstract) має бути не менш як 1800 знаків (наказ МОН України № 32 від 15.01.2018) до 2800 знаків. Його структура включає в себе всі елементи, що повинні бути у статті (Постанова Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 р.): 1) постановка проблеми... (Introduction); 2) аналіз останніх досліджень і публікацій... (Analysis of publications); 3) формулювання цілей статті (постановка завдання) (Purpose); 4) виклад основного матеріалу дослідження... (Results); 5) висновки... (Conclusion).

24. Ключові слова (Keywords).

25. Список використаної літератури (References) оформлюється за міжнародним бібліографічним стандартом APA (Американська психологічна асоціація): <http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>). З прикладами оформлення можна ознайомитися на сайті: <http://psychling.phdpu.edu.ua/images/recenzent/Oformlenya%20literatyr.pdf>

Можна скористатися online-сервісами для складання бібліографічних посилань: 1) <http://www.citationmachine.net>; 2) <http://www.neilstoolbox.com/bibliography-creator/>; 3) <http://www.citethisforme.com/walkthrough>; 4) <http://wikindx.sourceforge.net>; 5) <http://www.easybib.com>.

Для транслітерації літератури з державної мови на латинку пропонуємо скористатися сервісом <http://translit.kh.ua/?passport#lat/passport>, а з російської – <http://ru.translit.net/?account=mvd>. Іншомовні видання перекладу підлягають.

26. Згідно ДСТУ 7152:2010 вказують ініціали і прізвище перекладача (переклав на англ. А. Петров – вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи).

Сподіваємось на порозуміння і подальшу співпрацю.

Алгоритм подання матеріалу:

1) Статті подаються повністю підготовленими до друку на електронну скриньку кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету – kaf.phsdspu@gmail.com.

2) Технічний редактор перевіряє публікацію на відповідність до вимог. Потім стаття проходить внутрішнє і зовнішнє рецензування фахівцями з відповідного профілю.

3) Друк здійснюється за рахунок авторів публікацій. 1 сторінка коштує 40 грн. Вартість 1 збірника 40 грн. Друковане видання надсилається авторові поштою за вказаною адресою у довідці.

Плата за публікацію статті здійснюється після її рекомендації до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою суму для оплати і номер рахунку.

4) До статті додаються рецензії (внутрішня і зовнішня) незалежно від наукового ступеня. Тобто на статтю доктора чи кандидата наук потрібно подавати рецензії.

5) На окремому аркуші подається довідка про автора (не рахується як друкована сторінка, не входить в оплату за статтю).

Довідка про автора

Прізвище, ім'я, по батькові	
Домашня адреса	
Контактні телефони	
E-mail	

6) Копія чеку про оплату за статтю.

Отже, автор надсилає електронною поштою файли:

1. Стаття для друку (назва файлу: Ст_ Кучер С.doc.).
2. Довідка про автора (назва файлу: Довідка про автора_ Кучер С.doc.).
3. Фотокопія (сканована) рецензій у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Рецензія_ Кучер С.pdf.).
4. Ксерокопія (сканер) чеку про сплату за статтю у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Чек_ст. Кучер С.pdf.).

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ (фрагмент)

УДК 378.147.88:74

КУЧЕР Світлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти, ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет»

просп. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., Україна, 50086

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАСАДАХ ЕТНОДИЗАЙНУ

Анотація. У статті досліджується проблема здійснення професійної підготовки вчителів технологій на засадах етнодизайну як педагогічної системи. Розкрито особливості фахової підготовки майбутніх учителів технологій та з'ясовано взаємозв'язок між: змістом професійної компетентності вчителя технологій, задачами технологічної освіти та можливостями етнодизайну як джерела нових концепцій проектно-перетворювальної діяльності...

Ключові слова: фахова компетентність, учитель технологій, етнодизайн, національний дизайн, система.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. В парадигмі проектної технології навчання вчитель повинен вміти вирішувати багато завдань, пов'язаних із розробкою творчих проектів, що в свою чергу потребує виконання ескізів, об'єктів праці з елементами новизни та художньої осмисленості, використання засобів проектної графіки, комп'ютерних технологій, макетування, сучасних технологій виготовлення продуктів дизайну, а також підготовкою педагогічного і методичного супроводу процесу художньо-практичної діяльності учнів. ...

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема формування професійної компетентності майбутнього фахівця (зокрема вчителя технологій) піднімається у багатьох дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених. Теоретичні засади вітчизняної технологічної освіти зробили внесок П. Атутов, А. Вихрущ, Р. Гуревич, О. Коберник, М. Корець, Л. Оршанський, В. Сидоренко, В. Стешенко, Г. Терещук, О. Торубара, Д. Тхоржевський та ін. ...

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення ролі етнодизайну як ціннісної та змістової основи формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки. Згідно системного підходу до дизайн-підготовки поставлено завдання визначити можливості використання концепції етнодизайну в реалізації неперервної дизайн-підготовки студентів в університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття фахової компетентності вчителя виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до професійної діяльності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм. Виходячи з цього, компетентність проявляється не лише у знаннях та вміннях, але й у самостійній, відповідальній, ініціативній взаємодії особистості фахівця в зі світом. Завдяки інтегративному характеру власне компетентність поєднує професійні та особистісні якості, спрямовує їх на опанування знань, цілеспрямоване застосування їх у плануванні і реалізації діяльності, активізує людину до розвитку власних здібностей, самореалізації в соціально корисній діяльності, забезпечує професійне становлення.

© Кучер С., 2018

На нашу думку, обов'язковою умовою формування належного рівня професійної компетентності майбутнього вчителя технологій є реалізація системи дизайн-підготовки протягом навчання в університеті, результатом якої має бути сприяння усвідомленню студентами рівня власної компетентності в навчальному предметі і прагнення до його підвищення.

Як будь яке комплексне утворення, професійна компетентність вчителя складається з певних елементів, формування яких у взаємозв'язку має утворити своєрідну структуру, систему і послідовність. Зазвичай дослідники виділяють наступні загальні компоненти професійної компетентності: мотиваційно-ціннісний (що передбачає ціннісне ставлення до обраної професії), когнітивний (змістово-понятійний), операційно-діяльнісний. Розглянемо детальніше можливості формування названих компонентів при вивченні етнодизайну студентами.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Етнодизайн, як ціннісна та змістова основа формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки, має вплив не лише на когнітивну сферу особистості, а й на мотиваційно-ціннісну...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мамаев В.А. Аксиологический подход в воспитании студенчества // Вестник ЮУрГУ. – 2012. – № 41. – С. 134–136. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskiy-podhod-v-vospitanii-studenchestva>.
2. Нариси з історії українського дизайну ХХ століття : зб. статей / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України; за заг. ред. М. І.Яковлєва; редкол. : В.Д. Сидоренко (голова), А. О. Пучков, О. В. Сіткарьова та ін. – К. : Фенікс, 2012. – 256 с. : іл.
3. Руденченко А. А. Методологічні основи навчання етнодизайну у вищих мистецьких закладах // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – Вип.110. – С. 278–282.
4. Оршанський Л. Етнодизайн як інноваційний художньо-естетичний компонент технологічної освіти // Молодь і ринок. – 2011. – №1. – С.38-41.
5. Бровченко А.І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / А.І. Бровченко. – К., 2011. – 21 с.
6. Исаев И. Ф. Аксиологический и культурологический подходы к исследованию проблем педагогического образования в научной школе В. А. Сластенина / И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов // Известия Рос. академии образования. – 2000. – № 3. – С. 193–208.
7. Сиваш І. О. Теоретико-методологічні підходи до розуміння етнодизайну на сучасному етапі культури творчості // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2016. – № 2. – С. 105-109.
8. Фалько В.П. Формирование художественно-проектной компетенции педагога профессионального обучения в области дизайна: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук.; спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В.П. Фалько. – Екатеринбург: Рос. гос. проф.-пед. ун-т, 2009. – 27 с.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2018.

КУЧЕР Светлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедры педагогики и методики технологического образования, ГВУЗ Криворожский государственный педагогический университет (г. Кривой Рог, Украина)

просп. Гагарина, 54, г. Кривой Рог, Днепропетровская обл., Украина, 50086

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ НА ОСНОВЕ ЭТНОДИЗАЙНА

Резюме. В статье исследуется проблема осуществления профессиональной подготовки учителей технологий на основе этнодизайна как важной составляющей содержания технологического образования. Раскрыто содержание профессиональной подготовки будущих учителей технологий на основе этнодизайна и выяснено взаимосвязь между: содержанием профессиональной компетентности учителя технологии, задачами технологического образования и возможностями этнодизайна как источника новых концепций проектно-преобразовательной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность учителя технологий, этнодизайн, национальный дизайн, система.

KUCHER Svitlana

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Department of Pedagogy and Methods of Technologies

Kryvorizhian state pedagogical university, Kryvyi Rih, Ukraine

Naharina Ave, 54, Kryvyi Rih, Dnipropetrovs'ka oblast, 50086

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

SYSTEM DESIGN OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES ON THE BASIS OF ETHNICDESIGN

Abstract. Introduction. The article solves the problem of studying ethnic design in the system of design training of future technology teachers.

Analysis of publications. The theoretical fundamentals of domestic technological education were contributed by P. Atutov, A. Vichrusch, R. Gurevich, O. Kobernik, M. Korets, L. Orshansky, V. Sidorenko, V. Steshenko, G. Tereshchuk, O. Torubara, D. Tcherzhevsky etc. The formation of the professional competence of a technology teacher is the subject of research by scholars O. Goncharenko, K. Vlasenko, A. Malikhina, O. Sevastianova, A. Brovchenko.

Purpose. Determination of the role of ethnodizaina as a content and procedural basis for the formation of competence of future technology teachers in the design process.

Results. The essence of the concept of "ethnic design" is clarified in comparison with the decorative arts and design. The main ways of organizing design training on the material of ethnic design are related to the composition of the professional competence of the teacher of technology and the objectives of technological education. The peculiarities of the training of future technology teachers on the basis of ethno-design are revealed, and the relationship between: the content and capabilities of ethnodizaina as a source of new concepts of design and transformation activity are clarified.

The professional activity of the technology teacher on the basis of ethnic design presupposes the presence: a thesaurus of knowledge on folk decorative arts and design; possession of traditional technology of making products; creative approach to project development.

The development of the professional competence of the technology teacher on the basis of national (polyethnic) culture, a way to think creatively, to offer new ideas, to use non-standard solutions will make his professional work perfect.

Conclusion. The possibilities of using the concept of ethnic design in the system of design training students according to the components of the professional competence of the technologies teachers are determined: formation of the motivational-value sphere in the study of the achievements of folk artists and the value of decorative art recognized by the world; the development of the cognitive sphere in the process of mastering the history, traditions and symbols of folk art; basing the activity component on the active use of folk culture studies in their own design projects.

Key words: professional competence, the technology teacher, ethnic design, national design, system.

REFERENCES

1. Mamaev V.A. (2012). Aksiologicheskiiy podkhod v vospitanii studenchestva [Axiological approach in the education of students] Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskiiy-podhod-v-vospitanii-studenchestva> [in Russian].
2. Yakovlev, M. I., Sidorenko V.D. et al. (Eds.). (2012). *Narysy z istoriyi ukrayin's'koho dyzaynu XX stolittya* [Essays on the history of Ukrainian design of the twentieth century]. *Institute of Modern Art Problems of Ukrainian National Academy of Sciences*. K.: Phoenix. [in Ukrainian].
3. Rudenchenko, A. A. (2013). Metodolohichni osnovy navchannya etnodyzaynu u vyshchyykh mystets'kykh zakladakh [Methodological bases of ethnodizaine training in higher artistic institutions]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'-noho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. – Bulletin of the Chernigov National Pedagogical University named after TG Shevchenko*, 110, 278-282. [in Ukrainian].
4. Orshans'kyy, L. (2011). Etnodyzayn yak innovatsiynyy khudozhn'o-estetychnyy komponent tekhnolohichnoyi osvity [Ethnodizayn as an innovative artistic and aesthetic component of technological education]. *Molod' i rynek – Youth and Market*, 1,38-41. [in Ukrainian].
5. Brovchenko, A.I. (2011). Formuvannya fakhovoyi kompetentnosti z osnov etnodyzaynu u maybutnikh uchyteliv trudovoho navchannya [Formation of professional competence on the basics of ethnodizaina in future teachers of labor education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. K.: National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. [in Ukrainian].
6. Isaev, I.F., Shiyarov E. N. (2000) Aksiologicheskiiy i kul'turologicheskiiy podkhody k issledovaniyu problem pedagogicheskogo obrazovaniya v nauchnoy shkole V. A. Slastenina [Axiological and culturological approaches to the study of the problems of pedagogical education in the scientific school of VA Slastenin] *Izvestiya Ros. akademii obrazovaniya – News of the Rus. Academy of Education*, 3, 193-208. [in Russian].
7. Sivash, I.O. (2016). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do rozuminnya etnodyzaynu na suchasnomu etapi kul'turo tvorchosti [Theoretical and methodological approaches to the understanding of ethnodizaina at the present stage of the culture of creativity]: *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Cultural and Arts Management*, 2, 105-109. [in Ukrainian].
8. Falco V.P. (2009). Formirovaniye khudozhestvenno-proyektnoy kompetentsii pedagoga professional'nogo obucheniya v oblasti dizayna [Formation of the artistic and design competency of the teacher of professional training in the field of design]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ekaterinburg, Russian State Professional and Pedagogical University. [in Russian].

(англійською переклала Н. Гриняєва – викладач іноземних мов Криворізького коледжу економіки та менеджменту Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана)

**Перелік
наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук**

Затверджено
наказами Міністерства
освіти і науки України
від 12.05.2015 № 528
від 13.07.2015 № 747

№	Назва видання	Засновник (співзасновники)	Галузь науки	Дата включення, поновлення (внесення змін)	Дата попереднього включення
216.	Гуманізація навчально-виховного процесу	ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	педагогічні	13.07.2015	10.02.10

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” зареєстровано в міжнародній базі даних: ISSN 2077-1827 (англ. International Standard Serial Number). Кожному друкованому засобу надається унікальний номер у Міжнародному Центрі в Парижі, який дозволяє ідентифікувати періодичне видання.

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.

№ 2 (88) 2018

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

Відповідальний за випуск:
Швидкий С.М. – доктор історичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Макет і верстка – *Черкашина Л.А.*

З матеріалами збірників можна ознайомитися на сайтах:
<http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/naukbooks/694-gnvp>;
http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_collection_of_scientific_labours/;
<http://www.nbu.gov.ua>.

Підписано до друку 24.04.2018 р.
Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 14, 53. Обл.-вид. арк.10,03.
Наклад 100 пр. Зам. № 998

Видавець:

ТОВ «Видавництво НТМТ»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1748 від 15.04.2004 р.
пр. Науки, 58, к. 106,
м. Харків, 61072,
тел.: (057) 763-03-80, (057) 763-03-72,
факс: +38(057) 763-03-72
E-mail: ntmt@tns.kharkov.ua

Виготовлювач:

ТОВ «Цифрова типографія»
вул. Данилевського, б. 30,
м. Харків, 61058,
тел.: (050) 326-14-40
E-mail: cyfra_druk@i.ua